

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Καθηγητής: Αγάπιος Παπανεοφύτου

Με θέμα:

ΤΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Υποβληθείσα από την

Άννα Αρχοντάκη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια Παντείου Πανεπιστημίου στο Πρόγραμμα Μεταπτυχικών
Σπουδών «Ποινικό Δίκαιο και Θεωρία του Δικαίου»

Αθήνα, 15-01-2014

Τριμελής Επιτροπή:

Αγάπιος Παπανεοφύτου

Γεώργιος Τζωρτζής

Όλγα Τσόλκα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΒΛΑΒΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ
2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ
3. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ
4. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ
- 4.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ
5. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ
6. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΕΙΔΙΚΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ
7. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ
- 7.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ
- 7.2. ΠΡΟΪΣΧΥΟΥΣΑ ΚΑΙ ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ
- 7.3. ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΠΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΟΥΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ
- A. N. 4177/2013
- B. N. 2741/2013
- Γ. ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ
- Δ. ΑΡΘΡΑ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ
- 7.4. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ
- 7.5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ
8. ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ
- 8.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΑΓΑΘΟ
- 8.2. ΒΑΣΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ
- 8.2.1. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ
- 8.2.2. ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ-ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ
- A) ΝΟΜΟΣ 3850/2010

Β) ΝΟΜΟΙ 3904/2010 ΚΑΙ 3996/2011

Γ) ΛΟΙΠΕΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1. Ν. 1396/83

2. ΠΔ 212/2006

3. ΠΔ 399/1994

4. ΠΔ 398/94

8.3. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

8.4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

9. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

9.1. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ

9.1.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

9.1.2. ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ- ΝΟΜΟΣ 2523/1997

9.1.3. ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ- ΑΡΘΡΟ 19 ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙ ΑΥΤΟΥ
ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

9.1.4. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

9.2. ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ

9.2.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

9.2.2. ΠΡΟΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

9.2.3. ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

9.2.4. ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

9.3. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ ΑΠΟ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΩΝ
ΠΟΥ ΚΑΤΕΧΟΥΝ ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

9.3.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

9.3.2. ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

9.3.3. ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

9.3.4. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

9.4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

10. ΒΑΣΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αναμφισβήτητα, οι διακρίσεις των εγκλημάτων αποτελούν ένα από τα πιο σπουδαία κομμάτια του κορμού του Ποινικού Δικαίου, δυστυχώς όμως, και ένα από τα πιο παραμελημένα θέματα στην επιστημονική θεωρία¹. Ωστόσο, η διάκριση μεταξύ των εγκλημάτων βλάβης και των εγκλημάτων διακινδύνευσης αποτελεί ίσως μια φωτεινή εξαίρεση.

Ουκ ολίγοι συγγραφείς έχουν πολλάκις καταπιαστεί με την ανωτέρω διάκριση, ενώ πολυάριθμες μελέτες, γνωματεύσεις, άρθρα αλλά και βιβλία έχουν γραφτεί για αυτή τη θεματική² και όχι τυχαία. Τούτο συμβαίνει διότι απλούστατα τόσο η έννοια της βλάβης όσο και η έννοια της διακινδύνευσης αποτελούν τους βασικούς άξονες του Ποινικού Δικαίου και μάλιστα σε όλες τις εκφάνσεις του. Πόσο μάλλον, όταν η έννοια της διακινδύνευσης, και συνάμα των εγκλημάτων διακινδύνευσης, διέπεται από μια προβληματική τόσο στη μελέτη όσο και στην εφαρμογή που σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να μείνει απαρατήρητη.

Η τελευταία δε αποκτά αποδεδειγμένα όλο και μεγαλύτερη δυναμική τη σημερινή εποχή. Πιο συγκεκριμένα, η ανάπτυξη της τεχνολογίας, της βιομηχανίας, της επιστήμης και η ανάπτυξη των εφαρμογών τους επιφέρει ταυτόχρονα και ανάπτυξη κινδύνων, νέων κινδύνων που ξεφεύγουν από το παλαιό μοντέλο που είχαμε συνηθίσει μέχρι τώρα, μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους από τη βλάβη στη διακινδύνευση.

Τομείς όπως η οικονομία, το περιβάλλον, το εμπόριο και η αγορά έχουν γίνει αποδέκτες της αυτής κοινωνικοοικονομικής εξέλιξης και της παγκοσμιοποίησης, αλλά παράλληλα τείνουν να ταυτιστούν ως αποδέκτες των σύγχρονων μορφών εγκληματικότητας. Και αυτές οι σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας συνδέονται, όπως προαναφέραμε, άρρηκτα με την έννοια της διακινδύνευσης.

---

¹ Αλέξανδρος Π. Κωστάρας «Έννοιες και Θεσμοί του Ποινικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2^η εκδ., Αθήνα-Κομοτηνή 2004, σελ. 274.

² Βλ. ενδεικτικά: Διονύσιος Δ. Σπινέλλης «Προβλήματα ανακύπτοντα εκ των εγκλημάτων διακινδυνεύσεως», ΠοινΧρον ΚΓ'/1973, σελ. 161 επ. και σε «Μελέτες Ποινικών Επιστημών», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, 61 επ. (στην παρούσα διπλωματική η παράθεση γίνεται από τις «Μελέτες Ποινικών Επιστημών»), Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου «Η διαβάθμιση του κινδύνου στα εγκλήματα διακινδύνευσης», ΠοινΔικ 2001, σελ. 638 και σε «Μελέτες Ουσιαστικού Ποινικού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ. 2003, σελ. 33 (στην παρούσα διπλωματική η παράθεση γίνεται πάλι από τις «Μελέτες Ποινικών Επιστημών»), Ν. Παρασκευόπουλος «Η Διάκριση κινδύνου και βλάβης στο σύγχρονο Ποινικό δίκαιο», ΠοινΧρον ΝΑ/2001, σελ. 481 επ.

Η αιτία που συμβαίνει αυτό είναι ακριβώς και το αντικείμενο της παρούσης διπλωματικής εργασίας που εκπονείται στα πλαίσια του μαθήματος του Ποινικού Δικαίου, όπου θα αναφερθούμε αφενός στη διάκριση των εγκλημάτων βλάβης και των εγκλημάτων διακινδύνευσης και στις διακρίσεις των τελευταίων και θα εστιάσουμε κυρίως στη μείζονος σημασίας προβληματική των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, και αφετέρου στην υπαγωγή των τελευταίων στις σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας, όπως αυτές τυποποιούνται στους Ειδικούς Ποινικούς Νόμους και αφορούν εγκλήματα κατά της ζωής και της υγείας των πολιτών- καταναλωτών και των εργαζομένων, κατά της δημόσιας περιουσίας και της οικονομίας.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση ορισμένων συμπερασμάτων αναφορικά με το θέμα που αποτελεί και τον βασικό κορμό της εργασίας, ήτοι τον σκοπό θέσπισης των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης από το νομοθέτη, την προστασία που επιτελούν με τη θέσπισή τους, κατά πόσο αποτελεσματική κρίνεται αυτή εν τέλει και τι μπορεί να γίνει για βελτίωση των ήδη θεσπισμένων νομοθετικών πλαισίων.

Στο παράρτημα της εργασίας ο αναγνώστης μπορεί να βρει τους πιο πρόσφατα θεσπισμένους Νόμους αναφορικά με τις θεματικές της παρούσας διπλωματικής, τις Αιτιολογικές Εκθέσεις αυτών, καθώς και αποφάσεις του Αρείου Πάγου που δικαιολογημένα παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον.

1. ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΒΛΑΒΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ

Βασικότετη διάκριση για τη θεματική της παρούσης εργασίας δεν είναι άλλη από τη διάκριση των εγκλημάτων βλάβης - διακινδύνευσης. Δέον, λοιπόν, να αναφερθεί, έστω και συντόμως.

Εκ πρώτοις, ως γνωστόν, το έννομο αγαθό μπορεί να προσβληθεί με δύο τρόπους είτε με την πραγματική του βλάβη (ολική ή μερική καταστροφή, αχρήστευση ή χειροτέρευση του) είτε με τη διακινδύνευσή του³, ήτοι με τη δημιουργία του κινδύνου να βλαφτεί.

Αναφορικά με την πρώτη περίπτωση, δηλαδή τα εγκλήματα βλάβης, τα πράγματα είναι απλούστατα. Ο δράστης αποβλέπει στη βλάβη ενός έννομου αγαθού και το καταφέρνει είτε με τη μυϊκή του ενέργεια είτε με την αδράνεια του πάνω σε ένα αντικείμενο που εξατομικεύει το έννομο αγαθό, ώστε ανάλογα με το μέγεθος της ζημίας που επενεργείται να βλάπτεται και η εκάστοτε κοινωνικοηθική απαξία του εννόμου αγαθού⁴.

Αναφορικά με τη δεύτερη, όμως, τα πράγματα είναι λίγο περισσότερο «περίπλοκα». Ο νομοθέτης δεν περιμένει την επέλευση της βλάβης, αλλά μεταθέτει προς τα εμπρός τα όρια της ποινικής προστασίας, ώστε να επαρκεί ο κίνδυνος επελεύσεώς της. Εν ολίγοις, μπορεί να γίνει δεκτό ότι τα εγκλήματα διακινδύνευσης αποτελούν μορφές συμπεριφοράς που, παρότι δεν προκαλούν βλάβη, είναι επικίνδυνες για τα έννομα αγαθά^{5,6}.

Σε αυτό το σημείο και πριν επιχειρήσουμε τον διαχωρισμό των εγκλημάτων διακινδύνευσης σε επόμενο κεφάλαιο, κρίνεται σκόπιμο να μνημονευτεί και να οριοθετηθεί η έννοια του κινδύνου καθεαυτή, ως βασική προϋπόθεση των θεμάτων που πραγματεύεται η παρούσα εργασία.

---

³ Αλέξανδρος Π. Κωστάρας «Έννοιες και Θεσμοί του Ποινικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2^η εκδ., Αθήνα-Κομοτηνή 2004, σελ. 305, Σπινέλλης, ο.π., σελ. 61, Ν. Ανδρουλάκης, «Ποινικό Δίκαιο-Γενικό Μέρος», εκδ. 2000, σελ. 171

⁴ Χαρακτηριστικά εγκλήματα βλάβης συνιστούν ενδεικτικά η ανθρωποκτονία (299 ΠΚ), η κλοπή (372 ΠΚ), η εξύβριση (361 ΠΚ) κλπ

⁵ Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου «Η διαβάθμιση του κινδύνου στα εγκλήματα διακινδύνευσης», ΠοινΔικ 2001, σελ. 638 και σε «Μελέτες Ουσιαστικού Ποινικού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ. 2003, σελ. 33.

⁶ Χαρακτηριστικά εγκλήματα διακινδύνευσης συνιστούν ενδεικτικά η έκθεση (306 ΠΚ), η νοθεία τροφίμων (281 ΠΚ), ο εμπρησμός (264, 266 ΠΚ), η ψευδορκία (224 ΠΚ), οι τροχαίες παραβάσεις του ΚΟΚ κλπ.

2. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΔΥΝΟΥ

Πολλοί ορισμοί έχουν δοθεί για την έννοια του κινδύνου από τους θεωρητικούς, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει μια κοινή συνισταμένη σε όλους. Ενδεικτικά και πιο συγκεκριμένα:

Αρχικά, ο Δ. Σπινέλλης⁷ ορίζει ότι *κίνδυνος είναι μία κρίσις βασιζόμενη επί ορισμένων αντικειμενικώς διαπιστουμένων πραγματικών περιστατικών και ορισμένων γενικής ισχύος εμπειρικών κανόνων*. Υποστηρίζει, επιπλέον, ότι ο κίνδυνος περιεχόμενος στην αντικειμενική υπόσταση των εγκλημάτων διακινδύνευσης συνιστά μία εκ των προτέρων κρίση, μία πρόγνωση και το χρονικό σημείο που θα ληφθεί υπόψη η γνώση των πραγματικών δεδομένων και των εμπειρικών κανόνων δεν είναι άλλο από αυτό που εκδηλώνεται η αξιόποινη συμπεριφορά. Μάλιστα, σύμφωνα με τον ίδιο δεν θα πρέπει να τεθεί ως βάση η γνώση ενός μέσου ανθρώπου ή μόνο του δράστη, αλλά ενός κάλλιστα πληροφορημένου ανθρώπου.

Ο Ν. Ανδρουλάκης⁸ υποστηρίζει ότι *κίνδυνος είναι μια ασυνήθιστη, μη κανονική κατάσταση, που δρομολογεί την επέλευση βλάβης ενός αγαθού, προκαλώντας έτσι αβεβαιότητα και ανασφάλεια*. Μάλιστα, η δρομολόγηση αυτή υφίσταται όταν από το σύνολο των όρων που απαιτούνται να συντρέξουν για να επέλθει η βλάβη, έχουν ήδη πραγματοποιηθεί κάποιои, ώστε να υπολείπεται μόνο η κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων πιθανή και βέβαιη επέλευση και των άλλων, προκειμένου να προκληθεί το αποτέλεσμα. Όσο περισσότεροι όροι έχουν πραγματοποιηθεί τόσο και ο κίνδυνος της επέλευσης του αποτελέσματος καθίσταται οξύτερος, και αντίστροφα.

Η Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι⁹ εκφράζει τον κίνδυνο ως *μία κατάσταση εμπειρικά διαπιστώσιμη, που συνίσταται στη δημιουργία αιτιακών όρων με αυτοδύναμη και διαβαθμίσιμη εξέλιξη προς τη βλάβη*, εντοπίζοντας ως βασικά χαρακτηριστικά την αλληλεξάρτηση του με τη βλάβη, τη δυνατότητα εμπειρικής διαπίστωσής του, ως

---

⁷ Δ. Σπινέλλης, ο.π., σελ. 68, ο οποίος στην άποψη ότι τα εγκλήματα διακινδύνευσης συνιστούν εγκλήματα αποτελέσματος αντιλέγει θεωρώντας ότι έχουν μόνο κάποια ομοιότητα, αφού δε δημιουργείται μια μεταβολή, αλλά η δυνατότητα αυτής της μεταβολής. Η δυνατότητα της βλάβης αποτελεί και το ουσιαστικά άδικο των εγκλημάτων διακινδυνεύσεως.

⁸ Ν. Ανδρουλάκης, ο.π., σελ. 172. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι ο κίνδυνος έχει κατά μια άποψη υποκειμενικό χαρακτήρα και ότι προκειμένου ο δικαστής να διαγνώσει τη δημιουργία του κινδύνου οφείλει να ερευνήσει *ex ante* («αντικειμενική εκ των υστέρων πρόγνωση») και όχι *ex post*, δηλαδή κατά βάση ενόψει των δεδομένων που παρεχόταν στον τότε (μέσο) αντικειμενικό παρατηρητή, δεχόμενος συνάμα ότι η υποκειμενική γνώση μπορεί και πρέπει να οδηγήσει στην θεμελίωση ή στον αποκλεισμό της περί κινδύνου κρίσεως.

⁹ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι «Κοινώς Επικίνδυνα Εγκλήματα (άρθρα 264-289 ΠΚ)», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 20 επ.

κατάσταση του εξωτερικού κόσμου και τη δυνατότητα διαβάθμισής του, που εξαρτάται από τον αριθμό των όρων που έχουν ήδη πραγματωθεί. Θεωρεί ότι μία σύγχρονη και σύμφωνη προς ένα αντικειμενικό σύστημα ποινικού δικαίου σύλληψη του κινδύνου δεν μπορεί παρά να εκτιμά τον κίνδυνο *ως εξωτερικό γεγονός*, δηλαδή *ως κατάσταση του εμπειρικού κόσμου και όχι απλά ως κρίση*, εμμένοντας περισσότερο σε μια *αντικειμενική θεώρηση* του κινδύνου, από ότι σε μια υποκειμενική, ήτοι τη σύλληψη της έννοιας του κινδύνου ως κρίση καθ' εαυτή για την εξέλιξη μιας αιτιακής διαδρομής.

Στην ίδια γραμμή κινείται, θα μπορούσαμε να πούμε, και ο Ν. Παρασκευόπουλος¹⁰, ο οποίος θεωρεί τον κίνδυνο ως *ένα εξωτερικά διαγνώσιμο στοιχείο, ως εμπειρικά διαπιστώσιμη δυνατότητα βλάβης*, όπως επίσης ότι απαιτείται μία *ex post* (εκ των υστέρων) διάγνωση της κατάστασης του κινδύνου, με ό,τι αυτό συνεπάγεται¹¹.

Τέλος, ο Α. Χαραλαμπίκης¹² ορίζει ότι *κίνδυνος είναι μια κατάσταση που δρομολογεί μια αιτιώδη συνάφεια, στο τέλος της οποίας ευρίσκεται η απειλούμενη βλάβη ενός εννόμου αγαθού*.

Έπειτα από την ανωτέρω παράθεση των δοθεισών ορισμών για την έννοια του κινδύνου δεν μπορούμε παρά να συμπεράνουμε ως **γενική παραδοχή** ότι ο κίνδυνος εμφανίζεται ως μια *κατάσταση*, είναι *διαβαθμίσιμος* από πλευράς εντάσεως και *συνδέεται αιτιακά* με τη βλάβη, αποτελώντας σε μια γραμμική πορεία προς αυτήν, ένα σαφές προστάδιό της. Ο κίνδυνος είναι ποιοτικά, και συνεπώς απαξιολογικά, κάτι έλασσον σε σχέση με τη βλάβη¹³, αποτελώντας συνάμα προσβολή για τα έννομα αγαθά.

3. ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ

Έτερη και βασικότατη διάκριση δεν είναι άλλη από τη διάκριση των εγκλημάτων διακινδύνευσης, αναλόγως με τη λειτουργία που επιτελεί σε αυτά ο

---

¹⁰ Ν. Παρασκευόπουλος «Η διάκριση κινδύνου και βλάβης στο σύγχρονο Ποινικό Δίκαιο», ΠοινΧρον ΝΑ/2001, σελ. 483.

¹¹ Αυτό σημαίνει ότι δίδεται σημασία και σε δεδομένα που έγιναν γνωστά μετά την πράξη για τη διαπίστωση του κινδύνου ή ότι ήταν εξαρχής αποκλεισμένη η δυνατότητα του κινδύνου. Την άποψη περί *ex post* θεώρησης του κινδύνου θεωρεί και η Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (βλ. ο.π.), ότι τείνει να επικρατήσει.

¹² Βλ. Αριστοτέλης Χαραλαμπίκης «Διάγραμμα Ποινικού Δικαίου»

¹³ Βλ. Στέφανος Παύλου «Η μετεξέλιξη της διακινδυνεύσεως σε βλάβη και τα ανακύπτοντα ζητήματα συρροής», ΠοινΧρον ΝΑ/2001, σελ. 962.

κίνδυνος, όπως ορίστηκε ανωτέρω. Ο διαχωρισμός δε γίνεται ως εξής: **α)** Εγκλήματα συγκεκριμένης διακινδύνευσης, **β)** Εγκλήματα δυνητικής διακινδύνευσης, **γ)** Εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης.

α) Αναφορικά με την πρώτη περίπτωση διαπιστώνεται ότι, αν ο κίνδυνος, ως αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του δράστη, είναι στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος τότε και το έγκλημα χαρακτηρίζεται ως **συγκεκριμένης διακινδύνευσης** ή αλλιώς, όταν ο κίνδυνος περιγράφεται στον κυρωτικό κανόνα ως αποτέλεσμα της αξιόποινης συμπεριφοράς¹⁴.

Για να υπάρξει τιμώρηση του δράστη πρέπει να αποδειχθεί ότι προέκυψε όντως κίνδυνος στη συγκεκριμένη περίπτωση, ενώ δεν αρκεί μόνο η θεωρητική δυνατότητα επέλευσής του. Μάλιστα, ο κίνδυνος πρέπει να επήλθε αιτιακά από τη συμπεριφορά του δράστη και όχι από άλλους όρους¹⁵, ενώ απλή εμπλοκή του δράστη σε μια κατάσταση όπου ο κίνδυνος υπήρχε στη συγκεκριμένη μορφή ήδη εκ των προτέρων δεν αρκεί.

β) **Εγκλήματα δυνητικής διακινδύνευσης** ορίζονται τα εγκλήματα στα οποία ο κίνδυνος είναι μεν τυποποιημένος στην αντικειμενική τους υπόσταση, όχι όμως ως πραγματικά επέλθων, αλλά ως κίνδυνος που μπορούσε να επέλθει στη συγκεκριμένη περίπτωση¹⁶. Ο κίνδυνος δηλαδή εδώ είναι δυνατός όχι υπαρκτός και αυτή είναι και η ειδοποιός διαφορά των εγκλημάτων δυνητικής διακινδύνευσης και των εγκλημάτων συγκεκριμένης¹⁷.

Μάλιστα, σύμφωνα με τη Συμεωνίδου-Καστανίδου¹⁸ οι αναγκαίοι όροι για τη στοιχειοθέτηση ενός εγκλήματος δυνητικής διακινδύνευσης είναι οι εξής: i. Χρειάζεται αρχικά η πράξη που στρέφεται εναντίον του έννομου αγαθού να έχει τη

---

¹⁴ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα άρθρα του ΠΚ: 286 ΠΚ («πρόκληση κινδύνου ζωής ή υγείας»), 306 παρ. 1 ΠΚ όπου τιμωρείται εκείνος που εκθέτει άλλον και έτσι τον «καθιστά αβοήθητο» ή «αφήνει αβοήθητο» ένα πρόσωπο, 307 ΠΚ όπου τιμωρείται αυτός που παραλείπει να λυτρώσει άλλον από «κίνδυνο ζωής», 310 παρ. 2 κλπ.

¹⁵ Βλ. Α. Χαραλαμπίδης, ο.π., σελ. 118. Η Συμεωνίδου-Καστανίδου, ο.π., σελ. 39 προσδιορίζει τον κίνδυνο γενικά και ειδικά στην περίπτωση της συγκεκριμένης διακινδύνευσης ως *μία κατάσταση που εξελίσσεται προς τη βλάβη, για την επέλευσή της δεν χρειάζεται η προσθήκη κανενός επιπλέον όρου, ενώ η βλάβη είναι ορατή και επικείμενη*. Η Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 81, θεωρεί ως επισφαλέστερο κριτήριο για τον συγκεκριμένο κίνδυνο *το να βιώνει το έννομο αγαθό μέσα στην πηγή του κινδύνου*, κάτι που σημαίνει υπαρξιακή του κρίση η οποία δείχνει ότι ανά πάσα στιγμή θα μπορούσε πλέον να επέλθει η βλάβη.

¹⁶ Α. Κωστάρας, ο.π., σελ. 311. Ερευνάται από το Δικαστήριο όχι αν πραγματικά επήλθε ο κίνδυνος, αλλά αν θα μπορούσε να επέλθει κάτω από τις συγκεκριμένες συνθήκες που ενήργησε ο δράστης.

¹⁷ Βλ. Παναγιώτης Μπρακουμάτσος, «Εγκλήματα διακινδύνευσης-Εγκλήματα κοινού κινδύνου-Διατάραξη της ασφάλειας των συγκοινωνιών και της υδάτινης ασφάλειας», ΠοινΔικ 6/2008, σελ. 762.

¹⁸ Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, ο.π., σελ. 46.

δυναμική να οδηγήσει και σε βλάβη του, ii. Η δυναμική αυτή πρέπει να υπάρχει σε συγκεκριμένο επίπεδο και όχι γενικά και αφηρημένα και iii. Για να αρχίσει η διαδικασία προς τη βλάβη πρέπει να συντρέξουν υποχρεωτικά και επιπλέον όροι που δεν ελέγχονται από τον δράστη και μπορούν να πραγματοποιηθούν ανά πάσα στιγμή¹⁹.

γ) Εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης λέγονται τα εγκλήματα εκείνα στα οποία ο κίνδυνος δεν αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής τους υπόστασης ούτε ως υπαρκτός (στα συγκεκριμένης) ούτε ως δυνάμενος να πραγματοποιηθεί (όπως στα δυνητικής), αλλά τον λόγο της νομοθετικής πρόβλεψης της συμπεριφοράς, το κίνητρο ποινικοποίησης αυτής. Γι' αυτό ακριβώς και ο κίνδυνος δεν περιγράφεται καν στην αντικειμενική υπόσταση ούτε ως υπαρκτός ούτε ως δυνάμενος να πραγματοποιηθεί²⁰. Για την τιμώρηση δε του δράστη δεν απαιτείται η απόδειξη πραγματικής επελεύσεως του κινδύνου στη συγκεκριμένη περίπτωση, αρκεί να πληρούνται μόνο τα στοιχεία της οικείας αντικειμενικής υπόστασης, ήτοι ότι ο δράστης διέπραξε υπαίτια την αποδοκιμαζόμενη από το νόμο πράξη. Το έγκλημα είναι τετελεσμένο πριν από οποιαδήποτε πραγματική επέλευση κινδύνου. Ο δε κίνδυνος θεωρείται «υπάρχων» ή αλλιώς «τεκμαίρεται»^{21, 22}.

Συμπερασματικά από τα ανωτέρω, μπορούμε να πούμε ότι η διαφοροποίηση των κατηγοριών διακινδύνευσης είναι θέμα νομοθετικής περιγραφής και συνδέεται με τη συχνότητα διασύνδεσης κινδύνου με τις τυποποιημένες ενέργειες ή παραλείψεις και πιο συγκεκριμένα νοούνται εγκλήματα όπου ο κίνδυνος συντρέχει κατά κανόνα και γι' αυτό αποτελεί αφηρημένη προϋπόθεση, άλλα όπου απαιτείται ρητά να προκύψει δυνατότητα διακινδύνευσης ή τέλος όπου απαιτείται να προκύψει η ίδια η

---

¹⁹ Χαρακτηριστικά παραδείγματα εγκλημάτων δυνητικής διακινδύνευσης αποτελούν τα άρθρα 264 α, β, ΠΚ για τον εμπρησμό, 268 α,β, ΠΚ για την πλημμύρα, 270 α, β ΠΚ για την έκρηξη, 279 α' ΠΚ για τη δηλητηρίαση πηγών και τροφίμων, 281 ΠΚ για τη νοθεία τροφίμων κλπ.

²⁰ Βλ. ενδεικτικά Α. Κωστάρας, ο.π., σελ. 308 και Α. Χαραλαμπίκης, ο.π., σελ. 119.

²¹ Βλ. Δ. Σπινέλλης, ο.π., σελ. 62. Σύμφωνα με τον ίδιο η κρίση του Δικαστηρίου είναι μία κρίση στηριζόμενη σε ορισμένα πραγματικά δεδομένα αφενός και εμπειρικά διδάγματα αφετέρου. Τα τελευταία τα έχει ήδη εκτιμήσει ο νομοθέτης, ενώ αναφορικά με τα πραγματικά δεδομένα, αφού πρώτα ο νομοθέτης απομόνωσε ορισμένους όρους και δη από την ανθρώπινη συμπεριφορά που θεώρησε κατά πλάσμα γενικά επικίνδυνους, ανέθεσε στο δικαστή την εξακρίβωση της συνδρομής τους.

²² Χαρακτηριστικά παραδείγματα και εδώ αποτελούν τα άρθρα 195 ΠΚ για κατάρτιση ένοπλης ομάδας, 224 ΠΚ για την ψευδορκία, καθώς και όλες οι τροχαίες παραβάσεις του ΚΟΚ.

κατάσταση κινδύνου. Αντίστοιχα, λοιπόν, βλέπουμε ότι διαμορφώνονται και οι κατηγορίες τους, αφηρημένης, δυνητικής, συγκεκριμένης²³.

Ωστόσο, δε δύναται να παραλειφθεί ότι τα εγκλήματα διακινδύνευσης παρουσιάζουν μία ιδιαίτερη προβληματική. Η τελευταία έγκειται στο γεγονός ότι σε αντίθεση με τα εγκλήματα βλάβης, που έχουν μια προφανή εμπειρική επιβεβαίωση, στα εγκλήματα διακινδύνευσης η επιβεβαίωση αυτή δεν είναι πολλές φορές δεδομένη, αφού ο κίνδυνος δεν είναι το ίδιο αποδείξιμος όσο η βλάβη (η βλάβη αποτυπώνεται στο ίδιο το έννομο αγαθό, ενώ ο κίνδυνος στο περιβάλλον του). Επιπλέον, ο κίνδυνος, όπως συναντήσαμε ανωτέρω, παρότι είναι αντικειμενικός δεν πάυει να έχει και υποκειμενικά στοιχεία και πολλές φορές προσδιορίζεται από τα μάτια ενός υποκειμενικού παρατηρητή²⁴.

Τέλος, τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης παρουσιάζουν και κάποιες επιπλέον ιδιαιτερότητες, τα οποία αξίζει να τα δούμε ξεχωριστά, εφόσον αποτελούν και τον κύριο άξονα της παρούσης εργασίας, καθώς να διαπιστώσουμε και τον βασικό λόγο-σκοπό της τυποποίησής τους από τον νομοθέτη.

4. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ

Αρχικά θα πρέπει να σημειωθεί, ότι η νομοτυπική μορφή των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, έχει πολλάκις απασχολήσει την ποινική επιστήμη²⁵, αφού κατά βάση προσκρούει στους αυστηρούς περιορισμούς των φιλελεύθερων και δικαιοκρατικών εγγυήσεων.

Πρώτον, ένα αναμφισβήτητο φλέγον ζήτημα είναι το γεγονός ότι τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης εισάγουν ένα οιονεί τεκμήριο επικινδυνότητας, το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε ποινικοποίηση ακίνδυνων συμπεριφορών. Δεν είναι τυχαίο, ότι υποστηρίζεται πως οδηγούν σε παραβίαση και προσβολή αρχών συνταγματικού κύρους και ειδικότερα της αρχής της

²³ Βλ. Ν. Παρασκευόπουλος, ο.π., σελ. 484, τονίζοντας ότι ο πυρήνας του αδικού (όρος βλάβης) πρέπει να είναι και στις τρεις κατηγορίες εξίσου βαρύς.

²⁴ Για όλα αυτά βλ. και Π. Μπρακουμάτσο, ο.π., σελ. 760.

²⁵ Βλ. Δημήτριος Σπυράκος «Αφηρημένη Διακινδύνευση: Μια επικίνδυνη κατασκευή για το Ποινικό Δίκαιο», ΠοινΧρον ΜΓ', σελ.360 επ., για τις θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης (θεωρία γενικού κινδύνου-θεωρία αφηρημένου κινδύνου-αφηρημένη διακινδύνευση ως προπαρασκευή κινδύνου κλπ) και την αμφισβήτηση που έχουν δεχθεί στο σύνολό τους από Έλληνες και ξένους συγγραφείς.

αναλογικότητας, εφόσον η ποινή επιβάλλεται χωρίς αναλογία με κάποια βλαπτικότητα (έστω με τη μορφή της επικινδυνότητας) για τους άλλους, και του αξιώματος της ενοχής, εφόσον δεν υπάρχει κάτι για το οποίο φταίει ο υποτιθέμενος δράστης²⁶. Επίσης, προσκρούει στην αρχή της μη τιμώρησης του φρονήματος, αφού όταν μια πράξη δεν δημιουργεί οποιονδήποτε κίνδυνο, η ποινή μόνο για το φρόνημα του δράστη μπορεί να απειλείται. Αν δε δημιουργείται ούτε καν πιθανότητα βλάβης από την πράξη του δράστη, τότε το μόνο που προκαλείται είναι απλή ανυπακοή στις διατάξεις του νόμου. Κατά συνέπεια, η τιμώρηση του δράστη, δύναται να θεωρηθεί ότι προσκρούει στην αποστολή του ποινικού δικαίου που είναι η προστασία των έννομων αγαθών. Γι' αυτό και η τυποποίηση των εν προκειμένω εγκλημάτων έχει χαρακτηριστεί ως «τιμωρητική εκτροπή»²⁷. Τέλος, αμφισβήτηση εκδηλώνεται και υπό το πρίσμα της αρχής *nulla crimen sine lege certa*, όταν η διάσωση της ποινικής υπόστασης των τυποποιημένων ως εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης συμπεριφορών επιδιώκεται με προσφυγή σε άγραφα στοιχεία της αντικειμενικής ή υποκειμενικής υπόστασης²⁸.

Όντως, το γεγονός ότι μπορεί να στοιχειοθετηθεί ένα έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης ακόμα και αν είναι εκ των προτέρων βέβαιο ότι η πράξη δεν μπορεί να προκαλέσει κανένα βλαπτικό αποτέλεσμα, είναι εν ολίγοις «παρακινδυνευμένο» και μπορεί να οδηγήσει σε συγκάλυψη ποινικοποιήσεων απώτερων προσταδίων της επικινδυνότητας ή γενικά τελείως ακίνδυνων πράξεων. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός ότι τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης έχουν χαρακτηριστεί ως «επικίνδυνα κατασκευή για το Ποινικό Δίκαιο»²⁹.

Αξίζει, όμως, να τονιστεί παράλληλα ότι ο νομοθέτης δεν προέβη ασκόπως στην τυποποίηση κάποιων συμπεριφορών ως εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης. Οι περί ων συμπεριφορές, κάθε άλλο από ακίνδυνες μπορούν να χαρακτηριστούν εν τέλει, όση προσπάθεια και να γίνει για το αντίθετο, εφόσον ενέχουν βήματα προς την κατεύθυνση του συγκεκριμένου κινδύνου και της πραγμάτωσής του, τα οποία απρόβλεπτα περιστατικά ενδέχεται να ενεργοποιήσουν (για παράδειγμα στις τροχαίες παραβάσεις), δημιουργώντας μια ανασφάλεια στους

²⁶ Βλ. Ν. Ανδρουλάκης, ο.π., σελ. 177-178, γι' αυτό ακριβώς, κάποιοι υποστηρίζουν ότι *de lege lata* θα πρέπει να θεωρηθεί το τεκμήριο της επικινδυνότητας μαχητό και να επιτρέπεται ανταπόδειξή του.

²⁷ Βλ. Δ. Σπινέλλης, ο.π., σελ. 79 επ. και Ε. Συνεωνίδου-Καστανίδου, ο.π., σελ. 51 επ.

²⁸ Βλ. Δημήτριος Σπυράκος, ο.π., σελ.360 επ., ο οποίος αναφέρεται σε ανεπίτρεπτη θεμελίωση του αξιοποίνου.

²⁹ Βλ. Ι. Μανωλεδάκης «Ποινικό Δίκαιο: Επιτομή Γενικού μέρους Γ'», εκδ. 1993, σελ. 239.

κοινωνούς του δικαίου. Η ανασφάλεια αυτή, προκαλούμενη από την επικινδυνότητα των συμπεριφορών, σε συνδυασμό με την ανυπακοή σε διατάξεις δικαίου πάνω σε κατά κανόνα σοβαρά θέματα δημόσιας ασφάλειας επαρκούν για να δικαιολογήσουν την αποδοκιμασία και την επιβολή ποινής, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για μαζικά επαναλαμβανόμενες συμπεριφορές³⁰.

Τα ως άνω γίνονται περισσότερο αντιληπτά στη σύγχρονη κοινωνία, στην «κοινωνία των κινδύνων», όπως έχει δικαίως χαρακτηριστεί, όπου η εγκληματικότητα υποβόσκει σε κάθε βήμα προκαλώντας ίσως κάτι περισσότερο από μια απλή «ανασφάλεια».

4.1. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Αναμφισβήτητα, η εποχή που διανύουμε έχει ως κύριο χαρακτηριστικό της την ανάπτυξη και την πρόοδο, στηριζόμενη κατά βάση στην τεχνολογία και στην επιστήμη. Τα τεχνολογικά επιτεύγματα γίνονται αισθητά, περισσότερο τώρα από ποτέ, σε όλους τους τομείς της καθημερινότητας ενός σύγχρονου ανθρώπου και μιας σύγχρονης κοινωνίας, η οποία παίρνει διεθνή υπόσταση. Η διάχυτη συζήτηση δε για την παγκοσμιοποίηση έχει πολλές αφετηρίες: την πολιτική, την οικονομία, τις κοινωνικές σχέσεις, την εξέλιξη των επιστημών και της τεχνολογίας, τον πολιτισμό. Η ανάπτυξη όλων αυτών των κλάδων επιβάλλει νέα δεδομένα και επιφέρει νέες διαστάσεις των πραγμάτων σε διεθνή επίπεδα, ανοίγοντας νέους ορίζοντες εκσυγχρονισμού και δημιουργώντας ευοίωνες προοπτικές για το μέλλον.

Στον αντίποδα της θεώρησης του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, δε θα μπορούσε να μη συνάδει ένα άλλο πρωτόγνωρο φαινόμενο, αυτό της παγκοσμιοποίησης των κινδύνων. Η εντατική εκβιομηχάνιση και μαζική παραγωγή αγαθών, η εμφάνιση κολοσσιαίων μονάδων παραγωγής, ο τεχνικός εκσυγχρονισμός, η βαθιά αναδιάρθρωση της οργάνωσης της εργασίας των παραγωγικών και οικονομικών διαδικασιών προκάλεσε δίχως άλλο και αναρίθμητους κινδύνους ποικίλων διαστάσεων σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Το πρόβλημα δε οξύνεται

---

³⁰ Βλ. Ανδρουλάκης, ο.π., σελ. 178.

όταν η κοινωνική και οικονομική επίδραση ορισμένων από αυτούς τους κινδύνους εξισώνεται ή και υπερβαίνει την αντίστοιχη των βλαβών³¹.

Με βάση τα ως άνω δεδομένα, γίνεται ευκόλως κατανοητό ότι η πολιτεία επωμίζεται το βάρος και την ευθύνη ώστε να περιορίσει τις αρνητικές συνέπειες των εφαρμογών της τεχνολογίας, όπως είδαμε ανωτέρω, με τους μηχανισμούς παρέμβασης που διαθέτει. Ακόμα περισσότερο, να είναι σε θέση να προλαμβάνει τους νέους κινδύνους προσβολής των αγαθών που ελλοχεύουν στη διαδικασία της αέναης ανάπτυξης των τεχνολογικών καινοτομιών. Η αρχή της πρόληψης των κινδύνων καθίσταται, δίχως άλλο, σε πρωταρχικό μέλημα της πολιτείας και οι νομοθετικοί μηχανισμοί το εργαλείο για να επιτευχθεί αυτή³².

Το Ποινικό Δίκαιο ως μέσο της παρεμβατικής πολιτικής της πολιτείας και του κράτους, δε θα μπορούσε να μην έχει πρωταρχική θέση. Πιο συγκεκριμένα, το Ποινικό Δίκαιο υπηρετώντας τις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου και έχοντας ως βασική αποστολή του την προστασία των εννόμων αγαθών, εξοπλισμένο με το ισχυρότερο μέσο κρατικού καταναγκασμού, ήτοι τις ποινικές κυρώσεις, προσφέρεται κατεξοχήν για την εφαρμογή της κρατικής πολιτικής. Πρέπει όμως, και αυτό να εξελιχθεί, ώστε να μπορεί να ακολουθήσει τα νέα δεδομένα, και στα νέα δεδομένα κυριαρχεί η έννοια της διακινδύνευσης, ίσως περισσότερο και από αυτή της βλάβης³³.

Σε αυτό το σημείο, λοιπόν, βλέπουμε ξεκάθαρα μάλλον τη σημασία των εγκλημάτων διακινδύνευσης και δη αφηρημένης διακινδύνευσης. Όπως ορθά τονίζει η Καϊάφα-Γκμπάντι³⁴ *η κοινωνία των κινδύνων με την ολοένα αυξανόμενη πολυπλοκότητα των τεχνολογικών και άλλων εξελίξεών της και το αντίστοιχα αυξανόμενο αίσθημα ανασφάλειας των πολιτών, που ανταποκρίνεται κυρίως προς το άγνωστο και απροσπέλαστο αυτών των εξελίξεων για τον απλό άνθρωπο, δημιουργεί στο επίπεδο του δικαίου τάσεις για τόνωση του αισθήματος ασφάλειας των κοινωνιών και πιέζει στην κατεύθυνση διεύρυνσης της ποινικοποίησης συμπεριφορών ολοένα και*

---

³¹ Βλ. περισσότερα για την τεχνολογική πρόοδο, τα νέα δεδομένα αλλά και την παγκοσμιοποίηση των κινδύνων σε Αγάπιος Αν. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997, σελ. 20 επ., ιδίου «Ποινικό Δίκαιο και Ποινικό Δόγμα υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας από τους κινδύνους της τεχνολογικής εξέλιξης», ΠοινΧρον ΜΗ/1998, σελ. 849 επ. αλλά και Ν. Παρασκευόπουλου, ο.π., σελ. 481.

³² Βλ. περισσότερα για την αρχή της πρόληψης σε Αγάπιος Αν. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π., σελ. 109 επ.

³³ Χωρίς αυτό να σημαίνει βέβαια ότι θα παραβλέπεται και η εγγυητική λειτουργία του Ποινικού Δικαίου, η οποία θα πρέπει να συμβαδίζει με την προστατευτική, ώστε να τηρούνται οι ισορροπίες, όπως θα δούμε κατωτέρω.

³⁴ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 56-57.

πιο απόμακρων από την προσβολή εννόμων αγαθών και τη σύλληψη του κινδύνου στη βάση της αντίληψης του αντικειμενικού παρατηρητή, χωρίς να ενδιαφέρεται για το πραγματικό- εμπειρικό υπόβαθρο του κινδύνου.

Επίσης, η αρχή της πρόληψης, όπως αναφέραμε παραπάνω παίρνει «σάρκα και οστά» με την τυποποίηση εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης ως νομικοί μηχανισμοί που ενεργοποιούνται σε ένα προγενέστερο της βλάβης στάδιο, έτσι ώστε να είναι σε θέση να αποτρέψουν, να προλάβουν ή να ελαχιστοποιήσουν τους τεχνικοεμπειρικά δεδομένους και τους δυνάμει εξελισσόμενους αρνητικούς όρους που κατατείνουν στη βλάβη των αγαθών. Αγαθά όπως η ζωή, η υγεία, το περιβάλλον θα πρέπει να προστατεύονται σε ισχυρό βαθμό, εφόσον η αποκατάστασή τους είναι ιδιαίτερος δυσχερής. Η δε καταλληλότερη προστασία και πρόληψη δεν επιτυγχάνεται καθ' ολοκληρίαν μόνο με την πρόβλεψη διοικητικών-αστικών κυρώσεων με τη μορφή της αποζημίωσης ούτε με την κατασταλτική δράση των κανόνων δικαίου, στο βαθμό που η ενεργοποίηση τους προϋποθέτει την πρόκληση βλάβης (θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για γενική πρόληψη), αλλά απαιτείται ένας κατασταλτικός μηχανισμός, ικανός να αποτρέψει την όποια επερχόμενη βλάβη στηριζόμενος στα προστάδια της παραγωγής και εκδήλωσης των αιτιακών όρων που διαμορφώνουν τις καταστάσεις κινδύνου³⁵.

Το Ποινικό Δίκαιο, λοιπόν, δύσκολα θα αποφύγει τον πολλαπλασιασμό των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης τη σημερινή εποχή, εφόσον ωθείται από τις ανάγκες της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής στην τεχνολογικά προηγμένη και παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, και παρά την όποια προβληματική παρουσιάζουν, η τυποποίηση και εφαρμογή τους πλέον μάλλον κρίνεται αναγκαία, τουλάχιστον σε πρώτο στάδιο.

5. ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΙ ΠΟΙΝΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Όπως εξετάστηκε ανωτέρω, η τεχνολογική εξέλιξη επέφερε βαρυσήμαντες αλλαγές στον τρόπο ζωής μας και στις κοινωνίες εν γένει και άλλαξε άρδην τα μέχρι τώρα δεδομένα, εισάγοντας νέες μορφές εγκληματικότητας. Έννομα αγαθά όπως η ζωή, η υγεία, το περιβάλλον πλήττονται πλέον έμμεσα, ίσως και περισσότερο απ' ότι

---

³⁵ Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π., σελ. 109 επ.

άμεσα, με συμπεριφορές που δεν έχουν ως υλικό αντικείμενο αυτά καθ' αυτά, αλλά που επιδρούν εμμέσως έχοντας ως τελικό αποτέλεσμα την προσβολή τους.

Οι σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας δεν περιορίζονται στα συνηθισμένα μοντέλα, όπως τα γνωρίζουμε μέχρι σήμερα και που εύκολα μπορούμε να βρούμε ξεφυλλίζοντας τον Ποινικό Κώδικα. Οι σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας τυποποιούνται κυρίως σε ειδικούς ποινικούς νόμους και κατά βάση έχουν τη μορφή επικίνδυνων συμπεριφορών που δύναται να πλήξουν τα έννομα αγαθά.

Πλείονα τα παραδείγματα από την καθημερινότητα που αντικατοπτρίζουν με τον καλύτερο τρόπο επικίνδυνες συμπεριφορές που καθίστανται πλέον ως σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας: Οι μεγάλες εργοστασιακές μονάδες που λειτουργούν σε μεγάλα αστικά κέντρα ή βιομηχανικές περιοχές με τεράστια ρυπαντική δραστηριότητα αποτελούν μέγιστο κίνδυνο για το περιβάλλον, αλλά και για την ανθρώπινη ζωή γενικότερα. Επίσης, χημικές τοξικές ή καρκινογόνες ουσίες που χρησιμοποιούνται στην τεχνολογία τροφίμων, εντομοκτόνα, αντιβιοτικά που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή κρέατος, επικίνδυνα φαρμακευτικά παρασκευάσματα και τόσα άλλα μπορεί να έχουν καταστροφικές επενέργειες στην ανθρώπινη υγεία. Αντιστοίχως, η έκθεση των εργαζομένων σε ακατάλληλες εργασιακές συνθήκες από ανεύθυνους εργοδότες- εργοστασιάρχες- εργολάβους κλπ μπορεί να αποβεί μοιραία.

Αξίζει να σημειωθεί, επιπλέον, ότι στις σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας περιλαμβάνονται και τα οικονομικά εγκλήματα όπως η φοροδιαφυγή, η δόλια χρεοκοπία κ.α., ήτοι αδικήματα που συντελούν στην προσβολή εννόμων αγαθών όπως η δημόσια ή ιδιωτική περιουσία, και που στη σημερινή εποχή παίρνουν πραγματικά μεγάλες διαστάσεις λόγω της συχνότητας και της ιδιομορφίας που συντελούνται (*modus operandi*).

Θα ήταν άτοπο, λοιπόν, σε μια σύγχρονη κοινωνία που βάλλεται από πολλαπλούς κινδύνους όπως οι ανωτέρω, ο πανίσχυρος νομοθετικός μηχανισμός να μένει αμέτοχος. Επειδή δε η ύλη του Ποινικού Δικαίου εξαντλείται κατά κύριο λόγο στις αξιόποινες πράξεις που πλήττουν τις βάσεις της κοινωνικής ζωής, εμφανίζοντας έτσι παγιότερο χαρακτήρα, η ανάγκη ύπαρξης **ειδικών ποινικών νόμων** που να

καλύπτουν τις υπόλοιπες περιπτώσεις με ιδιαίζουσα βαρύτητα κρίνεται αναπόφευκτη³⁶.

Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι όπως ο Ν. 4177/2013 για τους κανόνες ρύθμισης της αγοράς, ο Ν. 3588/2007 Πτωχευτικός Κώδικας, ο Ν. 2523/1997 για τη φοροδιαφυγή, ο Ν. 3340/2005 για την προστασία της Κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες, ο Ν. 3850/2010 για την ασφάλεια και υγεία των εργαζομένων, όπως θα αναλύσουμε κατωτέρω, οι περισσότεροι δε είτε πρόσφατα νομοθετικά κατασκευάσματα είτε με πρόσφατες τροποποιήσεις, έχουν θεσπιστεί για την πληρέστερη προστασία του ατόμου, αλλά και του κοινωνικού συνόλου, συμβαδίζοντας με τις οικονομικο-κοινωνικο-πολιτικές ανάγκες της εποχής, και τις απαιτήσεις της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής.

6. ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ ΣΤΟΥΣ ΕΙΔΙΚΟΥΣ ΠΟΙΝΙΚΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ανωτέρω αναπτύχθηκε αφενός η σημασία των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, και ιδιαιτέρως αναφορικά με τις ιδιομορφίες της εποχής που διανύουμε, αφετέρου οι νέες μορφές εγκληματικότητας τις οποίες καλούμαστε να αντιμετωπίσουμε καθημερινά, οι οποίες επί το πλείστον τυποποιούνται σε ειδικούς ποινικούς νόμους. Κοινό χαρακτηριστικό δε όλων αυτών των ειδικών ποινικών νόμων δεν είναι άλλο από την όλο και πιο έντονη ένταξη στον πυρήνα τους τυποποιημένων συμπεριφορών ως εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης.

Σε αυτό το σημείο, λοιπόν, καλούμαστε να εξετάσουμε την ένταξη των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης στους ειδικούς ποινικούς νόμους και πιο συγκεκριμένα σε αυτούς (τους ειδικούς ποινικούς) που αφορούν στην προστασία πρωταρχικών εννόμων αγαθών, όπως η ζωή και η υγεία (Προστασία του Καταναλωτή, Νόμος για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων), η οικονομία (ν.

---

³⁶ Βλ. ειδικότερα για τη σχέση του Κώδικα με ειδικούς νόμους και την επεξήγηση των όρων του Κ. Ε. Σταμάτης «Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα», εκδ. Αφοί Σάκκουλα, Αθήνα 1993, σελ. 163 επ., ο οποίος μάλιστα αναγράφει πολύ χαρακτηριστικά ότι η ανάγκη της ύπαρξης των ειδικών ποινικών νόμων είναι το αποτέλεσμα του κρατικού παρεμβατισμού, που προσδίδει στο Κράτος το χαρακτήρα του Κοινωνικού Κράτους, το οποίο με αυτό τον τρόπο ασκεί ρυθμιστική επέμβαση στις διάφορες φάσεις της κοινωνικής ζωής, τις προστατεύει με ποινικές κυρώσεις, διαπλάθοντας τις έτσι σε έννομα αγαθά. Βλ. επίσης και Γιάννη Μπέκα «Το ανθρώπινο σώμα και η έννομη τάξη των ειδικών ποινικών νόμων», ΠοινΧρον ΜΕ', σελ. 1205 επ., ο οποίος παραθέτει ένα ευρύ κατάλογο ειδικών ποινικών νόμων, με σκιαγράφηση της προστασίας που παρέχουν οι διατάξεις τους.

2523/1997 για τη φοροδιαφυγή, Πτωχευτικός Κώδικας, ν. 3340/2005 για την κεφαλαιαγορά) και αναφέρονται σαφώς σε νευραλγικούς τομείς της καθημερινότητας όλων μας.

7. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

Η προαναφερόμενη ανάπτυξη και εξέλιξη των αστικών κοινωνιών δε θα μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστο τον τομέα της παραγωγής αγαθών. Νέες καταναλωτικές ανάγκες ήρθαν στο προσκήνιο και μαζί τους νέα καταναλωτικά πρότυπα. Οι αυξημένες καταναλωτικές ανάγκες, μάλιστα, οδήγησαν στην παραγωγή νέων προϊόντων και στην αστείρευτη τροφοδοσία της αγοράς με αυτά. Αυτομάτως, ο πολίτης απέκτησε μία νέα ιδιότητα, αυτή του καταναλωτή και δίχως άλλο η έννοια του πολίτη- καταναλωτή στο χώρο του Ποινικού Δικαίου καθίσταται έννομο προστατευόμενο αγαθό.

7.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

Στην περίπτωση του πολίτη- καταναλωτή το προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι **η ζωή και η υγεία του ανθρώπου**, και δη το σημαντικότερο έννομο αγαθό που το κράτος δικαίου οφείλει να διασφαλίσει. Η ποινική προστασία δε πραγματώνεται έναντι των βλαπτικών επενεργειών που επιφέρει η παραγωγή και διάθεση στην κυκλοφορία επικίνδυνων για τη ζωή και υγεία του πολίτη- καταναλωτή προϊόντων, τα οποία προκύπτουν από τη ραγδαία εξέλιξη και τη συνεχή αναπροσαρμογή των τεχνικών εφαρμογών στα νέα τεχνολογικά επιτεύγματα για την αδιάλειπτη και συνεχώς αυξανόμενη ανάγκη κατανάλωσης της αγοράς³⁷.

Αξίζει δε να διευκρινιστεί πως στην έννοια του προϊόντος οφείλουμε να προσδώσουμε την ευρύτερη δυνατή έννοια, ήτοι να συμπεριλάβουμε στην έννοια τόσο τα υλικά εμπορεύσιμα είδη όσο και τα άυλα, όπως είναι οι υπηρεσίες (πχ τηλεφώνου ή διαδικτύου). Από την άλλη, η πληθώρα των προϊόντων καθώς και η ταχύτητα των εξελίξεων της τεχνολογίας στον τομέα της παραγωγής και διάθεσης προϊόντων δημιουργούν μια εγγενή δυσκολία στο νομοθέτη στο να αντιμετωπίσει και

---

³⁷ Βλ. Θάνος Παπαγεωργάκης «Ποινική Προστασία του Καταναλωτή», ΠοινΔικ 4/2001, σελ. 365.

να επιτύχει μια ικανοποιητική προστασία του έννομου αυτού αγαθού μέσω του ελέγχου της αγοράς³⁸.

Η ως άνω δικαιολογημένη αδυναμία του νομοθέτη γίνεται περισσότερο εμφανής στη νομοθετική μέριμνα που έχει επιλέξει για την προστασία του καταναλωτή, η οποία καταγράφεται σε ένα δαιδαλώδες και δύσχρηστο σώμα νομικών κανόνων, διασπαρμένο σε πολυάριθμες διατάξεις κάθε κατηγορίας που διαρκώς τροποποιούνται, συμπληρώνονται και καταργούνται εν όλω ή εν μέρει³⁹ με τελευταία και βασική τροποποίηση αυτή που επέφερε ο Ν. 4177/2013, όπως θα εξεταστεί κατωτέρω.

Πάραυτα, ο νομοθέτης μέσω της πολυνομίας και των συνεχών νομοθετικών τροποποιήσεων επιχειρεί να ανταπεξέρθει στο καθήκον της αποφυγής των νέων κινδύνων που κατακλύζουν τη σημερινή αγορά, με ένα εκτεταμένο δίκτυο κανόνων προληπτικού χαρακτήρα, ιδίως όσον αφορά τα βασικά καταναλωτικά αγαθά (τρόφιμα- ποτά – φάρμακα), και που ιδιαίτερη θέση μέσα σε αυτό το σύστημα κατέχουν τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης.

7.2. ΠΡΟΙΣΧΥΟΥΣΑ ΚΑΙ ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Αναμφισβήτητα, το βασικό νομοθετικό οικοδόμημα για την ποινική προστασία του καταναλωτή ήταν μέχρι πρότινος ο Αγορανομικός Κώδικας, ο οποίος εισήχθη με το ν.δ. 136/1946 «περί κυρώσεως, τροποποίησεως και συμπληρώσεως του από 10/11.5.1946 ΝΔ περί αγορανομικού κώδικος» και υπέστη πολλαπλές τροποποιήσεις στην προσπάθεια προσαρμογής στα νέα δεδομένα της εποχής και των καινοτόμων τεχνολογικών εφαρμογών^{40, 41}.

³⁸ Βλ. Θάνος Παπαγεωργάκης ο.π., σελ. 365.

³⁹ Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι, ο.π., σελ. 120 επ.

⁴⁰ Όπως είχε τροποποιηθεί με τους ν.2838/54, ν.δ.218/73, ν.δ.69/74, ν. 101/75, ν. 802/78, ν.1401/83, ν.1436/84, ν.1682/87, ν.1732/87, ν.1961/91 και ν.2065/92. (βλ. αναλυτικά για τροποποιήσεις σε Γραμμένο) Η πιο πρόσφατη τροποποίηση ήταν με το νόμο 3668/2008 (ΦΕΚ α' 115/18-06-2008) για την αναθεώρηση των διατάξεων περί κυρώσεων του ν.δ. 136/1946 «Περί Αγορανομικού Κώδικα» και άλλες διατάξεις. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι η πιο σημαντική αλλαγή που επέφερε ο τελευταίος νόμος ήταν η κατάργηση των αμιγώς διοικητικών ποινών που στοιχειοθετούνταν στα άρθρα 57^α επ. και η ένταξή τους στις ποινικές διατάξεις, ώστε να ισχύουν παράλληλα. Επίσης, αποποινικοποιήθηκαν πολλές παραβάσεις σχετικά με την υπέρβαση των καθοριζόμενων ή αναγραφόμενων τιμών προϊόντων, με την ακρίβεια των ποιοτικών τους χαρακτηριστικών κλπ.

⁴¹ Βλ. και Αγάπιος Παπανεοφύτου «Ποινική Προστασία του Καταναλωτή», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996, σελ. 34 επ., για το περιεχόμενο και το κυρωτικό πλαίσιο των διατάξεων του Αγορ. Κ. όπως ίσχυε.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί έστω και διαγραμματικά, ότι ο προϊσχύων Αγορανομικός Κώδικας περιλάμβανε το θεσμικό πλαίσιο ελέγχου της αγοράς, ιδίως όσον αφορά την κυκλοφορία και το εμπόριο ειδών διατροφής, φαρμάκων και γενικότερα αγαθών που εξυπηρετούν βιοτικές ανάγκες του πληθυσμού. Περιείχε γενικές διατάξεις για την προστασία του καταναλωτή από την οικονομική εκμετάλλευση, εξαπάτηση και παραπλάνησή του και τη διάθεση στην αγορά ειδών διατροφής επικίνδυνων για την υγεία⁴². Μάλιστα, επικουρικά στον Αγορανομικό Κώδικα εκδίδονταν οι κανονιστικές πράξεις του Υπουργού Εμπορίου, οι οποίες με τη μορφή των αγορανομικών διατάξεων έρχονταν, σύμφωνα με τη λειτουργία των κανονιστικών πράξεων, να αποσαφηνίσουν και να εξειδικεύσουν την εφαρμογή των γενικότερων διατάξεων για την προστασία του καταναλωτή, όπως αυτές οριοθετούνταν στον Αγορανομικό Κώδικα. Για τη διασφάλιση δε της τήρησης των διατάξεων του Αγορ. Κ. προβλέπονταν ποινικές και διοικητικές κυρώσεις των άρθρων 30 επ., οι οποίες συγκροτούσαν το βασικό κατασταλτικό μηχανισμό για τις παραβάσεις του συνόλου των διατάξεων που έχουν αντικείμενο τις ποιοτικές προδιαγραφές και τους όρους καταλληλότητας των ειδών διατροφής⁴³. Οι ποινικές διατάξεις του Αγορ. Κ., που προστάτευαν το έννομο αγαθό της ζωής και της υγείας του πολίτη-καταναλωτή, αν και περιορισμένες σε αριθμό και τυποποιούσαν κατά κύριο λόγο εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης.

Η ολοσχερή κατάργησή του επήλθε, εν τέλει με τη θέσπιση του πρόσφατου και ολοκαίνουριου Νόμου 4177/2013 (ΦΕΚ Α' 173/08-08-2013) «Κανόνες Ρύθμισης της αγοράς προϊόντων και της παροχής υπηρεσιών και άλλες διατάξεις»⁴⁴, καθώς και της υπ' αριθμ. Α2-861 Απόφασης του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (ΦΕΚ Β' 2044/22-08-2013) «Κανόνες Διακίνησης και Εμπορίας Προϊόντων και Παροχής Υπηρεσιών Δ.Ι.Ε.Π.Π.Υ.»⁴⁵.

Πιο συγκεκριμένα, στην παράγραφο 1 του άρθρου 48 του Ν. 4177/2013 «Τελικές και Μεταβατικές Διατάξεις» αναφέρεται ότι «έως την έκδοση των υπουργικών αποφάσεων των παραγράφων 1 του άρθρου 4, 2 και 3 του άρθρου 22 και 3 του άρθρου 24 του παρόντος νόμου, εξακολουθούν να ισχύουν η ΑΔ 7/2009 (Β' 1388)

⁴² Βλ. Α. Παпанεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π. σελ. 283.

⁴³ Βλ. Θ. Παπαγεωργιάκης, ο.π. σελ. 365, Α. Παπανεοφύτου, ο.π., σελ. 122 και 283 και παράβαλε Α. Παπανεοφύτου «Ποινική Προστασία του Καταναλωτή», ο.π., σελ. 34-35.

⁴⁴ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

⁴⁵ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

με τις αντίστοιχες κυρώσεις που προβλέπονται στο ν.δ. 136/1946 (Α' 159)», ενώ στην παράγραφο 2 «από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου καταργούνται: α) το ν.δ. 136/1946 (Α' 159), β) ο ν. 3668/2008 (Α' 115), γ) το άρθρο 15 του ν. 802/1978)». Τέλος, στο άρθρο 49 για την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, τίθεται σε ισχύ με τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ήτοι στις 08-08-2013.

Με την υπ' αριθμ. Α2-861 Απόφαση του Υφυπουργού Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας (ΦΕΚ Β' 2044/22-08-2013) «Κανόνες Διακίνησης και Εμπορίας Προϊόντων και Παροχής Υπηρεσιών ΔΙ.Ε.Π.Π.Υ.» επήλθε εν τέλει και η οριστική κατάργηση του ν.δ. 136/1946 και της ΑΔ 7/2009 και πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 140 της ως άνω Απόφασης «Γενικές και Μεταβατικές Διατάξεις» ορίζονται τα εξής: «Με την έναρξη ισχύος της παρούσας καταργούνται όλα τα άρθρα της Αγορανομικής Διάταξης 7/2009 «Τροποποίηση και νέα Κωδικοποίηση Αγορανομικών Διατάξεων, εκδοθεισών μέχρι και την 14 Μαΐου 2009»(ΥΑ Αριθμ. Α2-3391 ΦΕΚ Β' 1388/13.07.2009), εκτός των άρθρων 170 «Χώροι σφαγής και σφραγίδες προέλευσης, καταλληλότητας και κατηγορίας σφαγίων» και 116 «Προϋποθέσεις παρασκευής και διάθεσης της παραδοσιακής γιαούρτης» καθώς και κάθε άλλη Αγορανομική Διάταξη». Επιπλέον, στην παράγραφο 3 ορίζεται ότι οι παραβάτες των διατάξεων της παρούσας τιμωρούνται και με τις κυρώσεις του ν. 4177/2013 και στην παράγραφο 4 ότι η παρούσα τίθεται σε ισχύ σε δέκα μέρες από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης.

Η αιτία της ολοσχερούς κατάργησης του μέχρι τώρα ισχύοντος θεσμικού πλαισίου δεν έγινε τυχαία. Στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού, επικαιροποίησης και συστηματοποίησης των βασικών κανόνων που αφορούν στην εμπορία και διακίνηση προϊόντων και στην παροχή υπηρεσιών, με απώτερο στόχο τη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς, το ισχύον θεσμικό πλαίσιο θεωρήθηκε ξεπερασμένο από το νομοθέτη. Ειδικότερα, οι σύγχρονες εξελίξεις σε όλο το φάσμα λειτουργίας της αγοράς οδήγησαν σε μια ανακολουθία ανάμεσα στη θεωρία και στην πράξη, με αποτέλεσμα οι διατάξεις του Αγορανομικού Κώδικα να έχουν στο μεγαλύτερο μέρος τους καταστεί αναχρονιστικές, ανεπίκαιρες και η εφαρμογή τους να γίνεται ολοένα και πιο δυσχερής για τις επιχειρήσεις, αλλά και για τα ελεγκτικά όργανα⁴⁶.

---

⁴⁶ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Κανόνες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων και της παροχής υπηρεσιών», Γενικό Μέρος, (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ) καθώς και πλείονες αποφάσεις του Αρείου Πάγου (και όχι μόνο άλλα της εν γένει δικαστηριακής πρακτικής) που επιβεβαιώνουν τη δυσχέρεια

Ο νέος Νόμος (4177/2013), ο οποίος σε γενικές γραμμές διατηρεί στη διαδικασία της νομοθέτησης τη λογική του Αγορανομικού Κώδικα, όπως εκτέθηκε ανωτέρω⁴⁷, περιέχει, συν τοις άλλοις, ειδικές ποινικές κυρώσεις για την προστασία της ζωής και της υγείας των καταναλωτών, που και αυτές επί το πλείστον τυποποιούν εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης, όπως θα εξετάσουμε κατωτέρω.

Πέραν των ως άνω, αξίζει να μνημονευτεί ο Ν 2741/1999 (ΦΕΚ Α' 199/28-09-1999) για τον «*Ενιαίο Φορέα Τροφίμων, άλλες ρυθμίσεις θεμάτων αρμοδιότητας του Υπουργείου Ανάπτυξης και λοιπές διατάξεις*»⁴⁸. Ειδικότερα, ο Νόμος αυτός ορίζει τη σύσταση ενός οργάνου, τον Ε.Φ.Ε.Τ. (Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου), επιφορτισμένου με ιδιαίτερα αυξημένες αρμοδιότητες στο χώρο της υγιεινής των τροφίμων, όπως τον καθορισμό των προδιαγραφών ποιότητας που πρέπει να πληρούν τα προσφερόμενα στην κατανάλωση τρόφιμα, τον καθορισμό των προτύπων και των αρχών που πρέπει να στηρίζεται η μελέτη και η εφαρμογή των συστημάτων παραγωγής υγιεινών προϊόντων σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, τον καθορισμό ή την επικύρωση των κανόνων ορθής υγιεινής πρακτικής σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο κλπ⁴⁹. Η δημιουργία του αποσκοπούσε και αποσκοπεί ακόμα στον εκσυγχρονισμό, στη βελτίωση και στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του συστήματος ελέγχου των ειδών διατροφής⁵⁰. Κρίθηκε ότι αποτελεί θετικό βήμα στην κατεύθυνση της προστασίας της δημόσιας υγείας από τρόφιμα είτε αμφίβολης ποιότητας είτε επικίνδυνα, παρά την υποβαθμισμένη παρουσία των ποινικών

της εφαρμογής του Αγορανομικού Κώδικα, τουλάχιστον όπως ίσχυε, εφόσον κατά κύριο λόγο αναιρούν αποφάσεις που αφορούν αγορανομικά αδικήματα λόγω ελλείψεως της απαιτούμενης ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας, ενδεικτικά ΑΠ 129/1998, 352/1998, 667/1998, 1647/1999, 505/2001, 66/2004, 551/2010, 1039/2011, 917/2011, 623/2011, 433/2012.

⁴⁷ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση, ήτοι με το νόμο τίθεται το γενικότερο πλαίσιο κυρώσεων, ενώ οι κατ' εξουσιοδότηση υπουργικές αποφάσεις με ευελιξία καθορίζουν λεπτομερώς και στο πλαίσιο του εφικτού τις κυρώσεις ανά παράβαση ή κατηγορία παράβασης. Βλ. επίσης «Έκθεση επί του Νομοσχεδίου Κανόνες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων και της παροχής υπηρεσιών» από τη Β' Διεύθυνση Επιστημονικών Μελετών Τμήμα Νομοτεχνικής Επεξεργασίας Σχεδίων και Προτάσεων Νόμου», καθώς και Έκθεση Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους στο σχέδιο Νόμου του Υπουργείου Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας «Κανόνες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων και της παροχής υπηρεσιών».

⁴⁸ Όπως ισχύει μετά τους ν. 2843/2000, 2941/2001, 2965/2001, 3065/2002, 3066/2002, 3139/2003, 3190/2003, 3020/2005, 3320/2005, 3419/2005, 3438/2006, 3517/2006, 3551/2007, 3996/2011, 4013/2011, 4025/2011 και 4038/2012.

⁴⁹ Βλ. περισσότερα σε άρθρο 1 παρ. 5 Ν. 2741/1999.

⁵⁰ Βλ. Άρθρο 1 παράγραφος 2 «Σκοπός του Ε.Φ.Ε.Τ. είναι η προστασία του καταναλωτή με τη διασφάλιση της εισαγωγής, παραγωγής και της διακίνησης υγιεινών τροφίμων, η πιστοποίηση της καταλληλότητας, ο έλεγχος της ποιότητας και η ποιοτική αναβάθμιση των τροφίμων, όπως επίσης και η προστασία των οικονομικών συμφερόντων του καταναλωτή και η μέριμνα για την αποτροπή της παραπλάνησής του σε σχέση με την υγιεινή, τη σύσταση, την επισήμανση και την τιμή των τροφίμων».

διατάξεων, κύριο χαρακτηριστικό των οποίων παραμένει ο αφηρημένος κίνδυνος⁵¹, όπως θα εξεταστεί κατωτέρω.

Επιπλέον, η υγεία των πολιτών, ήτοι η δημόσια υγεία προστατεύεται και από την υγειονομική νομοθεσία, ιδίως με τον Αναγκαστικό Νόμο 2520/1940 «περί υγειονομικών διατάξεων»⁵², αλλά υγειονομικές διατάξεις, οι οποίες μάλιστα προβλέπουν και ποινικές κυρώσεις αφηρημένης διακινδύνευσης, είναι διάσπαρτες σε πλείονα νομοθετήματα, όπως στον πρόσφατο Ν. 4025/2011 (ΦΕΚ 228/Α'/02-11-2011) «Ανασυγκρότηση Φορέων Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Κέντρα Αποκατάστασης, Αναδιάρθρωση Ε.Σ.Υ. και άλλες διατάξεις», και δη στο άρθρο 43, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 58 του Ν. 4075/2012 (ΦΕΚ 89/Α'/11-04-2012). Ο δε Ν. 4025/2011 θεσπίστηκε στα πλαίσια του εξορθολογισμού της λειτουργίας του Κράτους γενικότερα και των Υπηρεσιών Υγείας και Κοινωνικής Φροντίδας ειδικότερα, με σκοπό τη μεγιστοποίηση της απόδοσης των υπηρεσιών και του οφέλους για τον πολίτη και την ανασυγκρότηση του συστήματος σε εθνική κλίμακα για τη δημιουργία ενός αποτελεσματικού Κράτους που δε θα βασίζεται στη σπατάλη αλλά στη στοχευμένη δράση⁵³. Ο νόμος αυτός δε θα μπορούσε να μην εμπεριέχει υγειονομικές διατάξεις, που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην εξέτασή τους, ειδικότερα λόγω της συνάφειας του αντικειμένου τους με το αντικείμενο της παρούσας ενότητας.

Τέλος, θα ήταν άτοπο να παραλειφθεί η αναφορά των άρθρων του Ποινικού Κώδικα 279-282 (κοινώς επικίνδυνα εγκλήματα), τα οποία αποτελούν το βασικό πλέγμα ποινικής προστασίας της υγείας και της ζωής του καταναλωτικού κοινού στο

---

⁵¹ Βλ. περισσότερα για τον ΕΦΕΤ σε Αγάπιο Παπανοφύτου «Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια των ρυθμίσεων του Ν 2741/1999 για τον Ενιαίο Φορέα Ελέγχου Τροφίμων», ΠοινΔικ 12/1999 (ΕΤΟΣ 2^ο), σελ. 1271 επ., ιδίου «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων: μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία-δράστη;», εκδ. Νομ. Βιβλιοθήκη 2012, σελ. 218 επ., αλλά και σε Δημήτριο Σπυράκου «Η αναμόρφωση του συστήματος κυρώσεων για παραβιάσεις σχετικές με τα τρόφιμα», ΠοινΔικ 4/2001, σελ. 367 επ.

⁵² Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου «Τα δι' υγειονομικών διατάξεων επιβαλλόμενα μέτρα θέλουσιν αποβλέπει ιδίως εις την ύδρευσιν και αποχέτευσιν, την αποκομιδήν απορριμάτων, την εξυγίανσιν χώρων δυναμένων ν' αποβώσιν εστία αναπτύξεως μολυσματικών νόσων, την υγιεινήν εν γένει και καθαριότητα οικιών, ξενοδοχείων, εργοστασίων, καταστημάτων, των δημοσίων ή κοινοχρήστων τόπων και καταστημάτων, την υγιεινήν κατάστασιν και καθαριότητα των εν τοις καταστήμασιν υπηρετούντων υπαλλήλων, τον σταυλισμόν των ζώων και την κατεργασίαν των προϊόντων αυτών, την, από υγιεινής απόψεως καταλληλότητα των προς θρώσιν τροφίμων, την λήψιν μέτρων υγιεινής και καθαριότητος των μεταφορικών μέσων και των μέσων συγκοινωνίας και την εν γένει λήψιν πάντων των μέτρων προς πρόληψιν και καταπολέμησιν επιδημικών νόσων και προστασίαν της δημοσίας υγείας».

⁵³ Βλ. περισσότερα για την αναγκαιότητα και σκοπιμότητα του νόμου αυτού σε Σχέδιο Νόμου 4025/2011, Έκθεση Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων (Κύρια Αξιολογούμενη Ρύθμιση)

μέτρο που απειλούν με σημαντικά αυστηρότερες ποινές από τις ανωτέρω ειδικές ποινικές διατάξεις πράξεις με τις οποίες καθίστανται επιβλαβή βασικά καταναλωτικά αγαθά⁵⁴. Και παρ' ότι τα περισσότερα τυποποιούν εγκλήματα δυνητικής διακινδύνευσης (αφηρημένης είναι μόνο το άρθρο 282 ΠΚ), η αναφορά τους κρίνεται ιδιαίτερος σκόπιμη.

7.3. ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ ΠΟΥ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΟΥΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΑΦΗΡΗΜΕΝΗΣ ΔΙΑΚΙΝΔΥΝΕΥΣΗΣ

A. N. 4177/2013

Άρθρο 19 Ν. 4177/2013 «Ειδικές Ποινικές Κυρώσεις» παρ. 2 α. *«όποιος παράγει, διακινεί, ή διαθέτει τρόφιμα μη ασφαλή ή ακατάλληλα για ανθρώπινη κατανάλωση ή νοθεύει τρόφιμα τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών»*, **παρ.2 β.** *«Όποιος παράγει, διακινεί ή διαθέτει τρόφιμα μη ασφαλή ή επιβλαβή για την υγεία, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών»*, **παρ. 2 γ.** *«Όποιος αναμιγνύει παράνομα και πωλεί είδη διαφορετικών ποιοτήτων, τιμωρείται με φυλάκιση»*.

Το αδίκημα που τυποποιείται στην παράγραφο 2 του άρθρου 19, θα λέγαμε ότι παραπέμπει στην προϊσχύουσα παράγραφο 4 του άρθρου 32 του Αγορανομικού Κώδικα: με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και με χρηματική ποινή τιμωρούνται: *«όποιος πωλεί ή κατέχει προς πώληση ή διανέμει για κατανάλωση τρόφιμα μη ασφαλή-επιβλαβή για την υγεία, τιμωρείται ποινικά σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις και με διοικητικό πρόστιμο σύμφωνα με τη νομοθεσία περί τροφίμων. Εάν από την παράνομη ως άνω πράξη επέλθει ο θάνατος ή βλάβη της υγείας κάποιου προσώπου, εφαρμόζονται για το αποτέλεσμα αυτό οι εκάστοτε ισχύουσες οικείες ποινικές διατάξεις»*⁵⁵.

Αναμφισβήτητα το έγκλημα που τυποποιείται στα εδάφια α' και β' πρόκειται για ένα έγκλημα δυνητικής διακινδύνευσης, που αξίζει όμως να αναφερθεί στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, λόγω της απαξίας που εμπεριέχει αφενός αλλά και

⁵⁴ Βλ. Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 382 επ.

⁵⁵ Όπως ίσχυε μετά την τελευταία τροποποίηση από τον ν. 3668/2008. Πριν από αυτόν τον νόμο η διάταξη ήταν ως εξής: *«Όποιος πωλεί..... τρόφιμα αποσυντεθειμένα ή εκ των τεθνεώτων ή νοσούντων ζώων ή εν γένει τρόφιμα και ποτά παντός είδους οπωσδήποτε επικίνδυνα εις την δημόσια υγεία.....»*. Βλ. σχολιασμό του άρθρου σε Α. Παπανεοφύτου, ο.π., σελ. 286.

λόγω της πενιχρότητας των ποινικών διατάξεων που συναντάμε στον οικείο νόμο αφετέρου, ώστε οι ελάχιστες από αυτές να είναι άξιες αναφοράς. Χαρακτηρίζεται δε ως έγκλημα δυνητικής διακινδύνευσης, διότι από μόνος του ο αξιολογικός χαρακτηρισμός «μη ασφαλή-επιβλαβή-ακατάλληλα για την υγεία τρόφιμα» εμπεριέχει ένα κίνδυνο που δύναται να πραγματοποιηθεί και μάλιστα άμεσα με την κατανάλωση των τροφίμων αυτών.

Η διαφορά στην τυποποίηση των διατάξεων με το νέο νόμο έγκειται στο ότι δεν προβλέπεται ρητά η επιβαρυντική περίπτωση της πρόκλησης από τις παραπάνω πράξεις θανάτου ή βλάβης της υγείας προσώπου. Επίσης, βλέπουμε μια διαβάθμιση των ποινών στο εδάφιο α' και στο εδάφιο β' παρά το παρεμφερές περιεχόμενο των προβλεπόμενων διατάξεων. Βέβαια, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο γενικότερος κίνδυνος για την υγεία, όπως περιγράφεται στο εδάφιο β της παραγράφου 2 του άρθρου εμπεριέχει σε ένα βαθμό απαξία αν όχι μεγαλύτερη σίγουρα πιο ευρεία (απ' ότι το αξιόποινο του α' εδαφίου για την ανθρώπινη κατανάλωση ή την νοθεία τροφίμων), ώστε να δικαιολογείται προσχηματικά και μεγαλύτερη ποινή (φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών αντί για φυλάκιση τριών μηνών όπως επιτάσσει το α' εδάφιο). Επίσης, παρατηρούμε ότι στο εδάφιο α' τιμωρείται και η παραγωγή και η διακίνηση και η διάθεση μη ασφαλών προϊόντων, αλλά και η νόθευση αυτών, όπου η νοθεία τροφίμων ισούται με κατασκευή ή επεξεργασία τροφίμων, ποτών, έτσι που η χρήση τους να μπορεί να προκαλέσει βλάβη στην υγεία ή κίνδυνο για τη ζωή του ανθρώπου⁵⁶. Δηλαδή σε μια διάταξη τυποποιούνται όλες σχεδόν οι πράξεις από την παραγωγή μέχρι τη διακίνηση και τη νόθευση μη ακατάλληλων τροφίμων, ίσως ως μια ύστατη απόπειρα του νομοθέτη να συμπεριλάβει όλες τις μορφές με τις οποίες μπορεί να φτάσουν στα χέρια του καταναλωτή τα επιβλαβή αγαθά, χωρίς όμως αυτό να μην επιδεικνύει και μια προχειρότητα στον τρόπο διαχείρισης εκ μέρους του και ίσως μια αδικαιολόγητη βιασύνη για την τυποποίηση του ουσιαστικού αδικού. Το ίδιο συμβαίνει και στο εδάφιο β' χωρίς όμως να συμπεριλαμβάνεται η νοθεία.

Όμως, το εδάφιο γ' της παραγράφου 2, δύναται να χαρακτηριστεί ως **έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης** «όποιος αναμιγνύει παράνομα και πωλεί είδη διαφορετικών ποιοτήτων, τιμωρείται με φυλάκιση», εφόσον μόνο η παράβαση της οικείας διάταξης επιφέρει το αξιόποινο, σε αντίθεση με τα ανωτέρω που η επικινδυνότητα εμπεριέχεται ως όρος στην αντικειμενική υπόσταση. Ο

---

⁵⁶ Ο ορισμός από Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 425.

χαρακτηρισμός του παράνομου δεν επιφέρει και το επικίνδυνο αυτόματα, όμως επιφέρει αναμφισβήτητα μια ανασφάλεια για τους κοινωνούς του δικαίου, και δέον από το νομοθέτη να ποινικοποιηθεί. Το ίδιο ισχύει και για την ανάμιξη και πώληση διαφορετικών ποιοτήτων, η οποία κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, μπορεί να γίνει επικίνδυνη και μη ασφαλής για την υγεία των καταναλωτών. Αναμφίβολα παραπέμπει στην παράγραφο 9 του άρθρου 30 του προϊσχύοντος Αγορανομικού Κώδικα, έπειτα από την τελευταία τροποποίηση που επέφερε ο Ν. 3668/2008 «*όποιος αναμιγνύει και πωλεί είδη διαφορετικών ποιοτήτων, όπου αυτό απαγορεύεται, τιμωρείται και με διοικητικό πρόστιμο ύψους πέντε τοις εκατό (5%) επί του κύκλου εργασιών του τελευταίου 12μήνου, όπου πραγματοποιεί η επιχείρηση από το συγκεκριμένο σημείο πώλησης όπου διαπιστώθηκε η παράβαση....*». Κατά συνέπεια, δύναται να ισχυριστούμε ότι ο κύριος στόχος είναι και πάλι η διασφάλιση των οικονομικών συμφερόντων του καταναλωτή και του εμπόρου και η διαφύλαξη της αγοράς.

Άρθρο 19 παρ. 3 «*όποιος παραποιεί ή νοθεύει, εν γνώσει του κατέχει προς εμπορία, πωλεί, θέτει σε κυκλοφορία ή παραδίδει για χρήση άλλα είδη βιοτικής ανάγκης πλην τροφίμων παραπονημένα ή νοθευμένα, που προορίζονται για εμπορία, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών*».

Σε αυτή την παράγραφο τυποποιείται το αδίκημα της παραποίησης, νόθευσης, πώλησης, κυκλοφορίας ειδών βιοτικής ανάγκης πλην τροφίμων. Σε αυτήν την κατηγορία μπορούν να ενταχθούν τα φάρμακα, τα καλλυντικά, τα είδη υγιεινής κλπ, ήτοι προϊόντα που αν δεν τηρούν τις προδιαγραφές καταλληλότητας μπορούν να αποβούν καταστροφικά για την υγεία και ζωή του ανθρώπου. Πρόκειται πάλι για έγκλημα διακινδύνευσης και δη δυνητικής και σκοπός του νομοθέτη είναι η προστασία του καταναλωτή από προϊόντα παραπονημένα ή νοθευμένα, ήτοι επικίνδυνα και μάλιστα από τη διάθεσή τους στην αγορά. Επίσης, σκοπός του νομοθέτη καθίσταται και η προστασία του καταναλωτή από την απάτη που μπορεί να διενεργηθεί εις βάρος του σχετικά με την ποιότητα των προϊόντων, καθώς και η προάσπιση των οικονομικών συμφερόντων του τελευταίου.

Άρθρο 19 παρ. 4 «*όποιος παράγει, διακινεί ή διαθέτει προϊόντα που εξεταζόμενα ενρίζονται, με βάση τις γνωματεύσεις των αρμόδιων υπηρεσιών του ΓΧΚ, να μην πληρούν τις ειδικές προδιαγραφές και τα χαρακτηριστικά ποιότητας που καθορίζονται από τις σχετικές διατάξεις της ισχύουσας νομοθεσίας ή και τις οικείες αποφάσεις του ΑΧΣ, τιμωρείται με φυλάκιση*».

Και εδώ το αδίκημα που τυποποιείται στην παράγραφο 4 του άρθρου 19 μας παραπέμπει στο αδίκημα όπως τυποποιούνταν στον προϊσχύοντα Αγορανομικό Κώδικα και συγκεκριμένα στο άρθρο 30 παρ.12: *«Με φυλάκισιν ή με χρηματικήν ποινήν ή και δι' αμφοτέρων των ποινών τούτων τιμωρούνται: Οι μη συμμορφούμενοι με τας υπό της αρμόδιας χημικής υπηρεσίας οδηγίας, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις, δι' ων καθορίζονται οι όροι, ους δέον να πληρώσι τα εις κατανάλωσιν προσφερόμενα εδώδιμα και ποτά, ως και τα αντικείμενα χρήσεως και οι όροι, οίτινες δέον να τηρώνται κατά την κατεργασίαν και την συντήρησιν αυτών, προς φύλαξιν της δημόσιας υγείας και αποφυγήν απάτης των αγοραστών»*⁵⁷.

Με βάση τη διάταξη αυτή τιμωρούνταν στο παρελθόν και τιμωρούνται και τώρα με τη διάταξη του νέου νόμου, όσοι δεν συμμορφώνονται με τις οδηγίες, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις της αρμόδιας χημικής υπηρεσίας. Πιο συγκεκριμένα, οι αποφάσεις αυτές περιέχονται σε μία εκτενή και διαρκώς συμπληρούμενη συλλογή διατάξεων που συνθέτουν τον Κώδικα Τροφίμων και Ποτών, ο οποίος ισχύει από το 1971 και μεταγλωττίστηκε στη δημοτική το 1987⁵⁸. Μάλιστα, στα επιμέρους άρθρα αυτού του Κώδικα ενσωματώνονται αποφάσεις του Ανώτατου Χημικού Συμβουλίου του Κράτους καθώς και π.δ. που τροποποιούν, εκσυγχρονίζουν και εναρμονίζουν με τις οδηγίες της Ε.Ε. τη νομοθεσία τροφίμων⁵⁹. Ειδικότερα, καθορίζονται γενικά και κατά κατηγορία τροφίμων οι όροι καταλληλότητας τους (σύσταση, επεξεργασία, συσκευασία κλπ) προκειμένου να διατεθούν προς κατανάλωση.

Το αξιόποινο, λοιπόν, της ως άνω διάταξης, προϊσχύουσα και ισχύουσα, έγκειται στην κάθε εκ δόλου παράβαση των οδηγιών, των γνωμοδοτήσεων και των αποφάσεων του Ανώτατου Χημικού Συμβουλίου και είναι **έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης**, εφόσον δεν ενδιαφέρει εάν επήλθε πραγματικά κίνδυνος ζωής ή

---

⁵⁷ Με το νόμο 3668/2008 στην παρ. 5 του άρθρου 32 τιμωρούνταν ποινικά και με πρόστιμο των 15.000,00 ευρώ, πέραν από τις διοικητικές κυρώσεις όποιος παρέδιδε για χρήση, παρασκεύαζε, κατείχε ή έθετε σε κυκλοφορία **σπορέλαια** κατά παράβαση των προδιαγραφών του ΓΧΚ.

⁵⁸ Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π., σελ. 284.

⁵⁹ Η τελευταία έκδοση του Κώδικα Τροφίμων και Ποτών είναι αυτή του 2009, ενώ οι τελευταίες τροποποιήσεις είναι του έτους 2013 και πιο συγκεκριμένα η υπ' αριθμ. 67/2013 απόφαση του Ανωτάτου Χημικού Συμβουλίου (αριθμός ΦΕΚ 1221/Β/20.05.2013) για την τροποποίηση των άρθρων 126 «Χυμοί Φρούτων και ορισμένα ομοειδή προϊόντα» και 124 «Διατηρημένα με αποστείρωση ή με συμπύκνωση προϊόντα τομάτας» προς εναρμόνιση με την Οδηγία 2012/12/ΕΕ για «τους χυμούς φρούτων και ορισμένα ομοειδή προϊόντα που προορίζονται για τη διατροφή του ανθρώπου», καθώς και η ΑΧΣ 137/2013 (ΦΕΚ 1743/Β/2013) για την επικαιροποίηση διατάξεων σχετικά με τα ποτά και με την αλκοόλη. Βλ. περισσότερα σε ΓΕΝΙΚΟ ΧΗΜΕΙΟ του ΚΡΑΤΟΥΣ.

υγείας για τον καταναλωτή ούτε αν μπορούσε να επέλθει, αλλά μόνη η παράβαση αυτών αρκεί για να στοιχειοθετήσει αξιόποινο⁶⁰.

Σε αυτό το σημείο, εκείνο που αξίζει να επισημανθούν οι ειδοποιείς διαφορές μεταξύ του Αγορανομικού Κώδικα και του ν. 4177/2013. Αρχικά, στο άρθρο 19 του ν. 4177/2013 που τυποποιεί τις ειδικές ποινικές κυρώσεις καθίσταται εμφανές το ατόπημα να μην προβλέπεται ρητά η τέλεση των άνω εγκλημάτων από αμέλεια, όπως προβλεπόταν στο άρθρο 33 του ν.δ. 136/1946, με επιεικέστερη σαφώς ποινή των έξι μηνών φυλάκιση ή χρηματική ποινή. Επίσης, είναι διακριτή η επιλογή του νομοθέτη να προβεί σε σύμπτυξη των διατάξεων που υπήρχαν στον προϊσχύοντα Κώδικα σε διαφορετικά άρθρα και παραγράφους σε μόλις ένα άρθρο, ενώ παράλληλα προκαλεί αίσθηση η απουσία σημαντικών διατάξεων όπως εκείνη για την απόσυρση των επιβλαβών τροφίμων. Προσέτι δε, αίσθηση προκαλεί και ο σημαντικός περιορισμός των ποινικών διατάξεων για την προστασία της ζωής και της υγείας των καταναλωτών, καθώς και η απουσία διακεκριμένων περιπτώσεων, όπως η ρητή πρόβλεψη π.χ. κάθειρξης για την περίπτωση της σωματικής βλάβης ή ακόμα και της ανθρωποκτονίας. Τέλος, σοβαρή παράλειψη συνιστά και η μη ύπαρξη ρητής πρόβλεψης για την ευθύνη προσώπων όπως ο κύριος της επιχείρησης, ο διευθυντής ή ο επόπτης, ήτοι προσώπων με πρωταγωνιστικό ρόλο αναφορικά με τον τομέα της προστασίας του καταναλωτή. Σε αυτό το σημείο, βέβαια, πρέπει να σημειωθεί ότι όπως μας έχει επιδείξει η δικαστηριακή πρακτική, που θα αναλυθεί κατωτέρω, η διάταξη του προηγούμενου νομοθετικού καθεστώτος και δη του άρθρου 37 ΑγορΚ για την ευθύνη των ως άνω προσώπων, περισσότερο αποτέλεσε σκόπελο στην εφαρμογή του νόμου παρά λειτούργησε θετικά για την απονομή της δικαιοσύνης⁶¹.

---

⁶⁰ Βλ. Α. Παπανεοφύτου, ο.π., σελ. 284, για την υπαγωγή της διάταξης, εκτός των άλλων, στην κατηγορία των λευκών ποινικών νόμων, δηλαδή για την παραπομπή του προσδιορισμού του αντικειμενικού αδικού σε άλλους κανόνες που είτε έχουν είτε δεν έχουν ακόμη εκδοθεί από τα αρμόδια διοικητικά όργανα.

⁶¹ Βλ. άρθρο 37 παρ. 1 ΑγορΚ «*διά πάσαν εις τα προηγούμενων άρθρων καταστήματα, εργοστάσια, εργαστήρια κλπ νοθείαν ή παραποίησην τροφίμων, φαγητών και λοιπών ειδών ή χρησιμοποίησιν υλικών, κρεάτων, ιχθύων και παντός ετέρου είδους εν αποσυνθέσει, επιβλαβών ή στερούμενων θρεπτικών ουσιών ή ηλαττωμένης αξίας, ως αυτουργοί τιμωρούνται και αν δεν συντρέχωσιν οι όροι της συστάσεως, ο κύριος των επιχειρήσεων, ο διευθυντής, ο επόπτης του ξενοδοχείου ή εστιατορίου ή παντός ετέρου καταστήματος, εργαστηρίου ή εστιατορίου, ο μάγειρος, ο υπομάγειρος και πας εν αυτοίς βοηθός και γενικώς το εργατικόν προσωπικόν, εάν δεν καταγγείλωσι την πράξιν και τον παραβάτη εγκαίρως, ώστε να αποτραπή η πώλησις ή χρησιμοποίησις των τοιούτων εδεσμάτων και τροφίμων από κοινού. Η πράξις τιμωρείται και προ οιασδήποτε χρησιμοποίησεως, εφ' όσον πάντες οι ανωτέρω υπεύθυνοι δεν σπεύσωσι προ πάσης χρησιμοποίησεως να προβώσιν εις την καταστροφήν των ανωτέρω ειδών.*».

Κατά τα άλλα, στο άρθρο 19 ν. 4177/2013 ορίζονται ειδικές ποινικές κυρώσεις και σε όσους παρεμποδίζουν τον ασκούμενο έλεγχο ή αρνούνται να παραδώσουν τα απαραίτητα στοιχεία ή τα αποκρύπτουν ή τα παραποιούν (παρ. 1), σε όσους καταδολιεύουν ή αλλοιώνουν τα όργανα μέτρησης (παρ. 5), σε όσους εμπορεύονται, παραχωρούν, κατασκευάζουν ή εγκαθιστούν τα μέσα για τη διάπραξη του αδικήματος της παραγράφου 5 (παρ. 7). Η δε παράγραφος 6 ορίζει ότι στους παραβάτες των παραγράφων 1 έως 5 του ίδιου άρθρου επιβάλλονται και διοικητικές κυρώσεις του άρθρου 22 (άρθρο 22 «Διοικητικές κυρώσεις») πλην των ποινικών. Μάλιστα, στο άρθρο 22 και στην παράγραφο 1 ορίζεται ότι *για παραβάσεις του παρόντος νόμου και των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων υπουργικών αποφάσεων κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 4, πέραν των ποινικών κυρώσεων που προβλέπονται στο άρθρο 19, επιβάλλεται πρόστιμο από πεντακόσια ευρώ μέχρι τριάντα χιλιάδες ευρώ, σε αντιστάθμισμα του άρθρου 30 παρ. 15 ΑγορΚ, όπου ποινικές κυρώσεις επιβάλλονταν και σε κάθε παράβαση αγορανομικής ή αστυνομικής διάταξης που εκδιδόταν από τον Υπουργό Εμπορίου με την παρεχόμενη σ' αυτόν νομοθετική εξουσιοδότηση στα άρθρα 1, 1^α και 2^β.*

B. N. 2741/1999

Άρθρο 5 παρ. 11⁶³ *«Όποιος παράγει ή διαθέτει στην κατανάλωση τρόφιμα κατά παράβαση των προδιαγραφών, των προτύπων και των κανόνων που τίθενται από το νόμο ή με εξουσιοδότηση νόμου τιμωρείται με ποινή φυλάκισης εφόσον η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλες διατάξεις. Η ποινική κύρωση γίνεται αυτεπαγγέλτως και η υπόθεση εισάγεται στο δικαστήριο με απευθείας κλήση σύμφωνα με το άρθρο 43 του ΚΠΔ».*

Όπως ανωτέρω, και εδώ έχουμε ένα **έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης**, εφόσον ποινικοποιείται ο αφηρημένος κίνδυνος και μάλιστα στη βάση μιας γενικότερης εμπειρικής εκτίμησης του νομοθέτη ότι οι παραπάνω συμπεριφορές της παράβασης των προδιαγραφών, των προτύπων και των κανόνων που τίθενται από το νόμο για την υγιεινή των τροφίμων, απειλούν τη δημόσια υγεία. Δέον να σημειωθεί ότι η παραπάνω διάταξη αποτελεί τη μόνη ποινική διάταξη αναφορικά με την προστασία της ζωής και της υγείας του πολίτη-καταναλωτή.

⁶² Άρθρο 30 παρ. 15 Αγορ.Κ., όπου τυποποιούνταν έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης βλ. Α. Παπανεοφύτου, Ο.π., σελ. 285.

⁶³ Όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 10 του ν. 3139/2003. Με το ν. 3438/2006 προστέθηκε νέα παράγραφος 1 και αναριθμήθηκαν οι παράγραφοι.

Εκτός των ανωτέρω, η ποινική αυτή διάταξη συνιστά ένα ποινικό νόμο εν λευκώ, δημιουργώντας όμως σοβαρά προβλήματα συνταγματικότητας. Αυτό συμβαίνει διότι, ο καθορισμός των προδιαγραφών ποιότητας των προσφερόμενων προς κατανάλωση τροφίμων έχει ανατεθεί σε μια διοικητική αρχή τον Ε.Φ.Ε.Τ., γεγονός που συνεπάγεται την αναβάθμιση του τελευταίου σε κεντρικό φορέα ποινικής εξουσίας για την προστασία του καταναλωτή, εφόσον τυχόν παράβαση των προδιαγραφών που καθορίζει η αρχή αυτή, συνεπάγεται αυτόματα την ποινική κύρωση της παρ. 11 του άρθρου 5⁶⁴.

Στα πλαίσια του νόμου αυτού, αξίζει να εξεταστούν και οι υπόλοιπες διατάξεις οι οποίες προβλέπουν κυρώσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η παράγραφος 12 του ίδιου άρθρου, όπου θεσπίζεται τεκμήριο ποινικής ευθύνης για τους υπεύθυνους των επιχειρήσεων κατά των οποίων ασκείται ποινική δίωξη και πιο συγκεκριμένα στις ατομικές επιχειρήσεις και οι επιχειρηματίες, στις προσωπικές εταιρίες (Ο.Ε., Ε.Ε.) και οι ομόρρυθμοι εταίροι, στις Ε.Π.Ε. και στους συνεταιρισμούς και οι διαχειριστές, στις Α.Ε. και οι Εντεταλμένοι Σύμβουλοι, καθώς και ο Γενικός Διευθυντής ή ο Διευθυντής τους, ενώ σε περίπτωση υποκαταστήματος ο Διευθυντής του Υποκαταστήματος που συντελέστηκε η παράβαση. Μάλιστα, εκτός του νομικού προσώπου υπεύθυνοι είναι τα παραπάνω φυσικά πρόσωπα με την προσωπική τους περιουσία και με προσωπική κράτηση σε ολόκληρο για την καταβολή των προστίμων. Ασκείται ποινική δίωξη σε αυτά ανεξαρτήτως της ευθύνης των υπαλλήλων κατώτερων βαθμίδων, ώστε να δημιουργούνται εύλογα ερωτήματα για τη νομιμοποιητική βάση της θεμελίωσης της ποινικής αυτής ευθύνης, με γνώμονα πάντα και την αρχή της ατομικής ενοχής. Όπως, εύλογα παρατηρεί ο Α. Παπανεοφύτου⁶⁵, η νομοθετική αυτή επιλογή με την προχειρότητα με την οποία διατυπώνεται και με τη δυσχέρεια της απόδειξης στην πράξη, περισσότερο αποσκοπεί στην ικανοποίηση του αισθήματος δικαίου και λιγότερο στην ουσιαστική αντιμετώπιση ενός καίριου προβλήματος στη ρίζα του.

Επιπλέον, στην παράγραφο 13 προβλέπεται το διοικητικό μέτρο της επιβολής της κατάσχεσης συγκεκριμένων προϊόντων από τον Υπουργό Ανάπτυξης ή άλλο εξουσιοδοτημένο όργανο, ενώ σε περίπτωση καταδίκης διατάσσεται υποχρεωτικά

---

⁶⁴ Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινική ευθύνη Νομικών Προσώπων», ο.π., σελ 220.

⁶⁵ Α. Παπανεοφύτου για τον Ε.Φ.Ε.Τ., ο.π., σελ. 1275, ο οποίος μεταξύ άλλων αναφέρει για τη δομή και λειτουργία των νομικών προσώπων, την αδυναμία εντοπισμού του πραγματικώς υπευθύνου λόγω της δράσης πολλών και την εν τέλει διαφυγή τους παρότι στα πλαίσια της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας και πάντα με απώτερο σκοπό το κέρδος, διαπράττουν τις αξιόποινες πράξεις.

από το ποινικό δικαστήριο η δήμευση και η καταστροφή του συνόλου ή μέρους των προϊόντων.

Συμπερασματικά, διαπιστώνεται πάντως κατάφωρα ότι τα **διοικητικά μέτρα δεσπόζουν** και επιβάλλουν σε όσους παράγουν, επεξεργάζονται, παρασκευάζουν, μεταποιούν, συσκευάζουν, αποθηκεύουν, συντηρούν, διαθέτουν, διακινούν, επισημαίνουν ή διαφημίζουν προϊόντα κατά παράβαση των προδιαγραφών του νόμου πέρα από πρόστιμα, μέτρα ανάκλησης της λειτουργίας των επιχειρήσεων ή προσωρινή αναστολή αυτής, απόσυρση και δέσμευση των αλλοιωμένων προϊόντων (παράγραφοι 9, 10, 14, 15).

Γ. ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Νόμος 4025/2011 άρθρο 43 παρ. 9 *Όποιος δεν συμμορφώνεται με τα μέτρα που προβλέπονται από τις υγειονομικές αποφάσεις που κάθε φορά εκδίδονται ή παραβιάζει ή παρεμποδίζει την εφαρμογή τους τιμωρείται, αν με οποιαδήποτε εργασιακή σχέση απασχολεί μέχρι 10 εργαζόμενους, με φυλάκιση μέχρι τριών (3) μηνών ή με πρόστιμο μέχρι 3.000 ευρώ. Αν απασχολεί από 11 έως 100 εργαζόμενους με φυλάκιση έως ενός (1) έτους και χρηματική ποινή 5.000 έως 50.000 ευρώ. Αν απασχολεί από 101 και πάνω εργαζόμενους τιμωρείται με φυλάκιση έως δύο (2) ετών και με χρηματική ποινή από 10.000 έως 100.000 ευρώ. Σε επιχειρήσεις που απασχολούν πάνω από 51 εργαζομένους, οι οποίες πραγματοποιούν ιδιαίτερα σοβαρές παραβάσεις που συνεπάγονται μόλυνση μεγάλης έκτασης, ιδίως δε αν οι παραβάσεις ενεργούνται κατ' επάγγελμα, τιμωρούνται με φυλάκιση και χρηματική ποινή μέχρι 200.000 ευρώ. Οι ποινές είναι άμεσα εκτελεστές. Ένδικο μέσα επιτρέπονται κατά το νόμο. Με αποφάσεις του Υπουργού Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης ρυθμίζονται εκάστοτε ο τρόπος είσπραξης των οφειλών και κάθε άλλη λεπτομέρεια».*

Εδώ για άλλη μια φορά έχουμε ένα **έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης**, όπου η μη συμμόρφωση με τις οικείες υγειονομικές αποφάσεις που εκδίδονται ή η παραβίαση ή η παρεμπόδιση της εφαρμογής τους επιφέρει σημαντικές κυρώσεις (λευκός ποινικός νόμος). Μάλιστα, υπάρχει μία διαβάθμιση στις ποινές με βάση το ποσοτικό κριτήριο των εργαζομένων που απασχολεί το εκάστοτε φυσικό πρόσωπο ή επιχείρηση, ώστε όσο περισσότεροι εργαζόμενοι τόσο αυστηρότερη η ποινή της φυλάκισης και η χρηματική ποινή αντίστοιχα. Επιβαρυντική περίπτωση αποτελεί η περίπτωση της μόλυνσης μεγάλης έκτασης, όπου η ποινή είναι φυλάκιση και χρηματική ποινή μέχρι 200.000,00 ευρώ.

Επιπλέον, στην παρ. 12 του ίδιου άρθρου ορίζεται ότι «Οι παραβάσεις των διατάξεων του Υγειονομικού Κανονισμού (Β' 275) και όλες οι παραβάσεις των διατάξεων όλων των Υγειονομικών Διατάξεων, που εκδίδονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 του α.ν. 2520/1940 (Α' 73) ή κατ' εξουσιοδότηση άλλου νόμου, τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή χρηματική ποινή τουλάχιστον 2.000 ευρώ, εκτός αν από άλλες διατάξεις τιμωρούνται βαρύτερα. Από τη δημοσίευση του παρόντος καταργούνται οι διατάξεις του άρθρου 31 "παρ. 3" του ν. 3904/2010 (Α' 218).»

Σε αυτά το σημείο πρέπει να σημειωθεί, πέραν από το γεγονός ότι για άλλη φορά στοιχειοθετείται ένα έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης για τη μη συμμόρφωση σε οικείες διατάξεις, ότι η παρούσα διάταξη κατήργησε όρθως την αντίστοιχη που υπήρχε στο Νόμο 3904/2010 (ΦΕΚ 218/Α'/23-12-2010) και δη στο άρθρο 31 παρ. 3 το οποίο όριζε ότι "Οι παραβάσεις των διατάξεων του Υγειονομικού Κανονισμού (ΦΕΚ 275 Β') και όλες οι παραβάσεις των διατάξεων όλων των Υγειονομικών Διατάξεων, οι οποίες εκδίδονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 1 του α.ν. 2520/ 1940 (ΦΕΚ 273 Α') ή κατ' εξουσιοδότηση άλλου νόμου, τιμωρούνται με κράτηση μέχρι τριών (3) μηνών ή με πρόστιμο μέχρι τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ.", ήτοι τιμωρούνταν ως πταίσματα, διότι κατά την αιτιολογική έκθεση του ανωτέρω νόμου «δεν εμφανίζουν εγκληματικά άδικο και στην ουσία πρόκειται για πράξεις με μικρή κοινωνική απαξία». Κρίνεται σκόπιμο να σημειωθεί ότι οι υγειονομικές διατάξεις και οι αντίστοιχες παραβάσεις τους, μόνο μικρή κοινωνική απαξία δεν εμπεριέχουν, αφού αφορούν την υγεία του συνόλου, ήτοι τη δημόσια υγεία, της οποίας η βλάβη ή η διακινδύνευση μπορεί να έχει ανεπανόρθωτα αποτελέσματα.

Εκτός των ως άνω, το άρθρο 43 του Ν. 4025/2011 ορίζει ότι υγειονομικές διατάξεις μπορεί να εκδίδει ο Υπουργός Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης μετά από αιτιολογημένη εισήγηση των Κεντρικών Υπηρεσιών του Υπουργείου αυτού (παρ. 1 και 2), τα αρμόδια ελεγκτικά όργανα (παρ. 3), το χαρακτήρα των διατάξεων αυτών μόνιμο ή προσωρινό (παρ. 4) κλπ. Στην παρ. 10 του ν. 4025/2011 ορίζεται ότι οι διατάξεις του α.ν. 2520/1940, όπως τροποποιημένος ισχύει, διατηρούνται σε ισχύ, εκτός της παράγραφο 3 του άρθρου 2, που καταργείται.

Νόμος 2520/1940 άρθρο 8 (9)⁶⁶ «Πας παραβιάζων την κατά τας διατάξεις των άρθρ. 6 και 7 του παρόντος νόμου επιβληθείσαν απαγόρευσιν της ασκήσεως του επαγγέλματος ή επιτηδεύματος ή το κλείσιμον του καταστήματος, εργαστηρίου, εργοστασίου ή αποθήκης, τιμωρείται δια φυλακίσεως και χρηματικής ποινής μέχρι 50.000 δραχμών. Επί των επ' αυτοφώρω καταλαμβανομένων παραβάσεων τούτων εφαρμόζονται και αι διατάξεις του Ν.Δ/τος της 22/ΧΙ/1923 «περί εκδικάσεως πλημμελημάτων τινών επ' αυτοφώρω».

Προς διευκρίνιση του ανωτέρω άρθρου, τα δε άρθρα 6 και 7 ορίζουν την απαγόρευση λειτουργίας της επιχείρησης, εργοστασίου κλπ, το μεν άρθρο 6 όταν υπάρχει δεύτερη καταδίκη για την ίδια παράβαση, το δε άρθρο 7 όταν από τη λειτουργία δύναται να προκληθεί κίνδυνος για τη δημόσια υγεία. Το άρθρο 9, λοιπόν, ορίζει την ποινή της φυλάκισης και τη χρηματική ποινή μέχρι 50.000,00 δραχμών, σε όποιον παραβαίνει τις ως άνω απαγορεύσεις, ανεξαρτήτως αν προέκυψε κίνδυνος για τη δημόσια υγεία (έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης).

Δ. ΑΡΘΡΑ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ

Άρθρο 279 ΠΚ «Όποιος με πρόθεση δηλητηριάζει πηγές, πηγάδια, βρύσες ή άλλες διοχετεύσεις ή δεξαμενές νερού, τρόφιμα ή άλλα τέτοια πράγματα που η χρήση τους μπορεί να προκαλέσει βλάβη σε αόριστο αριθμό ανθρώπων ή βάζει μέσα σε κάποιο από αυτά τα αντικείμενα άλλες ύλες που μπορούν να προκαλέσουν το ίδιο αποτέλεσμα, τιμωρείται με κάθειρξη. Αν από την πράξη επήλθε θάνατος, μπορεί να επιβληθεί ισόβια κάθειρξη». **Άρθρο 280 ΠΚ** «Όποιος από αμέλεια έγινε υπαίτιος της πράξης του άρθρου 279 τιμωρείται με φυλάκιση».

Αναμφισβήτητα, πρόκειται για ένα έγκλημα δυνητικής διακινδύνευσης, όπου ο κίνδυνος είναι δυνατός όχι όμως υπαρκτός (μπορεί να προκαλέσει βλάβη) για την πραγμάτωση του οποίου απαιτείται: **α.** πράξη δηλητηρίασης ή την ισοδύναμη με αυτήν εισαγωγή άλλων υλών που μπορούν να προκαλέσουν το ίδιο αποτέλεσμα, **β.** σε αντικείμενα που πέρα από τις παροχές νερού καλύπτουν όλο σχεδόν το φάσμα των καταναλωτικών αγαθών και τέλος **γ.** η δυνατότητα πρόκλησης βλάβης σε αόριστο αριθμό ανθρώπων από τη χρήση τους⁶⁷. Το δε εδάφιο β' του άρθρου 279 τυποποιεί τη

⁶⁶ Μετά την κατάργηση του άρθρου 3, από το τελευταίο εδάφιο της παρ. 10 άρθρου 11 ν. 2307/8-15 Ιουν. 1995, (ΦΕΚ Α' 113), το μέσα σε ( ) άρθρο 7 αναριθμήθηκε και πήρε τον αριθμό 6.

⁶⁷ Βλ. περισσότερα Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 382 επ., η οποία αναφέρει ότι για την πραγμάτωση του εγκλήματος απαιτείται αφενός η δηλητηρίαση των αντικειμένων που να συνιστούν

διακεκριμένη μορφή, ένα έγκλημα εκ του αποτελέσματος, όπου στα ανωτέρω στοιχεία προστίθεται η επέλευση του θανάτου, ενώ το άρθρο 280 ΠΚ, τιμωρεί την εξ αμελείας τέλεση του αδικήματος.

Το ενδιαφέρον εδώ έγκειται στη δυνατότητα βλάβης σε αόριστο αριθμό ανθρώπων, ώστε να γεννάται το ερώτημα αν στοιχειοθετείται το έγκλημα μόνο με τη βλάβη ή τη διακινδύνευση ενός μόνο καταναλωτή. Η θεωρία έχει αποφανθεί ότι και τότε στοιχειοθετείται το έγκλημα, εφόσον πρόκειται για ποιοτικά ισοδύναμα μεγέθη, ενώ αντίθετα δε συμβαίνει το ίδιο όταν πρόκειται για διακινδύνευση μιας κλειστής ομάδας (πχ δηλητηρίαση ενός πηγαδιού μιας συγκεκριμένης οικογένειας), διότι δεν μπορεί να θεμελιώσει κοινό κίνδυνο⁶⁸.

Άρθρο 281 ΠΚ «1. Όποιος κατασκευάζει ή επεξεργάζεται τρόφιμα, ποτά, φάρμακα ή άλλα αντικείμενα έτσι που η χρήση τους να μπορεί να προκαλέσει βλάβη στην υγεία ή κίνδυνο για τη ζωή του ανθρώπου, καθώς και όποιος θέτει σε κυκλοφορία τέτοια πράγματα, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. 2. Αν κάποια από τις προαναφερόμενες πράξεις τελέστηκε από αμέλεια, επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή χρηματική ποινή».

Εδώ πρόκειται πάλι για ένα έγκλημα δυνητικής διακινδύνευσης που τυποποιεί ουσιαστικά δύο αυτοτελή μεταξύ τους εγκλήματα, αφενός η **νοθεία προϊόντων**, ήτοι κατασκευή ή επεξεργασία τροφίμων, ποτών, φαρμάκων και άλλων αντικειμένων με τρόπο που να μπορούν να προκαλέσουν βλάβη στην υγεία ή κίνδυνο για τη ζωή του ανθρώπου, αφετέρου η **κυκλοφορία** αυτών. Στον όρο «άλλα αντικείμενα», όπως διατυπώνεται στο άρθρο έχει γίνει δεκτό ότι περιλαμβάνονται όλα τα καταναλωτικά αγαθά βιοτικών αναγκών. Αντιστοίχως στον όρο «κυκλοφορία» περιλαμβάνεται κάθε διάθεση των προϊόντων που γίνεται χωρίς αντάλλαγμα⁶⁹.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί αναφορικά με τη συρροή των εγκλημάτων του ν. 4177/2013 (στη θέση του Αγορανομικού Κώδικα ως ίσχυε) και

τη δημιουργία μιας ανοικτής και λειτουργικής, δηλ. προσβάσιμης στα έννομα αγαθά, πηγής κινδύνου αφετέρου τη συνδρομή και άλλων όρων που να εξασφαλίζουν ανά πάσα στιγμή τη μετάθεση αυτών των αντικειμένων προς τους καταναλωτές (σελ. 398).

⁶⁸ Βλ. περισσότερα Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 399-400. Επίσης, Ι. Μανωλεδάκη «Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού Δικαίου», εκδ. Σάκκουλας, 1998, σελ. 341 επ., όπου αναγράφει για διάταξη «κακή και απαρχαιωμένη», ενώ συγχρόνως τονίζει την *απλουστευτική ανθρωποκεντρική αντίληψη* που οδηγεί στη συγχώνευση των υλικών αγαθών σε δύο ουσιαστικά μεγέθη, την ανθρώπινη ζωή και την περιουσία, υποβαθμίζοντας όλα τα εκτός του ανθρώπου αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου, όπως εδώ τα διακινούμενα προϊόντα (εκφράζει την ίδια άποψη και για το 281 ΠΚ).

⁶⁹ Βλ. Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 424-433 και Ι. Μανωλεδάκη, ο.π., σελ. 342-343.

του Ποινικού Κώδικα, ότι, όπως επικρατεί στη θεωρία, στις περιπτώσεις που εμφανίζονται τα πρόσθετα χαρακτηριστικά της δυνατότητας πρόκλησης κινδύνου ζωής ή υγείας των καταναλωτών εφαρμόζονται οι ως άνω διατάξεις των άρθρων του Ποινικού Κώδικα, εφόσον οι λοιπές διατάξεις για την προστασία της αγοράς αφορούν, πέρα από την πρόληψη για τη δημόσια υγεία, κυρίως τα οικονομικά συμφέροντα των καταναλωτών⁷⁰.

7.4. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Η δικαστηριακή πρακτική και δη η νομολογία, έχει να μας παραθέσει πλείονα παραδείγματα για περιπτώσεις αγορανομικών παραβάσεων και κυρίως παραβάσεις των άρθρων 30, 31 και 32 του ΑγορΚ., όπως ίσχυε, καθότι σε αυτά τα ζητήματα παρατηρούνταν το μεγαλύτερο ποσοστό παραβάσεων⁷¹.

Όμως, η αξιοποίηση των ανωτέρω διατάξεων από τα δικαστήρια της ουσίας και κατ' επέκταση η αποτελεσματική προστασία της δημόσιας υγείας προσέκρουε, τουλάχιστον στο παρελθόν με το προϊσχύον νομοθετικό πλαίσιο, σε πολλά εμπόδια. Πολλά από αυτά ανάγονταν σε ζητήματα απόδειξης της πλήρωσης των στοιχείων της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης των σχετικών ποινικών κανόνων ή ερμηνείας των πολυπληθών αγορανομικών διατάξεων και των αποφάσεων του Ανώτατου Χημικού Συμβουλίου, στις οποίες παράπεμπαν οι παραπάνω κανόνες⁷².

Επίσης, με πάτημα το 'τέχνασμα' που θέτει το ζήτημα του «αγορανομικώς υπεύθυνου», ο οποίος υπέχει ευθύνη αν αποδεικνύεται ότι φέρει την ιδιότητα του κυρίου, διευθυντή ή επόπτη της επιχείρησης, αναιρέθηκαν πάρα πολλές αποφάσεις με την αιτιολογία ότι *«...μόνη η ιδιότητα του κατηγορουμένου ως υπευθύνου της εταιρείας δεν συνεπάγεται ότι είχε και την ιδιότητα του εντεταλμένου συμβούλου ή του*

---

⁷⁰ Βλ. . Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 422-423 και Α. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π., σελ. 124-125.

⁷¹ Βλ. αναλυτικά παρουσίαση και ανάλυση της ελληνικής νομολογίας τα έτη 1983-1996 σε Α. Παπανεοφύτου «Ποινική Προστασία Καταναλωτή», ο.π., σελ. 51 επ.

⁷² Βλ. Α. Παπανεοφύτου, «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π., σελ. 287, ο οποίος παραθέτει πλήθος αποφάσεων που αναιρέθηκαν ΑΠ 159/87, ΑΠ 1511/94, ΑΠ 655/95 λόγω ελλείψεως είτε νομίμου βάσεως είτε αιτιολογίας, καθώς και λόγω εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής αγορανομικών διατάξεων ΑΠ 1151/88, ΑΠ 186/89, ΑΠ 220/89. Βλ. και Θ. Παπαγεωργάκη, ο.π., σελ. 366, για τα κενά που παρουσιάζουν οι περισσότερες αποφάσεις των αγορανομικών δικαστηρίων εξαιτίας της δυσχέρειας των αποδεικτικών μέσων ως προς την πλήρωση της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασής τους ΑΠ 1006/1999, ΑΠ 352/1998, ΑΠ 667/1998, ΑΠ 1398/1998, ΑΠ 1647/1999. Επίσης ΑΠ 917/2011, ΑΠ 551/2010 όπου δε διευκρινίζονταν ο βαθμός υπαιτιότητας και άρα έλλειψη αιτιολογίας (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ)

γενικού διευθυντή κλπ, υπό την οποία θα επιτρεπόταν να ασκηθεί εναντίον του η ποινική δίωξη κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα...»⁷³.

Αξιοσημείωτη είναι δε η περιορισμένη αξιοποίηση των άρθρων του ΠΚ 279-281 στη δικαστηριακή πρακτική. Σε ελάχιστες περιπτώσεις, σε σύγκριση με τη συχνότητα των καταδικαστικών αποφάσεων για παραβάσεις που σχετίζονται με την προστασία του καταναλωτή, τα δικαστήρια της ουσίας κάνουν χρήση των παραπάνω άρθρων του Ποινικού Κώδικα⁷⁴, παρά τη μεγάλη σημασία των άρθρων αυτών για τη δημόσια υγεία.

7.5. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Αναμφισβήτητα, η νομοθετική μέριμνα για την προστασία της ζωής και της υγείας των καταναλωτών έχει υποστεί δεινή κριτική. Όχι άδικα αν αναλογιστούμε ότι η νομοθετική προστασία καταγράφεται σε ένα δύσχηστο πλέγμα νομικών κανόνων, διάσπαρτων σε νόμους, διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις που διαρκώς θεσπίζονται, τροποποιούνται, συμπληρώνονται και καταργούνται. Η αιτία που συμβαίνει αυτό είναι ότι ο νομοθέτης προσπαθεί διακαώς να ακολουθήσει τις εξελίξεις που σημειώνονται στον κλάδο λόγω της εισβολής της τεχνολογίας και την μαζική παραγωγή όλο και καινούριων προϊόντων, ώστε να ταυτιστεί με τα εκάστοτε νέα δεδομένα. Το αποτέλεσμα είναι όμως ότι και οι αποδέχτες των κανόνων αυτών, καταναλωτές, έμποροι ακόμα και οι νομικοί ή οι δικαστές, δυσκολεύονται να ακολουθήσουν ή ακόμα και να κατανοήσουν εν τέλει το νομοθετικό πλαίσιο.

Το πρόβλημα όμως καθίσταται ακόμα πιο έντονο, όταν όλες αυτές οι συνεχείς μεταβολές δεν επιφέρουν και το επιθυμητό αποτέλεσμα. Η δικαιική προστασία ιδιαίτερα με το μανδύα του ποινικού δικαίου σημειώνει σοβαρά ελλείμματα. Πόσο

---

⁷³ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 623/2011 Νομικό Βήμα 60/2012, σελ. 693, αλλά και ΑΠ 1763/2000 ΠοινΔικ 4/2001, σελ. 369, ΑΠ 1039/2011, ΑΠ 551/2010, ΑΠ 579/2007, ΑΠ 66/2004, ΑΠ 505/2001 (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ).

⁷⁴ Βλ. Α. Παπανεοφύτου, ο.π., σελ. 289-290, ο οποίος αναφέρει ότι τα έτη 1983-1996 δε βρέθηκε απόφαση που να αφορά τα άρθρα 279-281, παρά μόνο δύο βουλευματα ΣυμβλημΓρεβ 4/1991 και ΠληΜεσολ. 54/92 για το άρθρο 279, ενώ για το άρθρο 281 η δημοσιευμένη νομολογία περιορίζεται σε αποφάσεις παλαιότερων του 1980, ενώ μετά κενό. Η απουσία αυτή είναι αισθητή και στη νομολογία των τελευταίων ετών. Αξίζει μια αναφορά στις αποφάσεις που συμπεριέλαβαν αφενός το άρθρο 281 και δη η ΑΠ 1431/2003 (Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ) καταδικαστική για νοθεία τροφίμων, η ΑΠ 1571/2007 Νομικό Βήμα 56/2008, σελ. 730 αναιρετική λόγω έλλειψης αιτιολογίας για μη διάκριση της τέλεσης της πράξης από δόλο ή από αμέλεια, καθώς και το απαλλακτικό βούλευμα του Συμβλημ Χαλκ 70/1997 για το άρθρο 279.

μάλλον όταν ο ίδιος ο νομοθέτης παραγνωρίζει την ποινική προστασία, όπως έχει συμβεί για παράδειγμα με το Νόμο 2251/1994 για την προστασία των καταναλωτών.

Από την άλλη πλευρά, ο προϊσχύον Αγορανομικός Κώδικας παρότι πράγματι για τόσα χρόνια αποτέλεσε το βασικό οικοδόμημα για την προστασία των καταναλωτών και παρά τις πλείονες τροποποιήσεις που υπέστη, δεν κατάφερε ποτέ να αποβάλει τον αναχρονιστικό του χαρακτήρα ούτε να καταστεί ένα εύχρηστο νομοθέτημα. Στην ίδια κατεύθυνση όμως κινείται και νέος Νόμος 4177/2013, ο οποίος θεσπίστηκε για την ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Ο νόμος αυτός περιέχει κανόνες για τη ρύθμιση της αγοράς και επενδύει, τα μέγιστα θα μπορούσαμε να πούμε, στις διοικητικές κυρώσεις και στα αντίστοιχα πρόστιμα αφήνοντας ελάχιστο περιθώριο στις ποινικές διατάξεις, οι οποίες ειδικά αναφορικά με την προστασία της ζωής και της υγείας των καταναλωτών είναι αρκετά περιορισμένες. Οι τελευταίες δε τυποποιούν κατά κύριο λόγο εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, ορθώς από τη μία πλευρά, εφόσον όπως προαναφέρθηκε η πρόληψη είναι αναγκαία ιδιαίτερα σε αυτό τον τομέα. Από την άλλη όμως, με τη θέσπιση αυτή το κυρωτικό πλαίσιο αναγκαστικά είναι ηπιότερο, ενώ η ελάχιστη στοιχειοθέτηση εγκλημάτων που να τυποποιούν τα ενδιάμεσα στάδια (συγκεκριμένη και δυνητική διακινδύνευση), αλλά και τη βλάβη, σε ένα βαθμό αποδυναμώνει την προληπτική παρέμβαση του Ποινικού Δικαίου.

Βασικό και καθόλου αμελητέο πρόβλημα είναι και η έλλειψη βασικών διατάξεων που προϋπήρχαν, όπως η απομάκρυνση των κατασχεθέντων τροφίμων ή όπως η εξ αμελείας τέλεση των εγκλημάτων αυτών, η απουσία άλλων απαραίτητων διατάξεων όπως η ευθύνη των υπολόγων των νομικών προσώπων, καθώς η προχειρότητα της διατύπωσης και στην υποφαινόμενη βιασύνη του νομοθέτη να παρουσιάσει ένα κείμενο υποδηλώνοντας με αυτόν τον τρόπο την έλλειψη ενδιαφέροντος από την πλευρά του τελευταίου για μια πιο ουσιαστική προστασία της ζωής και της υγείας των πολιτών –καταναλωτών.

Το ίδιο ισχύει αναφορικά και με τα λοιπά προαναφερθέντα νομοθετήματα, όπου η πρόληψη ορθώς προτάσσεται, χωρίς όμως να βρίσκει το κατάλληλο πεδίο εφαρμογής και την απαραίτητη προσοχή από τα αρμόδια όργανα, όπως κατάφωρα εμφανίζεται στη δικαστηριακή πρακτική.

8. ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Έπειτα από μια επισκόπηση του βασικού ποινικού νομοθετικού πλαισίου στον τομέα της προστασίας του καταναλωτή και τη μορφή της επιλεγμένης από το νομοθέτη προληπτικής προστασίας της ζωής και της υγείας των καταναλωτών, ήτοι της δημόσιας υγείας και ασφάλειας, περνάμε στον τομέα της προστασίας της ζωής και της υγείας των εργαζομένων, όπου η πρόληψη για άλλη μια φορά έχει πρωταρχική σημασία. Μάλιστα, δε θα ήταν υπερβολή να ισχυριστεί κάποιος ότι ο τομέας αυτός είναι και το «βασιλείο» των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, εφόσον αν όχι όλες τότε σχεδόν όλες οι τυποποιημένες στους σχετικούς νόμους, σχετικά διατάγματα κλπ ποινικές διατάξεις ενέχουν τη μορφή αυτή, όπως θα διαπιστωθεί στην πορεία κατωτέρω.

8.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

Όπως στην περίπτωση του πολίτη- καταναλωτή, όπου το προστατευόμενο αγαθό είναι η ζωή και η υγεία του ανθρώπου, έτσι και στην περίπτωση του πολίτη-εργαζομένου το προστατευόμενο αγαθό είναι **η ζωή, η υγεία και η ασφάλεια** του.

Αναμφισβήτητα, η παροχή εργασίας συνδέεται ανέκαθεν με ποικίλους κινδύνους που πηγάζουν από τις εργασιακές συνθήκες. Στη σύγχρονη εποχή παρά τις αξιότιμες προσπάθειες του κράτους στον τομέα της μέριμνας για την υγεία και ασφάλεια στους εργασιακούς χώρους, η ζωή και η υγεία των εργαζομένων απειλείται σοβαρά (εργατικά ατυχήματα, επαγγελματικές ασθένειες, πρόωρη γήρανση)^{75, 76} τόσο από τους παραδοσιακούς κινδύνους όσο και από τους νέους δυσμενείς παράγοντες που συνοδεύουν τις εφαρμογές των νέων τεχνολογιών στο σύστημα της παραγωγής, όπως εξετάστηκε ανωτέρω.

---

⁷⁵ Βλ. Παναγιώτης Παπαδόπουλος, Ηλίας Μπανούτσος και συνεργάτες «Υγεία και Ασφάλεια στο Χώρο της Εργασίας», πρακτικός οδηγός για την προσαρμογή προγράμματος υγείας και ασφάλειας στα μέτρα της εργασίας», εκδ. Dashofer Holding, 2005, κεφάλαιο 3/2.1., σελ. 1 επ., όπου στατικά αναφέρεται ότι μόνο στους εργαζόμενους του ΙΚΑ στην Ελλάδα συμβαίνουν περισσότερα από 16.000 εργατικά ατυχήματα κάθε χρόνο, σημειώνοντας όμως μια βαθμιαία μείωση από 32.192 ατυχήματα το 1988 σε 16.483 το 2001. Το ίδιο δεν συμβαίνει όμως στα θανατηφόρα εργατικά ατυχήματα που σημειώνουν ανοδική τάση και όπως προκύπτει από στοιχεία του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας, το 1999 καταγράφηκαν 116 θανατηφόρα ατυχήματα, ενώ το 2000 και 2001 καταγράφηκαν 127 και 188 θανατηφόρα ατυχήματα αντίστοιχα.

⁷⁶ Βλ. Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου «Ο εκσυγχρονισμός των προδιαγραφών υγιεινής και ασφάλειας στους χώρους εργασίας», ΔΕΕ 8-9/2001, σελ. 814 επ., όπου αναφέρει στατιστικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως απέδωσε η Eurostat για το έτος 1996, 4,8 εκατομμύρια εργατικά ατυχήματα αν υπολογιστεί ότι το εργατικό δυναμικό της ΕΕ είναι 131,5 εκατομμύρια, καθώς και 5.549 ήταν θανατηφόρα.

Είναι γεγονός, πάντως, ότι το ελληνικό δίκαιο έχει να επιδείξει πάρα πολλά νομοθετήματα σχετικά με την προστασία των εργαζομένων, τα οποία συνεχώς εμπλουτίζονται με νέα⁷⁷ και αφορούν κυρίως την **πρόληψη** των επαγγελματικών κινδύνων που ενυπάρχουν σε όλους σχεδόν τους επαγγελματικούς τομείς. Πρόκειται κυρίως για διατάξεις δημοσίου δικαίου που θεσπίζουν υποχρεώσεις για τους εργοδότες και τους εν γένει υπεύθυνους για την τήρηση των απαραίτητων μέτρων ασφαλείας και υγιεινής στους εργασιακούς χώρους και την πρόβλεψη ποινικών, διοικητικών αλλά και αστικών κυρώσεων για τυχόν παραβάσεις τους. Το δε εγκληματικό άδικο στοιχειοθετείται με την παράβαση των αυτών προβλεπόμενων επιτακτικών ή απαγορευτικών κανόνων.

Ακριβώς λόγω του προληπτικού χαρακτήρα της νομοθετικής προστασίας για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων, τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης δικαιολογημένα κατέχουν και σε αυτόν τον τομέα ιδιαίτερο ρόλο, όπως θα εξετάσουμε κατωτέρω.

8.2. ΒΑΣΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, έχουν θεσπιστεί πλείονα νομοθετήματα σχετικά με την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων. Ανάλογα με τις ρυθμίσεις δε που περιέχουν χωρίζονται σε α) *νομοθετήματα με γενικότερη ισχύ*, τα οποία επιβάλουν στους εργοδότες υποχρεώσεις για την προστασία των εργαζομένων που ισχύουν για όλους ή σχεδόν για όλους τους τομείς εργασίας και β) *στα ειδικού χαρακτήρα νομοθετήματα*, που είναι τα περισσότερα και επιβάλουν τη λήψη μέτρων ασφαλείας σε συγκεκριμένους κλάδους εργασίας λαμβάνοντας υπόψιν τις ιδιαιτερότητες κάθε κλάδου⁷⁸.

Ήδη από την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, έως σήμερα έχουν εκδοθεί περί τα εκατό νομοθετήματα κάθε κατηγορίας, όπως νόμοι, προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις, βασιλικά διατάγματα, που συνθέτουν το δίκαιο της υγείας και

---

⁷⁷ Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π., σελ. 300 επ. για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων, ο οποίος μεταξύ άλλων αναφέρει ότι η έντονη κινητικότητα που παρατηρείται στον τομέα της εργατικής νομοθεσίας οφείλεται αφενός στην ανάγκη προσαρμογής στις μεταβολές των εργασιακών όρων που προκαλούν οι νέες τεχνολογικές εξελίξεις αφετέρου δε στην υποχρέωση εναρμόνισης του εθνικού δικαίου στις κοινοτικές Οδηγίες που ρυθμίζουν τις προδιαγραφές ασφαλείας και βελτίωσης των συνθηκών του εργασιακού περιβάλλοντος.

⁷⁸ Βλ. Α. Παπανεοφύτου, ο.π., σελ.309-310.

της ασφάλειας των εργαζομένων και αποτελούν βασική κατηγορία των κανόνων της εργατικής νομοθεσίας⁷⁹.

Στα πλαίσια της παρούσης εργασίας, αξίζει να μνημονευτούν, έστω και συνοπτικώς, κάποια βασικά νομοθετήματα όπως ίσχυσαν παλαιότερα. Επίσης, θα εξεταστεί η βασική ισχύουσα νομοθεσία και η ποινική προστασία που επιτελείται σε προληπτικό επίπεδο, όπως αποδίδεται με τη θέσπιση εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης.

8.2.1. ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Αφετηρία για τη συστηματική συγκρότηση του νομοθετικού πλαισίου για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων ήταν το Β.Δ. της 25.8.1920 «περί κωδικοποίησης των περί υγιεινής και ασφαλείας των εργατών διατάξεων» (ΦΕΚ Β' 200/5.9.1920), νομοθέτημα γενικότερης ισχύος, το οποίο περιείχε γενικές διατάξεις για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων και του οποίου οι ποινικές κυρώσεις μαζί με αυτές του ν. 1568/85 συνέθεταν τους βασικούς κυρωτικούς άξονες για την ποινική καταστολή των εργασιακών κινδύνων. Επίσης, το π.δ. 14.3.1934 «περί υγιεινής και ασφάλειας των εργατών και υπαλλήλων των πάσης φύσεως βιομηχανικών και βιοτεχνικών εργαστηρίων κλπ» συνετέλεσε μαζί με το β.δ. της 25.8./5.9.1920 στη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου δικτύου διατάξεων θεσμικού χαρακτήρα που καθορίζει τις γενικές και ειδικές υποχρεώσεις των εργοδοτών και υπεύθυνων έργων για την εξασφάλιση των εργαζομένων από κινδύνους που απειλούν τη ζωή και την υγεία τους σε πολλούς εργασιακούς κλάδους⁸⁰.

Ο Νόμος 1568/1985 για την «υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων» (ΦΕΚ 177/Α/18-10-85), πριν τη κατάργηση του από τον πρόσφατο ν. 3850/2010 αποτελούσε το βασικό νομοθέτημα για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων με ρυθμίσεις γενικού χαρακτήρα που κάλυπταν, με εξαίρεση τις θαλάσσιες μεταφορές, όλες τις δραστηριότητες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα⁸¹. Επίσης,

---

⁷⁹ Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων», ο.π., σελ. 195, καθώς και Ιωάννη Ληξουριώτη «Εργατική Νομοθεσία», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2005, τον ευρύ κατάλογο για την εργατική νομοθεσία.

⁸⁰ Βλ. για περισσότερα Α. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π. 310-315.

⁸¹ Με το π.δ. 289/86 επεκτάθηκε η εφαρμογή του ν. 1568/85 στους χώρους που εποπτεύονται από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και με την κοινή υπουργική απόφαση 88555/3293/88 που κυρώθηκε με το ν. 1836/89 επεκτάθηκε η εφαρμογή του σε όλο το δημόσιο τομέα, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τους Ο.Τ.Α..

δημιούργησε τις θεσμικές προϋποθέσεις για την εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας με το κοινοτικό δίκαιο, ενώ αναφέρεται εκτενώς για την ανάγκη της πρόληψης από τους επαγγελματικούς κινδύνους. Παράλληλα επέβαλε τη σύσταση επιτροπών υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας στις επιχειρήσεις με τη συμμετοχή των εργαζομένων και εισήγαγε ειδικές υποχρεώσεις των εργοδοτών, όπως την πρόσληψη τεχνικού ασφαλείας και γιατρού εργασίας στις επιχειρήσεις και πρόβλεψε αυξημένες υποχρεώσεις στις κτιριολογικές απαιτήσεις από άποψη υγιεινού περιβάλλοντος, καθιέρωσε την επιβολή διοικητικών προστίμων⁸². Από άποψη ποινικού ενδιαφέροντος, επέκτεινε την ποινική ευθύνη, παράλληλα με την καθιερωμένη ευθύνη του εργοδότη και στους κατασκευαστές, εισαγωγείς, παρασκευαστές και προμηθευτές μηχανών, εργαλείων, αλλά και χημικών και άλλων επικίνδυνων παραγόντων που προορίζονται για επαγγελματική χρήση. Επιπλέον, ακόμα και μετά την αντικατάσταση των ποινικών διατάξεων του άρθρου 35 του ν. 1568/1985 με το άρθρο 25 του ν. 2224/94⁸³, η ποινικοποίηση των παραβάσεων των κανόνων ήταν με τη μορφή εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης.

8.2.2. ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ-ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξεταστούν τα βασικά νομοθετήματα, γενικότερης ισχύος, αλλά και ειδικού χαρακτήρα, όπως ισχύουν σήμερα, καθώς και οι ποινικές διατάξεις που εισάγουν και ισχύουν για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων.

---

⁸² Υπέστη αλλεπάλληλες τροποποιήσεις και συμπληρώσεις, ενώ εκδόθηκαν πάρα πολλοί νόμοι και προεδρικά διατάγματα κατ' εξουσιοδότησή του και προς εκτέλεσή του, ενδεικτικά: πδ 105/1995, πδ 338/2001 για κινδύνους προερχόμενους από χημικούς παράγοντες, πδ 395/1994, όπως τροποποιήθηκε με το πδ 89/1999 προδιαγραφές για τη χρησιμοποίηση εξοπλισμού εργασίας, πδ 305/1996 για προδιαγραφές ασφαλείας στα προσωρινά ή κινητά εργοτάξια, πδ 175/1997 για προστασία από αμίαντο, πδ 176/1997 για την προστασία των εγκύων, λεχώνων κλπ. (βλ. περισσότερο σε Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου, ο.π., σελ. 826-827 για το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο και σε Α. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και τεχνολογικοί κίνδυνοι», ο.π., σελ.)

⁸³ «1. Κάθε εργοδότης, κατασκευαστής ή παρασκευαστής, εισαγωγέας ή προμηθευτής, που παραβαίνει με πρόθεση τις διατάξεις της νομοθεσίας για την υγιεινή και ασφάλεια της εργασίας του νόμου αυτού και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται με εξουσιοδότησή της τιμωρείται με φυλάκιση ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον εκατό χιλιάδων (100.000) δραχμών ή και με τις δύο αυτές ποινές. Σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων από αμέλεια οι παραπάνω δράστες τιμωρούνται με φυλάκιση ενός (1) έτους ή με χρηματική ποινή. 2. Η υπόθεση εισάγεται προς εκδίκαση με απευθείας κλήση. 3. Σε περίπτωση αναβολής της δίκης, στις περιπτώσεις της παραγράφου 1 αυτού του άρθρου το δικαστήριο με ρητή απόφασή του ορίζει ρητή δικάσιμο, μέσα σε είκοσι (21) μέρες»

Α) Νόμος 3850/2010 (ΦΕΚ Α'84/02-06-2010) «Κύρωση του Κώδικα Νόμων για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων»⁸⁴

Το πιο πρόσφατο νομοθέτημα αναφορικά με την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων είναι δίχως άλλος ο ανωτέρω νόμος, ο οποίος κατήργησε τον προϊσχύοντα ν. 1568/1985 και το π.δ. 17/1996 (ΦΕΚ 11/Α/18.1.1996) «μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ», όπως είχε τροποποιηθεί με το πδ 159/1999, καθώς και κάθε άλλη διάταξη γενική ή ειδική που αφορά θέματα ρυθμιζόμενα από αυτόν. Στην Εισηγητική Έκθεση του Ν. 3850/1986⁸⁵ επισημαίνεται ότι ο όρος «υγιεινή», όπως χρησιμοποιούνταν, αντικαταστάθηκε με τον όρο «υγεία» προς εναρμόνιση με την χρησιμοποιηθείσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση ορολογία.

Ο Νόμος αυτός ως Κώδικας Νόμων για την Υγεία και Ασφάλεια των Εργαζομένων διευθετεί διάφορα και πλείονα σχετικά θέματα, ενώ κάνει ένα συγκερασμό από διάφορους κλάδους, και αξίζει να αναφέρουμε έστω και περιληπτικά τη δομή του. Έτσι, στο Κεφάλαιο Α' «Γενικές Διατάξεις» (άρθρα 1-3) ορίζεται το αντικείμενο, ήτοι η εφαρμογή μέτρων για την προαγωγή της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων κατά την εργασία, η έκταση της εφαρμογής του σε όλες τις επιχειρήσεις, εκμεταλλεύσεις και εργασίες του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα, στο ένστολο προσωπικό των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας με κάποιες εξαιρέσεις, καθώς αποδίδονται και οι απαραίτητοι ορισμοί για την εφαρμογή του. Στο Κεφάλαιο Β' για τα «Όργανα Βελτίωσης των Συνθηκών Εργασίας στην Επιχείρηση» (άρθρα 4-25) ορίζεται η Σύσταση Επιτροπής Υγείας και Ασφάλειας των Εργαζομένων (Ε.Υ.Α.Ε.), οι αρμοδιότητές της, η υποχρέωση απασχόλησης τεχνικού ασφαλείας και ιατρού εργασίας και οι ειδικότητές τους, κατατάσσονται οι επιχειρήσεις ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, η επίβλεψη συνθηκών ασφαλείας κλπ. Στο Κεφάλαιο Γ' «Όργανα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Εργασίας σε Εθνικό Επίπεδο» (άρθρα 26-28) ορίζεται το Συμβούλιο Υγείας και Ασφάλειας των Εργαζομένων (Σ.Υ.Α.Ε.), οι Νομαρχιακές Επιτροπές Υγείας και Ασφάλειας των Εργαζομένων (Ν.Ε.Υ.Α.Ε.), η Σύσταση μικτών επιτροπών ελέγχου των συνθηκών υγείας και ασφάλειας για τις οικοδομές και τα εργοταξιακά

⁸⁴ Όπως ισχύει μετά τον 4144/2013 (ΦΕΚ 88/Α/18.04.2013) «αντιμετώπιση της παραβατικότητας στην Κοινωνική ασφάλιση και στην αγορά εργασίας και λοιπές διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Προνοίας», ο οποίος κατήργησε τη παρ. 3 του άρθρου 8 του ν. 3850/2010. (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ).

⁸⁵ βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.

έργα και στη ναυπηγοεπισκευαστική ζώνη. Στο Κεφάλαιο Δ' για τις «Κτιριολογικές Απαιτήσεις» (άρθρα 29-33) ορίζεται ο σχεδιασμός των χώρων εργασίας, καθώς και τα κριτήρια διαμόρφωσης αυτών, προβλέπεται σχέδιο διαφυγής και διάσωσης και έξοδοι κινδύνου κλπ.⁸⁶ Στο Κεφάλαιο Ε' «Πρόληψη του Επαγγελματικού Κίνδυνου από Μηχανές» (άρθρα 34-35) ορίζονται οι υποχρεώσεις των υπόχρεων προσώπων και η προστασία που θα πρέπει να επιτελείται για τους μηχανικούς και τους ηλεκτρικούς κινδύνους. Στο Κεφάλαιο ΣΤ' «Προστασία των Εργαζομένων από Φυσικούς, Χημικούς και Βιολογικούς Παράγοντες» (άρθρα 36-41) περιλαμβάνονται οι ορισμοί που αφορούν τον παράγοντα, την οριακή τιμή έκθεσης και την οριακή τιμή βιολογικού δείκτη, καθώς περιέχονται και διατάξεις αναφορικά με τις υποχρεώσεις των εργοδοτών, παρασκευαστών, εισαγωγέων και προμηθευτών, τα μέτρα προστασίας, ο ιατρικός έλεγχος, η ειδική πληροφόρηση των εργαζομένων⁸⁷. Στο Κεφάλαιο Ζ' «Υποχρεώσεις Εργοδοτών-Εργαζομένων» (άρθρα 42-49) ορίζονται σαφώς οι γενικές υποχρεώσεις των εργοδοτών και ειδικότερα και ενδεικτικά η υποχρέωση επίβλεψης της ορθής εφαρμογής των μέτρων ασφαλείας, την κατάρτιση προγράμματος προληπτικής δράσης, τη λήψη συλλογικών μέτρων προστασίας κλπ., οι ειδικές υποχρεώσεις των εργοδοτών, όπως η αναγγελία στις αρμόδιες Επιθεωρήσεις Εργασίας εργατικών ατυχημάτων, η τήρηση ειδικού βιβλίου και καταλόγου ατυχημάτων κ.α., θεσπίζονται ειδικές διατάξεις για εργαζομένους σε δημόσιες υπηρεσίες, ν.π.δ.δ. και Ο.Τ.Α.⁸⁸, καθώς και οι πρώτες βοήθειες, πυρασφάλεια, εκκένωση των χώρων από τους εργαζομένους σε περιπτώσεις σοβαρού και άμεσου κινδύνου, δικαίωμα των εργαζομένων να συμμετάσχουν με ίσο τρόπο για

---

⁸⁶ Παράβαλε το πδ 16/96 (ΦΕΚ Α'/10/18-01-1996) «ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας στους χώρους εργασίας σε συμμόρφωση με την οδηγία 89/654/ΕΟΚ» σχετικά με τις υποχρεώσεις των εργοδοτών για την τήρηση στις κτιριακές εγκαταστάσεις που χρησιμοποιούνται ως χώροι εργασίας βασικών προδιαγραφών ασφάλειας και υγείας.

⁸⁷ Παράβαλε τα ειδικότερα νομοθετήματα: το πδ 189/95 (ΦΕΚ Α'/97/30.05.1995) «προστασία των εργαζομένων από κινδύνους που διατρέχουν λόγω της έκθεσής τους σε βιολογικούς παράγοντες κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες του Συμβουλίου 90/679/ΕΟΚ και 93/88/ΕΟΚ» σχετικά με την προστασία των εργαζομένων από την έκθεση τους κατά την εργασία σε βιολογικούς παράγοντες, όπου σχετικοί τομείς είναι ενδεικτικά οι εργασίες σε εγκαταστάσεις παραγωγής τροφίμων, εργασίες στον τομέα της γεωργίας, στον τομέα υγειονομικής περίθαλψης κλπ, καθώς και οι υποχρεώσεις των εργοδοτών και αντίστοιχες κυρώσεις, το πδ 307/86 (ΦΕΚ Α'/135) «προστασία της υγείας των εργαζομένων που εκτίθενται σε ορισμένους χημικούς παράγοντες κατά τη διάρκεια της εργασίας τους», όπως τροποποιήθηκε με το πδ 77/1993 «για την προστασία των εργαζομένων από φυσικούς,χημικούς και βιολογικούς παράγοντες και τροποποίηση και συμπλήρωση του πδ 307/86 σε συμμόρφωση προς την Οδηγία του Συμβουλίου 88/642/ΕΟΚ». Καταρτίζεται πίνακας επικίνδυνων χημικών παραγόντων, καθώς και οι υποχρεώσεις των εργοδοτών για τη λήψη μέτρων και σαφώς ποινικές κυρώσεις.

⁸⁸ Παράβαλε ΚΥΑ 88555/3293/30.9.88 (ΦΕΚ Β'/721) για την υγιεινή και την ασφάλεια του προσωπικού του Δημοσίου, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ.

θέματα που αφορούν την ασφάλεια τους, να ενημερώνονται και να εκπαιδεύονται, ενώ θεσπίζονται και οι δικές τους υποχρεώσεις αναφορικά με την εφαρμογή των κανόνων υγείας και ασφάλειας. Στο Κεφάλαιο Η' «Προστασία των ανηλίκων κατά την απασχόληση» (άρθρα 50-67) θεσπίζονται ειδικές διατάξεις για την προστασία των ανηλίκων- εργαζομένων. Στο άρθρο 68 δε ορίζεται ότι με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται με κοινή πρόταση των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης και Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, εναρμονίζονται οι διατάξεις που ρυθμίζουν τη ναυτική εργασία με τις διατάξεις του κεφαλαίου για την προστασία των ανηλίκων. Στο Κεφάλαιο Θ' «Τελικές Διατάξεις-Κυρώσεις» (άρθρα 69-73) καθορίζονται τα όργανα ελέγχου, όπως και οι διοικητικές και ποινικές κυρώσεις, καθώς δίδεται και η εξουσιοδότηση από τον νόμο για την έκδοση προεδρικών διατάγματος και υπουργικών αποφάσεων από τον Υπουργό Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης για ειδικά θέματα, όπως ο καθορισμός των μέτρων υγιεινής που πρέπει να λαμβάνονται για την αποτροπή του επαγγελματικού κινδύνου κατά ειδικές εργασίες, ο καθορισμός του εθνικού καταλόγου επαγγελματικών ασθενειών, οι όροι και οι προϋποθέσεις λειτουργίας των επιχειρήσεων που ασχολούνται με βάση ως υλικό τον αμιάντο και η διαδικασία έγκρισης των προγραμμάτων εκπαίδευσης όλων όσων εμπλέκονται σε εργασίες με αμιάντο⁸⁹. Τέλος στο άρθρο δεύτερο ορίζεται η έναρξη της ισχύος του νόμου αυτού και η κατάργηση κάθε διάταξης γενικής ή ειδικής που αφορά θέματα ρυθμιζόμενα από τον παρόντα κώδικα.

Αναφορικά με τις ποινικές κυρώσεις, που είναι και το ζητούμενο, ισχύει το **άρθρο 72 παρ. 1⁹⁰** του νόμου αυτού ως έχει: *«Κάθε εργοδότης, που παραβαίνει με πρόθεση τις διατάξεις της νομοθεσίας, για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται με εξουσιοδότησή της τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον εννιακοσίων*

---

⁸⁹ Βλ. πδ. 212/2006 (ΦΕΚ Α' 212/9.10.2006) «προστασία των εργαζομένων που εκτίθενται σε αμιάντο κατά την εργασία» (βλ. ανάλυση κατωτέρω). Κατ' εξουσιοδότηση της παρ. 3 β του παρόντος άρθρου εκδόθηκε η ΥΑ 15616/398 (ΦΕΚ Β' 1340/31.8.2010) με τίτλο "Διαδικασία έγκρισης των προγραμμάτων εκπαίδευσης όλων όσων εμπλέκονται σε εργασίες με αμιάντο ή αμιαντούχα υλικά. Οργάνωση, εκτέλεση, λειτουργία, είδος, διάρκεια, δαπάνες εκτέλεσης, φορείς που διενεργούν τα προγράμματα εκπαίδευσης, διδακτέα ύλη, προσόντα των διδασκόντων και των εκπαιδευομένων, πιστοποιητικά που χορηγούνται και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια".

⁹⁰ Βάση της Αιτιολογικής Έκθεσης, σελ. 3 το άρθρο 72 παρ. 1 του ν. 3850/2010 διατυπώθηκε μετά από συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων: α) 25 παρ. 1 του ν. 2224/1994, β) 17 παρ. 1 του ν. 2639/1998, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 3 παρ. 2 ν. 3385/2005 (εν τέλει καταργήθηκε με το άρθρο 33 παρ. 14 του ν. 3996/2011) και γ) 27 παρ. 1 ν. 2224/1994.

(900,00) ευρώ ή και με τις δύο αυτές ποινές. Κάθε κατασκευαστής ή παρασκευαστής, εισαγωγέας ή προμηθευτής, που παραβαίνει με πρόθεση τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας, για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων και των κανονιστικών πράξεων που εκδίδονται με εξουσιοδότησή της τιμωρείται με ποινή φυλάκισης ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον διακοσίων ενενήντα τριών (293,00) ευρώ ή και με τις δύο αυτές ποινές. Σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων από αμέλεια οι παραπάνω δράστες τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή».

Στοιχειοθετείται σαφώς ένα **έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης**, όπου μόνο η παράβαση των διατάξεων του νόμου στοιχειοθετεί αξιόποιο. Οι δε διατάξεις αφορούν γενικές αρχές σχετικά με την πρόληψη των επαγγελματικών κινδύνων και την προστασία της υγείας και της ασφάλειας, την εξάλειψη των συντελεστών κινδύνου των εργατικών ατυχημάτων και των επαγγελματικών ασθενειών, την ενημέρωση, τη διαβούλευση, την ισόρροπη συμμετοχή, την κατάρτιση των εργαζομένων και των εκπροσώπων τους, καθώς και τους κανόνες για την εφαρμογή των γενικών αυτών αρχών⁹¹. Αναμφισβήτητα οι διατάξεις του νόμου έχουν προληπτικό χαρακτήρα και ορίζουν τα μέτρα που πρέπει να τηρούνται στις επιχειρήσεις και στους εν γένει εργασιακούς χώρους.

Η διαφορά της διάταξης του άρθρου 72 από την προϊσχύουσα⁹² είναι ο διαχωρισμός της ποινικής ευθύνης του εργοδότη που παραβαίνει με πρόθεση τις διατάξεις από την ποινική ευθύνη των υπόλοιπων εμπλεκόμενων προσώπων όπως οι κατασκευαστές ή οι παρασκευαστές, οι εισαγωγείς ή οι προμηθευτές, αφού για το μεν πρόσωπο του εργοδότη η ποινή είναι φυλάκιση με κατώτερο όριο τους έξι μήνες ή χρηματική ποινή τουλάχιστον 900,00 ευρώ ή και τα δύο, ενώ για τους λοιπούς ισχύει η ποινή της φυλάκισης (η οποία μπορεί σαφώς να είναι μικρότερη από την ανωτέρω) ή μικρότερη χρηματική ποινή τουλάχιστον 293,00 ευρώ. Αναφορικά με την παράβαση των διατάξεων από αμέλεια ισχύουν αυτά που ίσχυαν, όπως και με τη διαδικασία (εισαγωγή με απευθείας κλήση, αναβολή σε ρητή δικάσιμο μέσα σε 21 μέρες).

Ο νόμος 3850/2010 εισάγει ένα νέο κεφάλαιο που δεν υπήρχε στον προϊσχύοντα ν. 1568/1985, το κεφάλαιο Η' «**Προστασία των ανηλίκων κατά την απασχόληση**», όπου οι διατάξεις εφαρμόζονται σε κάθε μορφής απασχόληση και αυτοαπασχόληση ανηλίκων και αφορούν τους όρους και τις προϋποθέσεις

⁹¹ Βλ. άρθρο 1 ν. 3850/2010.

⁹² Βλ. υποσημείωση 83.

απασχόλησης, τους περιορισμούς στα χρονικά όρια εργασίας, τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την αμοιβή, τις άδειες, το μητρώο, τις ιατρικές εξετάσεις, τα πρόσθετα μέτρα προστασίας για τους κινδύνους στο εργασιακό περιβάλλον, καθώς και την απαγόρευση απασχόλησης σε εργασίες επικίνδυνες για την υγεία, την ασφάλεια και την ηθική τους. Ως ανήλικοι δε νοούνται όσοι δεν έχουν συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας τους.

Η προστασία των ανηλίκων κατά την απασχόληση επιτυγχανόταν κατά την παλαιότερη νομοθεσία με το ν. 1837/89 (ΦΕΚ 85/Α/23.3.1989)⁹³, ως νομοθέτημα γενικότερης ισχύος, επειδή παρότι αφορά μια περιορισμένη ομάδα εργαζομένων, οι ρυθμίσεις του περιελάμβαναν όλους τους ανήλικους και σε κάθε είδος απασχόλησης. Πλέον, και με βάση το άρθρο δεύτερο του ν.3850/2010, το οποίο ορίζει ότι με την έναρξη ισχύος του καταργείται κάθε διάταξη γενική ή ειδική που αφορά θέματα ρυθμιζόμενα από τον παρόντα κώδικα, το ισχύον πλαίσιο για τους ανήλικους είναι το κεφάλαιο Η' του ν. 3850/2010, που όμως μηδαμινές διαφορές παρουσιάζει από τον προϊσχύοντα νόμο 1837/89.

Αναφορικά με τις ποινικές κυρώσεις, που είναι και το ζητούμενο στα πλαίσια της παρούσης εργασίας, στο **άρθρο 67 «ποινικές και διοικητικές κυρώσεις»** ορίζονται τα εξής: *«1. Ο εργοδότης ή οι εκπρόσωποι του που παραβαίνουν από δόλο ή από αμέλεια τις διατάξεις του κεφαλαίου αυτού και των αποφάσεων, που εκδίδονται κατ' εξουσιοδότησή του, τιμωρούνται αν από άλλη ποινική διάταξη δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή με τις ποινές του άρθρου 458 ΠΚ. 2. Με κράτηση ή με πρόστιμο τιμωρείται και εκείνος που ασκεί την επιμέλεια του ανηλίκου, όταν επιτρέπει σε αυτόν να ασχολείται κατά παράβαση των άρθρων 51, 52, 54 και 57. 3. Εργοδότης που παραβιάζει τις διατάξεις και απασχολεί ανηλίκους σε εργασίες, έργα ή δραστηριότητες κατά παράβαση των διατάξεων των άρθρων 65 παρ. 4, 5 και 6, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών και με χρηματική ποινή. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος έχει την επιμέλεια ανηλίκου που απασχολείται σε εργασία, έργο ή δραστηριότητες κατά παράβαση των διατάξεων του άρθρου 65 παρ. 4, 5 και 6. Ο εργοδότης τιμωρείται επιπλέον και με τις διοικητικές κυρώσεις του άρθρου 16 παρ. 1 έως 5 του ν. 2639/1998 (ΦΕΚ 205/Α')».*

---

⁹³ Βλ. επίσης π.δ. 62/1998 (ΦΕΚ 67/Α/26.3.1998) «μέτρα για την προστασία των νέων κατά την εργασία, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 94/33/ΕΚ», καθώς και ν. 3144/2003 (ΦΕΚ 111/Α/8.5.2003) «Κοινωνικός διάλογος για την προώθηση της απασχόλησης και την κοινωνική προστασία και άλλες διατάξεις»

Για άλλη μια φορά βλέπουμε τη στοιχειοθέτηση **εγκλήματος αφηρημένης διακινδύνευσης** στην παράγραφο 1, όπου μόνο η παράβαση των διατάξεων (περιοριστικού, επιτακτικού, απαγορευτικού, αλλά και προληπτικού χαρακτήρα) επιφέρει το αξιόποιο. Στην παράγραφο 2 τιμωρείται και εκείνος που ασκεί την επιμέλεια στον ανήλικο και του επιτρέπει να απασχολείται κατά παράβαση των διατάξεων που αφορούν τις προϋποθέσεις (όπως απασχόληση ανήλικων κάτω από δεκαπέντε ετών ή απασχόληση σε εργασία επικίνδυνη ή εργασία σε καλλιτεχνικό τομέα χωρίς την άδεια από την Επιθεώρηση Εργασίας), τους περιορισμούς στα χρονικά όρια της απασχόλησης και την τήρηση του βιβλιαρίου εργασίας. Το αξιόποιο επεκτείνεται δηλαδή και στα πρόσωπα των γονέων, των κηδεμόνων και γενικά αυτών που ασκούν την επιμέλεια στους ανήλικους, ως βασικοί υπεύθυνοι. Η δε παράγραφος 3 εισάγει μία διάταξη που δεν υπήρχε στον ν. 1837/1989, αλλά στον ν. 3144/2003 (ΦΕΚ Α'/111/08.05.2003) «Κοινωνικός Διάλογος για την προώθηση της απασχόλησης και την κοινωνική προστασία και άλλες διατάξεις» και συγκεκριμένα στο άρθρο 4 για την προστασία των εργαζομένων ανηλίκων⁹⁴. Πιο συγκεκριμένα, με φυλάκιση μέχρι δύο ετών και με χρηματική ποινή τιμωρείται ο εργοδότης ή εκείνος που ασκεί την επιμέλεια στον ανήλικο, όταν παραβαίνει τις διατάξεις που αφορούν τους κινδύνους του εργασιακού περιβάλλοντος και την πρόληψη, ήτοι τις παρ. 4,5,6 του άρθρου 65 για την απαγόρευση απασχόλησης των ανηλίκων σε έργα ή δραστηριότητες που από τη φύση τους ή τις συνθήκες που τελούνται είναι πιθανό να βλάψουν την υγεία, την ασφάλεια ή την ηθική τους, ενώ ο εργοδότης τιμωρείται επιπλέον τιμωρείται και με τις διοικητικές κυρώσεις του άρθρου 16 παρ. 1-5 του ν. 2639/1998, άρθρο όμως που καταργήθηκε με το άρθρο 33 παρ. 14 του ν. 3996/2011, ώστε να τίθεται σε αμφιβολία ποιο είναι το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο διοικητικών κυρώσεων για τις περιπτώσεις αυτές⁹⁵.

---

⁹⁴ Κατ' εξουσιοδότηση της παρ. 1 του άρθρου 4 του νόμου 3144/2013 εκδόθηκε η ΥΑ ΟΙΚ.130621 (ΦΕΚ/Β'/2.7.2003) με τίτλο «Εργασίες, έργα και δραστηριότητες στις οποίες απαγορεύεται να απασχολούνται ανήλικοι» και είχε εφαρμογή σε κάθε ανήλικο που απασχολούνταν με σχέση εργασίας, πλην των απασχολούμενων με σχέση ναυτικής εργασίας στον ναυτιλιακό και τον αλιευτικό τομέα, για τους οποίους εφαρμογή έχουν ειδικές διατάξεις.

⁹⁵ Παράβαλε άρθρο 24 του ν. 3996/2011 για τις διοικητικές κυρώσεις που αφορούν την εργατική νομοθεσία, καθώς και ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ - 27397/122/19.8.2013 – 2013 που αφορά την επιβολή διοικητικών κυρώσεων για τις ευθέως αποδεικνυόμενες παραβάσεις της εργατικής νομοθεσίας, κατά δέσμια αρμοδιότητα του Επιθεωρητή Εργασίας (βλ. επίσης κατωτέρω για θέματα που έχουν προκύψει με το νόμο 3996/2011).

B) Νόμοι 3904/2010 και 3996/2011

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμο να εξετάσουμε τις ενδιαφέρουσες 'αλλαγές' που επέφεραν οι μεταγενέστεροι νόμοι 3904/2010 και 3996/2011 στο νομοθετικό πλαίσιο της υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων και την αντιφατική σύνδεση τους με το νόμο 3850/2010 στις ποινικές κυρώσεις που ο τελευταίος προβλέπει.

Ειδικότερα, ο νόμος 3904/2010 (ΦΕΚ 218/Α/23.12.2010) «Εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης», αναφορικά με τον τομέα της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων στην παράγραφο 4 του άρθρου 34 ορίζει *«όλες οι παραβάσεις των διατάξεων όλων των βασιλικών και προεδρικών διαταγμάτων που ερείδονται ως προς την ποινική κύρωση στις διατάξεις του άρθρου 3 του ν. ΓΠΛΔ/1911, όπως κωδικοποιήθηκαν σε ενιαίο κείμενο με το β.δ. της 25 Αυγ./05-09-1920 (ΦΕΚ Β' 200) ή έχουν εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση του ν. ΓΠΛΔ/1911 ή του ως άνω κωδικοποιητικού βασιλικού διατάγματος, τιμωρούνται με κράτηση μέχρι τριών (3) μηνών ή με πρόστιμο μέχρι τριών χιλιάδων (3.000,00) ευρώ».*

Η διάταξη αυτή, όπως ήταν αναμενόμενο, προκάλεσε σύγχυση, εφόσον ουσιαστικά έρχεται σε αντίθεση με τη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου δεύτερου του ν. 3850/2010: *«Από την έναρξη της ισχύος του παρόντος καταργείται κάθε διάταξη γενική ή ειδική που αφορά θέματα ρυθμιζόμενα από τον παρόντα κώδικα».* Κατά συνέπεια αν με το νόμο 3850/2010 καταργείται κάθε διάταξη που αφορά θέματα ρυθμιζόμενα από το νόμο, άρα και το ως άνω βασιλικό διάταγμα και των κατ' εξουσιοδότησή του εκδοθέντων νομοθετημάτων, με το νόμο 3904/2010 αυτά επανέρχονται σε ισχύ!

Αξίζει δε να σημειωθεί, ότι οι ποινικές διατάξεις του παραπάνω βασιλικού διατάγματος είχαν τροποποιηθεί με την παράγραφο 1 του άρθρου 26 του ν. 1346/1983 (ΦΕΚ 46/Α/14.04.1983) «τροποποίηση και συμπλήρωση διατάξεων της Εργατικής Νομοθεσίας και ρύθμιση διαφόρων θεμάτων» και συγκεκριμένα οι παραβάτες τιμωρούνταν με τις ποινές του άρθρου 458 ΠΚ. Στην πορεία, τροποποιήθηκε και το άρθρο 458 ΠΚ⁹⁶ με το ν. 2207/1994 και οι ποινικές κυρώσεις του έγιναν πταισματικού χαρακτήρα, όπως ισχύουν ως σήμερα. Συνεπώς, η νομοθετική ρύθμιση που επέφερε ο μεταγενέστερος του νόμου 3850/2010 νόμος

---

⁹⁶ Άρθρο 458 ΠΚ «Όποιος με πρόθεση παραβαίνει επιτακτική ή απαγορευτική διάταξη διοικητικών νόμων τιμωρείται με πρόστιμο τουλάχιστον 59 ευρώ, αν η ειδική διάταξη αναφέρεται στο άρθρο αυτό ως προς την ποινική κύρωση της παράβασης»

3904/2010 επιβάλλει μεγαλύτερες ποινές και πραγματικά μόνο σύγκυση μπορεί να προκαλέσει αναφορικά με το εφαρμοστέο δίκαιο⁹⁷.

Επίσης, ο νόμος 3996/2011 (ΦΕΚ 170/Α/5.8.2011) «Αναμόρφωση του Σώματος Επιθεωρητών Εργασίας, ρυθμίσεις θεμάτων Κοινωνικής Ασφάλισης και άλλες διατάξεις» και δη στο άρθρο 28, όπου θεσπίζονται ποινικές κυρώσεις για κάθε εργοδότη που παραβαίνει τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας και συγκεκριμένα ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον εννιακοσίων (900,00) ευρώ ή και με τις δύο αυτές ποινές. Καθίσταται, λοιπόν, εμφανές ότι θεσπίζει τις ίδιες ποινικές κυρώσεις με αυτές που θεσπίζει ο ν. 3850/2010, ώστε να τίθεται σε αμφιβολία η ισχύ του προγενέστερου νόμου. Επιπλέον, γεννάται το ερώτημα αν η διάταξη που θεσπίζει την εξ αμελείας παράβαση των διατάξεων ισχύει ή η μη αναφορά σε αυτή από τον νέο νόμο επιφέρει και την κατάργησή της, στο πλαίσιο της αρχής της ειδικότητας⁹⁸.

Γ) ΛΟΙΠΕΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

1. Ν. 1396/83 «Υποχρεώσεις λήψης και τήρησης των μέτρων ασφαλείας στις οικοδομές και λοιπά ιδιωτικά τεχνικά έργα»

Πρόκειται για ένα ειδικότερο νομοθέτημα, ήτοι για νομοθέτημα που εφαρμόζεται σε ορισμένες κατηγορίες εργασιών και για απασχολούμενους σε συγκεκριμένους χώρους εργασίας. Οι δε οικοδομικές κατασκευές υπάγονται στους κλάδους οικονομικών δραστηριοτήτων, απασχολούν μεγάλο αριθμό εργαζομένων και παρουσιάζουν μεγάλη συχνότητα ατυχημάτων, ώστε δικαιολογημένα να επιδιώκεται η προστασία τους⁹⁹.

Οι διατάξεις δε του νόμου αυτού αφορούν αποκλειστικά στη λήψη και τήρηση των μέτρων ασφαλείας για την προστασία των εργαζομένων και τρίτων κατά την εκτέλεση των οικοδομικών και λοιπών τεχνικών έργων και δεν εφαρμόζονται στα

---

⁹⁷ Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων», ο.π., σελ. 207-210, ο οποίος κάνει λόγο για άχρηστη νομοθετική ρύθμιση.

⁹⁸ Βλ. Α. Παπανεοφύτου, ο.π., σελ. 210-211, χαρακτηρίζοντας τους δύο νόμους (3904/2010 και 3996/2011) ως νομοθετικά ατοπήματα.

⁹⁹ Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π., σελ. 323 επ., όπου αναφέρει και στατιστικά στοιχεία, όπως ότι τα εργατικά ατυχήματα στις οικοδομές καταλαμβάνουν το 26% εκ του συνόλου των εργατικών ατυχημάτων. Επίσης, βλ. ιδίου, έναν ευρύ κατάλογο νομοθετημάτων θεσπισμένων για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων σε οικοδομικές εργασίες όπως το πδ 225/89 «υγιεινή και ασφάλεια στα υπόγεια τεχνικά έργα», το πδ 315/87 «σύσταση επιτροπής υγιεινής και ασφάλειας της εργασίας (Ε.Υ.Α.Ε.) σε εργοτάξια οικοδομών και εν γένει τεχνικών έργων», το πδ 305/96 «ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας που πρέπει να εφαρμόζονται στα προσωρινά ή κινητά εργοτάξια σε συμμόρφωση προς την οδηγία 92/57/ΕΟΚ» κλπ.

δημόσια έργα (άρθρο 1). Επίσης, στο άρθρο 2 συγκεκριμενοποιούνται και κατονομάζονται οι ιδιότητες των προσώπων που φέρουν την ευθύνη για την τήρηση των μέτρων ασφαλείας (εργολάβος, υπεργολάβος, κύριος του έργου, επιβλέπων, μελετητής), καθώς ορίζονται και τα πλαίσια της ευθύνης που έχει ο καθένας από αυτούς (άρθρα 3-8).

Στο **άρθρο 9** ορίζεται *«Ο εκ δόλου ή εξ αμελείας παραβαίνων τις υποχρεώσεις που ορίζονται στα αρθρ. 3 έως και 8 του νόμου αυτού τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι έξι μήνες ή με χρηματική ποινή ή και με τις δύο αυτές ποινές εφόσον από άλλη διάταξη δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή»*.

Πρόκειται για ένα **έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης**, με βάση το οποίο τιμωρείται με τις ως άνω ποινές όποιος από τα εκάστοτε προαναφερθέντα πρόσωπα με βάση τον καταμερισμό των αρμοδιοτήτων, παραβαίνει τις υποχρεώσεις των άρθρων 3-8, ήτοι δεν τηρεί τα μέτρα ασφαλείας που αφορούν το έργο και δεν τηρεί τις οδηγίες σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης και της τέχνης (άρθρα 3-7), καθώς και δεν τηρεί το ημερολόγιο μέτρων ασφαλείας, το οποίο τηρείται για τεχνικά έργα που εκτελούνται σε πόλεις με πληθυσμό από 10.000 κατοίκους ή έχουν συμβατικό προϋπολογισμό μεγαλύτερο από αυτόν που αντιστοιχεί σε οικοδομή όγκου 1.000 κυβικών μέτρων (μ²) και εφόσον για την εκτέλεσή τους απαιτείται άδεια απ' την αρμόδια αρχή (άρθρο 8). Το αδίκημα, λοιπόν, στοιχειοθετείται με μόνη τη μη τήρηση των μέτρων ασφαλείας χωρίς να πρέπει να επέλθει κίνδυνος.

2. ΠΔ 212/2006 (ΦΕΚ Α' 212/9.10.2006) «προστασία των εργαζομένων που εκτίθενται σε αμιάντο κατά την εργασία»

Το ως άνω διάταγμα κατήργησε το προγενέστερο πδ 70^α/1988, όπως είχε τροποποιηθεί με τα πδ 175/1997 και 159/1999. Ανήκει στα ειδικότερα νομοθετήματα για την προστασία των εργαζομένων από ειδικές κατηγορίες επαγγελματικών κινδύνων και σκοπεύει στην εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της οδηγίας 83/477/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 19ης Σεπτεμβρίου 1983 για την προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που οφείλονται στην έκθεση τους στον αμιάντο κατά τη διάρκεια της εργασίας (ΕΕ L263/24.09.1983), όπως αυτή τροποποιήθηκε με τις οδηγίες 91/382/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 25ης Ιουνίου 1991 (ΕΕ L206/29.07.1991) και 2003/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27 Μαρτίου 2003 (ΕΕ L97/15.04.2003) (άρθρο 1 παρ. 1)

Κύριο αντικείμενο του διατάγματος είναι η προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους για την υγεία και την ασφάλεια τους, περιλαμβανομένης και της πρόληψης των κινδύνων αυτών που προέρχονται ή μπορούν να προέλθουν από δραστηριότητες κατά τις οποίες εκτίθενται στη σκόνη αμιάντου ή υλικών που περιέχουν αμιάντο (άρθρο 1 παρ. 2). Ορίζονται μεταξύ άλλων οι γενικές υποχρεώσεις των εργοδοτών, οι απαγορεύσεις και τα γενικά και ειδικά μέτρα, καθώς και η εκπαίδευση των εργαζομένων.

Στο **άρθρο 23** που ορίζονται οι κυρώσεις και συγκεκριμένα στην παρ. 2 που ορίζονται οι ποινικές κυρώσεις αναφέρεται ότι *«σε κάθε εργοδότη που παραβαίνει από αμέλεια ή πρόθεση τις διατάξεις του παρόντος επιβάλλονται οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 25 του ν. 2224/1994 (Α' 112) και του άρθρου 17 του ν. 2639/1998, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 3 παράγραφος 2 του ν. 3385/2005»*.

Με γνώμονα το γεγονός ότι το άρθρο 72 του ν. 3850/2010 που αφορά τις ποινικές κυρώσεις διατυπώθηκε μετά από συνδυασμό των άρθρων α) 25 του ν. 2224/1994, το οποίο αντικατέστησε και το άρθρο 35 του ν. 1568/1985, β) 17 παρ. 1 του ν. 2639/1998, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 3 παράγραφος 2 του ν. 3385/2005, γ) το άρθρο 27 παρ. 1 του ν. 2224/1994, ώστε επήρθε και η κατάργησή τους¹⁰⁰, οι ποινικές κυρώσεις που εφαρμόζονται στους παραβάτες του πδ 212/2006 είναι αυτές του άρθρου 72 του νόμου 3850/2010, όπως αναφέρθηκε σε ανωτέρω κεφάλαιο της παρούσης εργασίας και αφορά για άλλη μια φορά **έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης**.

3. ΠΔ 399/1994 «προστασία των εργαζομένων από τους κινδύνους που συνδέονται με την έκθεση σε καρκινογόνους παράγοντες κατά την εργασία σε συμμόρφωση με την οδηγία του Συμβουλίου 90/394/ΕΟΚ»

Το νομοθέτημα αυτό, όπως ισχύει μετά από το πδ 127/2000 (ΦΕΚ Α'/111) και το πδ 43/2003 (ΦΕΚ Α' 44/21.02.2003), έχει ως αντικείμενο την πρόληψη των κινδύνων που προέρχονται ή μπορούν να προέλθουν από την έκθεση κατά την εργασία σε "καρκινογόνους παράγοντες ή μεταλλαξιγόνους παράγοντες"¹⁰¹, καθώς και την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων από αυτούς τους

¹⁰⁰ Βλ. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ, σελ. 3

¹⁰¹ Βλ. για τον ορισμό τους ΚΥΑ 378/94 και ΚΥΑ 1197/89, καθώς και άρθρο 16 παράρτημα 1 του αυτού διατάγματος. Βλ. επίσης Α. Παπανοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί κίνδυνοι», ο.π. σελ. 337.

κινδύνους. Οι διατάξεις του εφαρμόζονται επιπλέον των γενικών διατάξεων για την υγιεινή και την ασφάλεια της εργασίας που ισχύουν κάθε φορά.

Προβλέπονται υποχρεώσεις των εργοδοτών για τον εντοπισμό και την εκτίμηση των κινδύνων που ενδέχεται να συνεπάγονται από την έκθεση των εργαζομένων στους καρκινογόνους παράγοντες, για τη μείωση χρήσης και υποκατάστασης των παραγόντων αυτών στους χώρους εργασίας, την πρόληψη ή τη μείωση της έκθεσης σε αυτούς από τους εργαζόμενους, καθώς και τη λήψη μέτρων υγιεινής και ατομικής προστασίας και άλλα.

Στο **άρθρο 18 παρ. 2** ορίζονται οι ποινικές κυρώσεις και πιο συγκεκριμένα *«σε κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα ή προμηθευτή, που παραβαίνει από αμέλεια ή πρόθεση τις διατάξεις του παρόντος επιβάλλονται οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 25 του ν. 2224/94 με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 6 της ΚΥΑ 88555/3293/30.9.88 που κυρώθηκε με το άρθρο 39 του ν. 1836/89»*.

Η ΚΥΑ 88555/3293/30.9.88 (ΦΕΚ Β'/721) που αφορούσε την υγιεινή και την ασφάλεια του προσωπικού του Δημοσίου, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ και επέκτεινε την ισχύ του ν. 1568/85 επίσης καταργήθηκε με τον Ν. 3850/2010, όπως και ο ν. 2224/1994, όπως προαναφέρθηκε, οπότε ισχύουν οι ποινικές κυρώσεις, όπως διατυπώνονται στον ν. 3850/2010 και στο άρθρο 72 και έχουν τη μορφή **εγκλήματος αφηρημένης διακινδύνευσης**.

4. ΠΔ 398/94 «ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας κατά την εργασία με οθόνες οπτικής απεικόνισης σε συμμόρφωση με την οδηγία του Συμβουλίου 90/270/ΕΟΚ»

Επίσης, πρόκειται για ένα νομοθέτημα για την προστασία των εργαζομένων από ειδικές κατηγορίες επαγγελματικών κινδύνων και ειδικότερα για τους ενδεχόμενους κινδύνους για την όραση, τα σωματικά προβλήματα και την πνευματική καταπόνηση των εργαζομένων που δύνανται να προκύψουν κατά την εργασία με οθόνες οπτικής απεικόνισης, καθώς λαμβάνονται επίσης υπόψη τα προβλήματα των ιδιαίτερα ευαίσθητων ομάδων κινδύνου.

Οι εργοδότες οφείλουν να λαμβάνουν τα ενδεδειγμένα μέτρα, όπως η εκπαίδευση των εργαζομένων για τη χρήση, ιατρικές εξετάσεις για την όραση τους, περιοδικά διαλείμματα κατά την εργασία, προμήθεια ειδικών γυαλιών, συμπληρωματική ενημέρωση για τις ευπαθείς ομάδες και τις εγκύους. Παράλληλα, οι κατασκευαστές, οι προμηθευτές και οι εισαγωγείς έχουν την υποχρέωση να διαθέτουν

στην αγορά οθόνες οπτικής απεικόνισης σύμφωνα με τις εκάστοτε ισχύουσες διατάξεις για την υγεία και την ασφάλεια της εργασίας και τους κανόνες της επιστήμης και της τεχνικής, καθώς και να παρέχουν γραπτές πληροφορίες και οδηγίες στην ελληνική γλώσσα για τους κινδύνους που είναι δυνατόν να δημιουργηθούν κατά τη χρήση των προϊόντων τους, καθώς και για τους τρόπους αντιμετώπισης αυτών των κινδύνων. Στο διάταγμα αυτό καθορίζονται και οι ελάχιστες προδιαγραφές που θα πρέπει να έχει ο εξοπλισμός και το περιβάλλον, ενώ καθορίζονται οι προϋποθέσεις για τη σωστή χρησιμοποίηση του υπολογιστή από τον άνθρωπο και οι αλλαγές δραστηριοτήτων και διαλειμμάτων.

Στο άρθρο **13 παρ. 2** ορίζονται οι ποινικές κυρώσεις ως εξής: *«Σε κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα ή προμηθευτή, που παραβαίνει από αμέλεια ή πρόθεση τις διατάξεις του παρόντος επιβάλλονται οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 25 του ν. 2224/94 με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 6 της ΚΥΑ 88555/3293/30.9.88 που κυρώθηκε με το άρθρο 39 του ν. 1836/89».*

Κατά συνέπεια, ισχύουν τα ανωτέρω για την εφαρμογή των ποινικών κυρώσεων, ενώ ο χαρακτήρας τους ίσως θεωρείται περιττό να αναφερθεί ότι έγκειται για άλλη μια φορά στην αφηρημένη διακινδύνευση και στην προστατευτική και προληπτική λειτουργία που αυτή επιτελεί ή καλύτερα στο βαθμό που την επιτελεί.

8.3. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Μετά από μια σύντομη, αλλά διαφωτιστική, επισκόπηση στο βασικό τουλάχιστον ισχύον νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων, στο οποίο μπορούν να αποδοθούν χαρακτηρισμοί όπως εκτενές, δυσχερές, ευμετάβλητο αλλά συνάμα και απαραίτητο, ώστε να καλυφθούν οι περισσότερες και ίσως όλες οι εργασιακές περιπτώσεις μαζί με τις ιδιαιτερότητες, τις δυσκολίες και τους κινδύνους που αντιμετωπίζει κάθε μία, περνάμε στο στάδιο αξιολόγησης αυτού του πλαισίου, αφού πρώτα όμως κάνουμε μια στάση στη δικαστηριακή πρακτική, ήτοι στην εφαρμογή του προαναφερθέντος νομοθετικού πλαισίου στην πράξη από τα ποινικά δικαστήρια.

Είναι γεγονός ότι η νομολογία έχει να μας επιδείξει πλείονα παραδείγματα **εργατικών ατυχημάτων**, όπου σε αυτές τις περιπτώσεις οι δράστες με την ιδιότητα

του εργοδότη και συγκεκριμένα του νομίμου εκπροσώπου εταιρείας¹⁰², του προϊστάμενου τεχνικού συνεργείου¹⁰³, του εργοδηγού¹⁰⁴, του επιβλέποντος μηχανικού¹⁰⁵, του κυρίου του έργου¹⁰⁶, του τεχνικού ασφάλειας¹⁰⁷ κλπ λόγω αμελούς συμπεριφοράς που επιδεικνύουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, στα οποία περιλαμβάνεται η λήψη και η τήρηση των αναγκαίων μέτρων πρόληψης στις εργασιακές δραστηριότητες για την αποφυγή ατυχημάτων, προκαλούνται εργατικά ατυχήματα τα οποία πολλές φορές είναι θανατηφόρα. Ατύχημα δε θεωρείται και ο θάνατος ή ο τραυματισμός του εργαζομένου όταν είναι αποτέλεσμα βίαιης και αιφνίδιας επενέργειας εξωτερικού αιτίου, μη αναγομένου αποκλειστικά σε οργανική ή παθολογική προδιάθεση του παθόντος, το οποίο δεν θα συνέβαινε εάν δεν υπήρχε η σχέση παροχής των υπηρεσιών και η υπό συγκεκριμένες περιστάσεις προσφορά τους¹⁰⁸.

Μάλιστα, σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί παρενθετικά ότι για τη θεμελίωση της αξιόποινης πράξεως της σωματικής βλάβης από αμέλεια, απαιτείται η διαπίστωση, αφενός μεν ότι ο δράστης δεν κατέβαλε την απαιτούμενη κατά αντικειμενική κρίση προσοχή, την οποία οφείλει να καταβάλει κάθε μετρίως συνετός και ευσυνείδητος άνθρωπος κάτω από τις ίδιες πραγματικές καταστάσεις, με βάση τους νομικούς κανόνες, τις συνήθειες που επικρατούν στις συναλλαγές την κοινή πείρα, τη λογική και τη συνηθισμένη πορεία των πραγμάτων, και αφετέρου, ότι είχε τη δυνατότητα να προβλέψει, και να αποφύγει το αξιόποιο αποτέλεσμα, το οποίο πρέπει να τελεί σε αντικειμενικό αιτιώδη σύνδεσμο με την πράξη ή την παράλειψη. Η δε παράλειψη ως έννοια, ενυπάρχει σε κάθε είδος αμέλειας, εφόσον το ένα σκέλος της ευθύνης συνίσταται, στην μη καταβολή της προσοχής, δηλαδή σε παράλειψη. Όταν όμως, η αμέλεια δεν συνίσταται σε ορισμένη παράλειψη, αλλά σε σύνολο συμπεριφοράς που προηγήθηκε του αποτελέσματος, τότε για τη θεμελίωση της σωματικής βλάβης από αμέλεια, ως εγκλήματος που τελείται με παράλειψη, απαιτείται η συνδρομή και των όρων του άρθρου 15 του ΠΚ. Σύμφωνα με τη διάταξη

---

¹⁰² ΑΠ 70/2013 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ- ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ «Ανθρωποκτονία από αμέλεια», ΑΠ 229/2013 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΑΠ 796/2012 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

¹⁰³ ΑΠ 400/2013 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

¹⁰⁴ ΑΠ 703/2013 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΑΠ 549/2013 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ συγκλίνουσα αμέλεια των τομεάρχη, υποτομεάρχη και επιβλέποντα εργοδηγού ότι δεν επιμελήθηκαν τα μέτρα ασφαλείας και δεν έδωσαν οδηγίες για λήψη κατάλληλων μέτρων.

¹⁰⁵ ΑΠ 1367/2013 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΑΠ 115/2012 ΝομΒήμα 60/2012, σελ. 1481 «θανατηφόρο ατύχημα-παράλειψη λήψης προστατευτικών μέτρων»

¹⁰⁶ ΑΠ 114/2012 ΝομΒήμα 60/2012, σελ. 1481.

¹⁰⁷ ΑΠ 220/2010 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

¹⁰⁸ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 1111/2011 ΝομΒήμα 60/2012, σελ. 343.

αυτή, όπου ο νόμος για την ύπαρξη αξιόποινης πράξης, απαιτεί να έχει επέλθει ορισμένο αποτέλεσμα, η μη αποτροπή του, τιμωρείται όπως η πρόκληση του με ενέργεια, αν ο υπαίτιος της παράλειψης, είχε ιδιαίτερη (δηλαδή ειδική και όχι γενική) νομική υποχρέωση να παρεμποδίσει την επέλευση του αποτελέσματος. Η ιδιαίτερη αυτή νομική υποχρέωση (προς ενέργεια τείνουσα στην παρεμπόδιση του αποτελέσματος), μπορεί να πηγάζει από ρητή διάταξη νόμου ή από σύμπλεγμα νομικών καθηκόντων, που συνδέονται με ορισμένη έννομη σχέση του υπόχρεου ή από σύμβαση ή από ορισμένη προηγούμενη συμπεριφορά του, από την οποία δημιουργήθηκε ο κίνδυνος επέλευσης του εγκληματικού αποτελέσματος¹⁰⁹.

Κατά συνέπεια η ποινική δίωξη που ασκείται και συνάμα η καταδίκη που επιβάλλεται στους υπαιτίους είναι τόσο για την παράβαση των οικείων κανόνων της ειδικής εργατικής νομοθεσίας όσο και για την επέλευση, από την ίδια συμπεριφορά του αποτελέσματος της σωματικής βλάβης από αμέλεια ή ανθρωποκτονίας από αμέλεια, ήτοι των διατάξεων του 302 και 314 του Ποινικού Κώδικα. Μόνο οι παραβάσεις των επιτακτικών ή απαγορευτικών κανόνων των γενικών ή ειδικών νομοθετημάτων, όπως προαναφέρθηκαν, δεν απασχολούν τα ποινικά δικαστήρια.

8.4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τελευταίο κεφάλαιο στον τομέα της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων αποτελεί σαφώς η **αξιολόγηση** του γενικότερου θεσπισμένου νομοθετικού πλαισίου, ήτοι κατά πόσο το τελευταίο κρίνεται εν τέλει αποτελεσματικό, όπως και κατά ποσό αποτελεσματική κρίνεται και η επιλογή του νομοθέτη για χρησιμοποίηση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης ως ασπίδες του Ποινικού Δικαίου στον κλάδο αυτό.

Εν ολίγοις, η νομολογία δίνει την απάντηση αυτή. Όπως προαναφέρθηκε ανωτέρω το γεγονός ότι για να φτάσουμε στο σημείο της άσκησης ποινικής δίωξης ή της παραπομπής στο ακροατήριο ή της επιβολής κυρώσεων, θα πρέπει πρώτα να συμβεί κάποιο ατύχημα στον εργασιακό χώρο, κυριολεκτικά «γκρεμίζει» το οικοδόμημα της πρόληψης ως βασικής και απαραίτητης αρχής για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων που με τόσο κόπο προσπαθεί να κτίσει ο νομοθέτης.

---

¹⁰⁹ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 796/2012 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ.

Κατά συνέπεια τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης δεν εκπληρώνουν τον σκοπό της πρόληψης, για τον οποίο δε σκοπό θεσπίζονται.

Οι λόγοι για την τακτική αυτή μπορούν να σχετιστούν με την οργάνωση, τη δομή, τις ελλείψεις και τη νοοτροπία των αρμόδιων υπηρεσιών ελέγχου εφαρμογής του νομοθετικού καθεστώτος για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων. Η έλλειψη προσωπικού και κατάλληλης εκπαίδευσης των αρμόδιων εποπτικών οργάνων, στην έλλειψη κοινής πολιτικής ελέγχου και συντονισμού δράσης μεταξύ των αρμόδιων οργάνων, στον πλημμελή ή ανεπαρκή έλεγχο που αυτά ασκούν για την τήρηση των παραπάνω κανόνων από τις υπόχρεες βιομηχανίες, βιοτεχνίες, επιχειρήσεις κλπ. Από την άλλη οι επιθεωρητές εργασίας δείχνουν σαφή προτίμηση στις διοικητικές κυρώσεις λόγω του δικαιώματος που τους παρέχεται από τον ίδιο το νόμο άμεσης επιβολής τους¹¹⁰ και συνεπώς ελάχιστες περιπτώσεις παραβάσεων καταλήγουν στη διαδικασία της μηνυτήριας αναφοράς για ποινική δίωξη. Ούτως, αποφεύγουν την επιβάρυνση τους με την ευθύνη παράστασης στις σχετικές ποινικές διαδικασίες που συνεπάγεται μια σχετική ταλαιπωρία και απώλεια χρόνου¹¹¹.

Αναμφισβήτητα, τα νομοθετήματα που θεσπίζονται για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων έχουν ως βασικό στόχο τη συγκρότηση ενός επαρκούς κανονιστικού πλαισίου πρόληψης των επαγγελματικών κινδύνων που εμπειρικά έχουν εντοπιστεί σε όλους σχεδόν τους αναγνωρισμένους επαγγελματικούς τομείς για την επίτευξη ικανοποιητικών συνθηκών υγιεινής διαβίωσης και ασφάλειας των εργαζομένων στους τόπους δουλειάς. Αναμφισβήτητα, ο νομοθέτης προσπαθεί να επιτύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα βελτιώνοντας το ήδη υπάρχον νομικό πλαίσιο με περισσότερους νόμους, προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις εναρμονισμένους στα σύγχρονα πρότυπα εργασίας και στις τωρινές συνθήκες εργασίας.

Δυστυχώς, όμως με μια επισκόπηση στο προϊσχύον και στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, εντοπίζουμε ότι οι διαφορές είναι λίγες παρά τις πλείονες αλλαγές που έχουν επιχειρηθεί. Η δικαιοπολιτική του ποινικού νομοθέτη διατηρείται αναλλοίωτη στο πέραμα των χρόνων και συγκεκριμένα ακολουθείται το πρότυπο της

---

¹¹⁰ Βλ. Άρθρο 71 «Διοικητικές Κυρώσεις» ν. 3850/2010 «επιβάλλεται με αιτιολογημένη πράξη του αρμόδιου προϊσταμένου Κέντρου Πρόληψης Επαγγελματικού Κινδύνου ή του ελέξαντος Ειδικού Επιθεωρητή Εργασίας και ύστερα από προηγούμενη πρόσκληση του εργοδότη για παροχή εξηγήσεων α) πρόστιμο....., β) προσωρινή διακοπή της λειτουργίας της συγκεκριμένης επιχείρησης...».

¹¹¹ Βλ. Αγάπιος Παπανεοφύτου «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», ο.π., σελ. 303-304.

αποδιαφοροποιητικής ποινικοποίησης κάθε παράβασης των σχετικών διατάξεων με τη θέσπιση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης χωρίς να ασχολείται ο νομοθέτης με τη διάκριση μεταξύ των περιπτώσεων παραβατικότητας που υπάγεται στο διοικητικό άδικο από περιπτώσεις που θεμελιώνουν την αναγκαία απαξία ώστε να ενταχθούν στο ουσιαστικό ποινικό, ώστε να ακολουθείται το σύστημα της συλλήβδην ποινικοποίησης κάθε παράβασης της νομοθεσίας για την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να εξισώνονται οι διοικητικού φύσης παραβάσεις όπως η μη τήρηση από τον εργοδότη μητρώου για τους ανηλίκους με τις παραβάσεις που εντάσσονται κυρίως στο χώρο του ποινικού δικαίου και αφορούν τη μη τήρηση των προβλεπόμενων μέτρων ασφαλείας σε χώρους επικίνδυνους για εργασία ή για έκθεση σε επικίνδυνους παράγοντες¹¹².

Ακόμα και η σταθερή προσήλωση στη θέσπιση διατάξεων αφηρημένης διακινδύνευσης παρά τη μεγάλη σημασία τους με βάση την αρχή της πρόληψης, δεν είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική, όπως είδαμε ανωτέρω. Άλλωστε, το πλαίσιο ποινικών κυρώσεων είναι ιδιαίτερα ήπιο, αφού ποινικοποιείται μόνο ο αφηρημένος χαρακτήρας, ενώ η έλλειψη συστηματικής ρύθμισης για την ευθύνη των νομικών προσώπων, αφήνει αρκετά κενά.

9. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Σε αυτό το σημείο και έπειτα από μια περιήγηση στους ειδικούς ποινικούς νόμους για την προστασία του εννόμου αγαθού της ζωής και της υγείας των ανθρώπων, όταν οι τελευταίοι φέρουν την ιδιότητα του καταναλωτή και του εργαζόμενου και την μορφή της προστασίας αυτής που επιλέγεται από το νομοθέτη με τη στοιχειοθέτηση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, περνάμε σε ένα επόμενο στάδιο και σε ένα άλλο τομέα όπου μπορεί η νομοθετική προστασία να έχει το ίδιο πρόσωπο, αλλά το προστατευόμενο αγαθό δίχως άλλο διαφέρει.

Σαφώς και ενταύθα κάνουμε λόγο για συμπεριφορές που πλήττουν ένα έτερο σημαντικό αγαθό την **οικονομία** και δη την καλή λειτουργία της οικονομίας ή λειτουργικά σημαντικών κλάδων και θεσμών της. Και όταν η καλή ή η κακή λειτουργία της οικονομίας, η οικονομική ζωή και η οικονομική δραστηριότητα

---

¹¹² Βλ. Α. Παπανοφύτου «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων», ο.π., σελ. 200 επ., ο οποίος συγκρίνει τις επιβαλλόμενες κυρώσεις του β.δ. της 25.8./5.9.1920 «περί κωδικοποίησης των περί υγιεινής και ασφάλειας των εργατικών διατάξεων» με αυτές του ν. 3850/2010, με τελικό αποτέλεσμα ότι για ένα περίπου αιώνα η ουσία των διατάξεων παραμένει η ίδια.

επηρεάζει όλη την ανθρωπότητα, ανάγεται αυτομάτως σε ένα πρωτεύων αγαθό, άξιο νομοθετικής προστασίας και δη ποινικής. Η επέμβαση δε του Ποινικού Δικαίου κρίνεται αναγκαία, διότι είναι αναμφισβήτητα περισσότερο αποτελεσματική από τους κανόνες που ανήκουν στο χώρο του αστικού και του διοικητικού δικαίου. Οι κανόνες ποινικής προστασίας αποβλέπουν ακριβώς στην προστασία αυτού του οικονομικού συστήματος και της οικονομίας ως κοινωνικού αγαθού, ενώ αποτελούν ένα όργανο επίβλεψης της οικονομικής δραστηριότητας.

Τα οικονομικά εγκλήματα¹¹³, όπως προαναφέρθηκε, εντάσσονται αναμφισβήτητα στις σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας λόγω της ραγδαίας αύξησης των εγκλημάτων αυτών τα τελευταία χρόνια, μία αύξηση που οφείλεται κυρίως στην εφευρετικότητα των οικονομικών εγκληματιών, την οποία μάλιστα ο νομοθέτης δεν μπορεί να παρακολουθήσει πάντοτε εξαιτίας της τεχνολογικής εξέλιξης που την εντείνει¹¹⁴. Συνεπώς, και αυτός είναι ένας τομέας στον οποίο η πρόληψη μπορεί και παίζει σημαντικό ρόλο, όπως θα διαπιστωθεί στη συνέχεια.

Στα κεφάλαια που ακολουθούν, λοιπόν, θα δούμε στοιχειώδη οικονομικά εγκλήματα που πλήττουν την οικονομική ζωή της χώρας εν γένει, όπως τυποποιούνται στους ειδικούς ποινικούς νόμους και πιο συγκεκριμένα τα αδικήματα που τυποποιούνται με τη μορφή της αφηρημένης διακινδύνευσης.

Άξιο αναφοράς δε είναι ότι η τελευταία (αφηρημένη διακινδύνευση) αποτελεί όλο και περισσότερο επιλογή του νομοθέτη για τη νομοτεχνική φυσιογνωμία των σχετικών διατάξεων, ώστε η εμφάνιση των περισσότερων από τα οικονομικά εγκλήματα, ως εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης να αποτελεί πλέον και βασικό χαρακτηριστικό του Οικονομικού Ποινικού Δικαίου.

9.1. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ

---

¹¹³ Βλ. Νέστωρ Κουράκης «Τα Οικονομικά Εγκλήματα Ι» Τόμος Πρώτος: Γενικό Μέρος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, 3^η εκδ., σελ. 40, ο οποίος αναφέρει τα κύρια χαρακτηριστικά των οικονομικών εγκλημάτων όπως το μέγεθος της ζημίας που προκαλούν και σχετίζεται με την αθέμιτη οικονομική δραστηριότητα, τη δυσπιστία που προκαλείται έτσι στους επιχειρηματικούς κλάδους, τη διστακτικότητα για την ανάληψη οικονομικών πρωτοβουλιών και τις τάσεις μίμησης των αθέμιτων μεθόδων που δημιουργούνται στους κλάδους. Δεύτερο χαρακτηριστικό των εγκλημάτων αυτών είναι και η κατεύθυνση προς την οποία αναφέρεται η ζημία σε παράγοντες που επιδρούν καταλυτικά στην πορεία της οικονομικής ζωής, όπως είναι το καταναλωτικό κοινό.

¹¹⁴ Βλ. επίσης για το Οικονομικό Ποινικό Δίκαιο και το οικονομικό έγκλημα, Βασίλειο Ι. Ζησιάδη «Η Οικονομική Εγκληματικότητα, το Ουσιαστικό και Δικονομικό Οικονομικό Ποινικό Δίκαιο», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, β' εκδ., σελ. 27 επ.

Χωρίς καμία αμφιβολία, η φορολογική παραβατικότητα, τουλάχιστον στην Ελλάδα, βρίθεται. Είναι μία από τις πιο χαρακτηριστικές μορφές οικονομικής παραβατικότητας που καλείται να αντιμετωπίσει το ελληνικό κράτος στο πλαίσιο πραγματοποίησης της δημοσιονομικής του πολιτικής. Χαρακτηριστικό, επίσης, το παράδειγμα ότι βάσει στατιστικών στην Ελλάδα μία στις τρεις ελεγχθείσες επιχειρήσεις φοροδιαφεύγουν¹¹⁵. Η χαλαρή συνείδηση των πολιτών περί φορολογικού αδικού οφείλεται στο φορολογικά άδικο και δημοσιονομικά αναποτελεσματικό κράτος, όπως αντικατοπτρίζεται τουλάχιστον στα μάτια των πολιτών, που επιβάλλει δυσβάστακτους φόρους στους τελευταίους, ενώ η αποδιοργάνωση των φορολογικών ελεγκτικών και διωκτικών μηχανισμών εντείνει το πρόβλημα¹¹⁶.

9.1.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

Το προστατευόμενο έννομο αγαθό στις περιπτώσεις της φορολογικής παραβατικότητας αποτελεί η **περιουσία του Δημοσίου**, με την έννοια που αποδίδεται στον Ποινικό Κώδικα¹¹⁷ και συγκεκριμένα οι φορολογικές αξιώσεις του Δημοσίου ως στοιχεία του ενεργητικού της περιουσίας του¹¹⁸. Τα χρηματικά ποσά τα οποία

¹¹⁵ Βλ. Δημήτριος Ζιούβας σε Νέστωρος Κουράκη «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II» Τόμος Δεύτερος: Ειδικό Μέρος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, 3^η εκδ., σελ. 13 επ., ο οποίος μεταξύ άλλων αναφέρει στατιστικά στοιχεία βάσει ελέγχων του ΣΔΟΕ και συγκεκριμένα για το έτος 2004 σε 28.548 φορολογικούς ελέγχους που πραγματοποιήθηκαν διαπιστώθηκαν 313.938 παραβάσεις, στις οποίες φέρονται να εμπλέκονται 9.444 παραβάτες. Νεότερα στοιχεία στη διαδικτυακή σελίδα του ΣΔΟΕ δεν υπάρχουν.

¹¹⁶ Βλ. Δημήτριο Ζιούβα, ο.π., σελ. 14, ο οποίος κάνει λόγο ότι το τελικό θύμα σε αυτές τις περιπτώσεις παραβατικότητας είναι ο νομοταγής φορολογούμενος, ο οποίος στερείται τα πλεονεκτήματα της χρηματοδοτούμενης μέσω φόρων κρατικής κοινωνικής-προνομιακής πολιτικής.

¹¹⁷ Για τις θεωρίες για την έννοια της περιουσίας βλ. Μυλωνόπουλος «Ποινικό Δίκαιο, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας», 2001, καθώς και Αικατερίνη Κ. Συκιώτη «Τα Φορολογικά Εγκλήματα», Νομική Βιβλιοθήκη 2010, σελ. 74 για τις τρεις σημαντικότερες απόψεις στην ποινική θεωρία *νομική, οικονομική και μεικτή οικονομική-νομική θεωρία.*

¹¹⁸ Βλ. Δημήτριο Ζιούβα, ο.π., σελ. 15-16, καθώς και στη νομολογία η κρατούσα άποψη είναι αυτή βλ. απόφασεις: ΑΠ 697/2000 ΠοινΧρον 2001 σελ. 51, ΑΠ 1744/2002 ΠΛογ 2002, σελ. 2010, ΑΠ 668/2000 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 974/2003 ΠΛογ 2003, σελ. 1056, ΜΠλημΑθ 36637/2012 ΠοινΔικ 8-9/2012, σελ. 710. Στην ίδια κατεύθυνση και Θ. Παπακυριάκου «Φορολογικό Ποινικό Δίκαιο», εκδ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 2005 σελ. 197 ο οποίος ορίζει το έννομο αγαθό στο Φορολογικό Ποινικό Δίκαιο ως τις *διάφορες κατηγορίες φορολογικών αξιώσεων του ελληνικού Δημοσίου, ως αυτοτελή στοιχεία ενεργητικού, που προσδιορίζονται κατά περιεχόμενο κυριαρχικά από τα κρατικά όργανα, συγκροτώντας έτσι ένα διακριτό τμήμα της περιουσίας του Δημοσίου.* Το ίδιο και Γιώργος Δημήτριάδης «Εγκλήματα Φοροδιαφυγής», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ.43-44. Παράβαλε Αικατερίνη Συκιώτη, ο.π., σελ. 84, η οποία θεωρεί ότι στα φορολογικά αδικήματα δεν υπάρχει έννομο αγαθό που να προσβάλλεται και την άποψη ότι για την αποφυγή της φοροδιαφυγής θα ήταν αποτελεσματικότερη η θέσπιση αυστηρότερων διοικητικών κανόνων.

αποκρύπτονται ή παρανόμως εξοικονομούνται με τις πράξεις της φοροδιαφυγής, είναι τα ποσά τα οποία ανήκουν στην περιουσία του κράτους, θα έπρεπε με άλλα λόγια να βρίσκονται στο ταμείο του κράτους, το οποίο με αυτό τον τρόπο παρουσιάζει έλλειμμα. Οι φορολογικές αξιώσεις του ελληνικού Δημοσίου έναντι του εκάστοτε φορολογούμενου αποτελούν υποσύνολο της κρατικής περιουσίας, έτσι ώστε να θεμελιώνεται ειδικότητα των φορολογικών εγκλημάτων απέναντι στα εγκλήματα κατά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας του Ειδικού Μέρους του Ποινικού Κώδικα¹¹⁹ και λόγω των τεχνικών ιδιαιτεροτήτων του θέματος δικαιολογείται και ιδιαίτερη νομοθετική θέσπιση σε ειδικούς ποινικούς νόμους ειδικών φορολογικών εγκλημάτων και ιδιαίτερη ποινική αντιμετώπιση των δραστών- φοροφυγάδων σε σχέση με τους κοινούς απατεώνες- εγκληματίες.

Κατά συνέπεια και ανεξάρτητα από τον τρόπο επιβολής και τη διαδικασία είσπραξης των φόρων, είναι σαφές ότι καθεμία από τις τυποποιούμενες στον προκείμενο Νόμο 2523/1997 ποινικές διατάξεις (παράλειψη υποβολής ή η υποβολή ανακριβούς δήλωσης στη φορολογία εισοδήματος – μη απόδοση ή ανακριβής απόδοση ΦΠΑ και παρακρατούμενων φόρων, τελών ή εισφορών – έκδοση ή αποδοχή πλαστών, νοθευμένων ή εικονικών φορολογικών στοιχείων) θέτει σε διακινδύνευση ή βλάπτει την περιουσία του Δημοσίου είτε με τη μορφή της μείωσης του ενεργητικού της είτε ακόμη με την αύξηση αυτού (παθητικού).

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι δεν αποτελούν «προστατευόμενο έννομο αγαθό» τα αόριστα υπερατομικά αγαθά, όπως «η δημόσια οικονομία» ή «το δημόσιο συμφέρον γενικώς εκ της αποδόσεως του εκάστου φόρου», τα οποία δεν ενέχουν την απαραίτητη ποινικοδογματικά και δικαιοκρατικά εξειδίκευση. Επίσης, στην κατηγορία των απρόσφορων εννόμων αγαθών ανήκουν και οι διάφοροι οικονομικο-δικαιοπολιτικοί στόχοι όπως η εύρυθμη δημοσιονομική πολιτική, η ισονομία της εισοδηματικής πολιτικής, η εμπιστοσύνη προς την ισονομία αυτή και το δημόσιο συμφέρον προς καταπολέμηση της φοροδιαφυγής. Άλλωστε, τα ανωτέρω

---

¹¹⁹ Βλ. χαρακτηριστικά Παπακυριάκου, ο.π., σελ. 197 ότι το προστατευόμενο από τις φορολογικές ποινικές διατάξεις έννομο αγαθό δεν συνιστά ένα *allium* σε σχέση με την κρατική περιουσία, αλλά ειδικότερο τμήμα (υποσύνολο) αυτής, ώστε και θεμελιώνεται η ειδικότητα του συστήματος φορολογικής ποινικής καταστολής απέναντι σε διατάξεις του Ειδικού Μέρους του ΠΚ. Για τα θέματα της συρροής βλ. Δημήτριο Ζιούβα, ο.π., σελ. 16 και παραπομπές.

συμπληρώνονται και από την παρατηρούμενη σχετικότητα της ποινικής παρέμβασης στον χώρο της φορολογικής παραβατικότητας¹²⁰.

9.1.2. ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ¹²¹- ΝΟΜΟΣ 2523/1997

Βασικό κορμό της φορολογικής νομοθεσίας αποτελεί ο **Νόμος 2523/1997 (ΦΕΚ Α'/179/11.09.1997) «Διοικητικές και ποινικές κυρώσεις στη φορολογική νομοθεσία και άλλες διατάξεις»¹²²**, ο οποίος αναμφισβήτητα έχει υποστεί πλείονες και αλλεπάλληλες τροποποιήσεις στην προσπάθεια βελτίωσης και εκσυγχρονισμού του. Η ανάγκη θέσπισης του νόμου αυτού, ο οποίος αφορά όλες τις φορολογίες εκτός από την Τελωνειακή, ως Ενιαίου Κώδικα, όπως τονίζεται και στην Αιτιολογική Έκθεση¹²³, ήταν μεγάλη λόγω ότι οι μέχρι τότε ισχύουσες κυρώσεις διοικητικές και ποινικές για κάθε φορολογία ήταν διασπαρμένες σε πλήθος νομοθετημάτων. Μάλιστα, οι κυρώσεις αυτές είχαν υποστεί αναρίθμητες μεταβολές με αποτέλεσμα, πολλές φορές, να επικαλύπτον η μία την άλλη και να επιβάλλονται σε αρκετές περιπτώσεις σωρευτικά για την ίδια φορολογική παράβαση ή αδίκημα. Ακριβώς, λοιπόν, λόγω της πολυπλοκότητας του μέχρι τότε νομοθετικού πλαισίου και των δυσμενών αποτελεσμάτων που αυτό επέφερε, φυσικό ήταν να γεννήσει το αίτημα για την εκλογίκευση και απλοποίηση αυτών των διατάξεων, τη συγκέντρωσή τους σε ενιαίο κείμενο και την ενιαία εφαρμογή τους, εκτός ορισμένων ρητά αναφερόμενων στον Κώδικα εξαιρέσεων, σε όλες τις φορολογίες κατά δικαιότερο τρόπο και

¹²⁰ Βλ. Δημήτριος Ζιούβας, ο.π., σελ. 19, πχ ποινικοποίηση μόνο όταν η ζημιά ξεπερνάει συγκεκριμένο χρηματικό ποσό ή εξάλειψη του αξιοποίνου όταν αποκατασταθεί η ζημιά με την πληρωμή του φόρου.

¹²¹ Στα πλαίσια της ισχύουσας νομοθεσίας περιλαμβάνονται και οι νόμοι: Ν. 1882/1990 (ΦΕΚ Α'/43/23.03.1990) «Μέτρα για την περιστολή της φοροδιαφυγής, διαρρυθμίσεις στην άμεση και έμμεση φορολογία και άλλες διατάξεις» (ο οποίος συμπληρώνει το νόμο 2523/1997), Ν. 2960/2001 (ΦΕΚ Α'/265/22-11-2001) «Εθνικός Τελωνειακός Κώδικας» (δασμοί, φόροι ειδικής κατανάλωσης, ΦΠΑ εισαγωγών από τρίτες χώρες) και Ν. 2803/2000 (ΦΕΚ Α'/48/03.03.2000) «Κύρωση της Σύμβασης σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και των συναφών με αυτήν πρωτοκόλλων» («κοινοτική απάτη»). Βλ. και Δ. Ζιούβα, ο.π., σελ. 29-30 όπου νομοθετικές πηγές αποτελούν οι διατάξεις της ουσιαστικής και δικονομικής φορολογικής νομοθεσίας, από τις οποίες προκύπτουν τα είδη των φόρων και η φορολογική διοικητική διαδικασία.

¹²² Όπως ισχύει μετά την τροποποίηση του από τους: Ν. 2579/1998 (ΦΕΚ Α'/31), Ν. 2601/1998 (ΦΕΚ Α'/81), Ν. 2648/1998 (ΦΕΚ Α'/238), Ν. 2753/1999 (ΦΕΚ Α'/249), Ν. 2817/2000 (ΦΕΚ Α'/78), Ν. 2873/2000 (ΦΕΚ Α'/285), Ν. 2948/2001 (ΦΕΚ Α'/242), Ν. 2954/2001 (ΦΕΚ Α'/255), Ν. 3052/2002 (ΦΕΚ Α'/221), Ν. 3091/2002 (ΦΕΚ Α'/330), Ν. 3220/2004 (ΦΕΚ Α'/15), Ν. 3296/2004 (ΦΕΚ Α'/253), Ν. 3336/2005 (ΦΕΚ Α'/96), Ν. 3522/2006 (ΦΕΚ Α'/276), Ν. 3634/2008 (ΦΕΚ Α'/9), Ν. 3659/2008 (ΦΕΚ Α'/77), Ν. 3763/2009 (ΦΕΚ Α'/80), Ν. 3842/2010 (ΦΕΚ Α'/58), Ν. 3888/2010 (ΦΕΚ Α'/175), Ν. 3899/2010 (ΦΕΚ Α'/212), Ν. 3900/2010 (ΦΕΚ Α'/213), Ν. 3943/2011 (ΦΕΚ Α'/66), Ν. 4110/2013 (ΦΕΚ Α'/17), Ν. 4141/2013 (ΦΕΚ Α'/81), Ν. 4172/2013 (ΦΕΚ Α'/167) Ν. 4205/2013 (ΦΕΚ Α'/242)

¹²³ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 2523/1997, σελ. 1.

παράλληλα τη διευκόλυνση του έργου των φορολογικών αρχών, των δικαστηρίων και των μελετητών του φορολογικού δικαίου.

Ο Νόμος αυτός χωρίζεται σε πέντε μέρη, όπου το πρώτο αφορά τις διοικητικές κυρώσεις (άρθρα 1-16), το δεύτερο τις ποινικές (άρθρα 17-21), το τρίτο (άρθρα 22, 23) τις διοικητικές και ποινικές κυρώσεις για την είσπραξη των δημόσιων εσόδων, το τέταρτο (άρθρα 24, 25) εισάγει μεταβατικές διατάξεις και απαριθμεί τις διατάξεις που καταργούνται, ενώ τέλος το πέμπτο (άρθρο 38) ορίζει την έναρξη ισχύος των διατάξεων του νόμου. Μάλιστα, από το άρθρο 25 το οποίο ορίζει ότι *με την έναρξη ισχύος των διατάξεων του παρόντος νόμου καταργείται κάθε διάταξη που προβλέπει την επιβολή πρόσθετων φόρων, προστίμων καθώς και διοικητικών και ποινικών κυρώσεων για παράβαση της φορολογικής εν γένει νομοθεσίας*, συνάγεται ότι το **corpus** των φορολογικών εγκλημάτων ενσωματώνεται και εξαντλείται στο Ν. 2523/1997.

Τα βασικά φορολογικά αδικήματα όπως ορίζονται από τον ανωτέρω νόμο είναι σήμερα τρία:

α. Η παράλειψη υποβολής ή η υποβολή ανακριβούς δήλωσης στη φορολογία εισοδήματος (άρθρο 17),

β. Η μη απόδοση ή η ανακριβής απόδοση Φ.Π.Α. και παρακρατούμενων φόρων, τελών, εισφορών και η λήψη επιστροφής Φ.Π.Α. μετά από εξαπάτηση της φορολογικής αρχής (άρθρο 18),

γ. Η έκδοση ή αποδοχή πλαστών, νοθευμένων ή εικονικών στοιχείων (άρθρο 19).

Μεταξύ αυτών συγκαταλέγεται και το άρθρο 23, το οποίο αντικατέστησε το άρθρο 25 Ν. 1882/90, για τη διασφάλιση της δημόσιας περιουσίας. Αξίζει να σημειωθεί ο νομοθετικός νεωτερισμός των τελευταίων ετών της πρόβλεψης κακουργηματικών πράξεων φοροδιαφυγής (άρθρα 17 παρ. 2β', 18 παρ. 1 περ. β' και 19 παρ. 1 εδ. β')¹²⁴

Επειδή, στα πλαίσια της παρούσης εργασίας γίνεται εξέταση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, οπότε και το ενδιαφέρον εξαντλείται στο πεδίο αυτό, από τα ανωτέρω αδικήματα θα μας απασχολήσει το αδίκημα που τυποποιείται στο

---

¹²⁴ Βλ. Αικατερίνη Συκιώτη, ο.π., σελ. 85, η οποία τονίζει ότι η προαγωγή των πράξεων σε κακουργήματα γίνεται με βάση το ποσοτικό κριτήριο, χωρίς να συσχετίζεται το ύψος της φοροδιαφυγής με το συνολικό εισόδημα του παραβάτη, ορισμένες δε φορές χωρίς να ενδιαφέρει καν το ύψος της φοροδιαφυγής.

άρθρο 19 του ν. 2523/1997, το οποίο και στοιχειοθετεί έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης.

9.1.3. ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ- ΑΡΘΡΟ 19 ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙ ΑΥΤΟΥ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 19 ν. 2523/1997 «1. Όποιος εκδίδει πλαστά ή εικονικά φορολογικά στοιχεία, καθώς και όποιος αποδέχεται εικονικά φορολογικά στοιχεία ή νοθεύει τέτοια στοιχεία, ανεξάρτητα από το αν διαφεύγει ή μη την πληρωμή φόρου, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών (3) μηνών. Ειδικά, όποιος εκδίδει ή αποδέχεται εικονικά φορολογικά στοιχεία για ανύπαρκτη συναλλαγή στο σύνολο της ή για μέρος αυτής, τιμωρείται: α) με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους, εφόσον η συνολική αξία των εικονικών φορολογικών στοιχείων υπερβαίνει το ποσό των τριών χιλιάδων (3.000) ευρώ και β) με κάθειρξη, εφόσον το ως άνω ποσό υπερβαίνει τις εκατόν πενήντα χιλιάδες (150.000) ευρώ. Όταν η συνολική αξία των πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων, για την πλαστότητα ή εικονικότητα των οποίων καταδικάζεται ο δράστης, υπερβαίνει το ποσό των διακοσίων τριάντα πέντε χιλιάδων (235.000) ευρώ επιβάλλεται ως παρεπόμενη ποινή το κλείσιμο του καταστήματος, γραφείου, εργοστασίου, εργαστηρίου, αποθήκης και γενικά επαγγελματικής εγκατάστασης αυτού μέχρι ένα (1) μήνα. Η εκτέλεση της παρεπόμενης αυτής ποινής ουδεμία ασκεί επίδραση στις ενοχικές σχέσεις του επιτηδευματία με τους μισθωτούς που συνδέονται με αυτόν με σύμβαση παροχής εξαρτημένης εργασίας.

2. Το αδίκημα του άρθρου αυτού είναι αυτοτελές και ανεξάρτητο από τα αδικήματα, που προβλέπονται και τιμωρούνται με τις λοιπές ποινικές διατάξεις του παρόντος νόμου.

3. Θεωρείται ως πλαστό και το φορολογικό στοιχείο που έχει διατηρηθεί ή σφραγιστεί με οποιονδήποτε τρόπο, χωρίς να έχει καταχωρηθεί και όταν το περιεχόμενο και τα λοιπά στοιχεία του πρωτότυπου ή αντίτυπου αυτού είναι διαφορετικά από αυτά που αναγράφονται στο στέλεχος του ίδιου στοιχείου.

4. Εικονικό είναι το στοιχείο που εκδίδεται για συναλλαγή ανύπαρκτη στο σύνολό της ή για μέρος αυτής ή για συναλλαγή που πραγματοποιήθηκε από πρόσωπα διαφορετικά από αυτά που αναγράφονται στο στοιχείο ή το ένα από αυτά είναι άγνωστο φορολογικώς πρόσωπο, με την έννοια ότι δεν έχει δηλώσει την έναρξη του επιτηδεύματός του ούτε έχει θεωρήσει στοιχεία στην κατά τόπο αρμόδια, σύμφωνα με

την αναγραφόμενη στο στοιχείο διεύθυνση, δημόσια οικονομική υπηρεσία. Εικονικό είναι επίσης το στοιχείο που φέρεται ότι εκδόθηκε ή έχει ληφθεί από εικονική εταιρία, κοινοπραξία, κοινωνία ή άλλη οποιασδήποτε μορφής επιχείρηση ή από φυσικό νομικό πρόσωπο για το οποίο αποδεικνύεται ότι είναι παντελώς αμέτοχο με τη συγκεκριμένη συναλλαγή, οπότε στην τελευταία αυτή περίπτωση η σχετική διοικητική κύρωση επιβάλλεται, καθώς και η ποινική δίωξη ασκείται κατά του πραγματικού υπευθύνου που υποκρύπτεται. Τα φορολογικά στοιχεία στα οποία αναγράφεται αξία συναλλαγής κατώτερη της πραγματικής θεωρούνται πάντοτε για τους σκοπούς του παρόντος νόμου ως ανακριβή, ενώ τα φορολογικά στοιχεία στα οποία αναγράφεται αξία μεγαλύτερη της πραγματικής θεωρούνται ως εικονικά κατά το μέρος της μεγαλύτερης αυτής αξίας. Δεν είναι εικονικό το φορολογικό στοιχείο που εξέδωσε ή έλαβε η κοινωνία κληρονόμων ή ο κληρονόμος ή σύζυγος ή τέκνο αποβιώσαντος ή συνταξιοτηθέντος συζύγου ή γονέα, το οποίο φέρεται ότι εκδόθηκε ή λήφθηκε από τον αποβιώσαντα ή συνταξιοδοτηθέντα επιτηδευματία, εφόσον αφορά πραγματική συναλλαγή και πριν από κάθε είδους φορολογικό έλεγχο, έχει καταχωρηθεί στα βιβλία, τόσο του λαμβάνοντα, όσο και του εκδόντα το στοιχείο, η αξία αυτού να έχει συμπεριληφθεί στις οικείες δηλώσεις ΦΠΑ και Φορολογίας Εισοδήματος και έχει γίνει η απόδοση των φόρων που προκύπτουν από το στοιχείο αυτό. Σε περίπτωση που η κατά το προηγούμενο εδάφιο έκδοση φορολογικών στοιχείων συνεχίζεται μετά την πάροδο εξαμήνου από το χρόνο που προέκυψε η μεταβολή στο φορέα της επιχείρησης, επιβάλλεται σε βάρος του ασκούντος την επιχείρηση το πρόστιμο της παρ. 2 περ. α' και ε' του άρθρου 5 του ν. 2523/1997. Οι διατάξεις των δύο προηγούμενων εδαφίων εφαρμόζονται και για παραβάσεις που έχουν διαπραχθεί μέχρι τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, για τις οποίες δεν έχουν εκδοθεί οι οικείες καταλογιστικές πράξεις ή εφόσον εκδόθηκαν δεν έχουν οριστικοποιηθεί κατά οποιονδήποτε τρόπο ή εκκρεμούν επί της ουσίας ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων. Στις περιπτώσεις αυτές εφαρμόζονται οι διατάξεις περί δικαστικού συμβιβασμού ανεξάρτητα από το χρόνο άσκησης της προσφυγής.

5. Επίσης, με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τεσσάρων (4) μηνών τιμωρείται ο υπόχρεος που δεν εκδίδει ή εκδίδει ανακριβώς τα προβλεπόμενα από το π.δ. 186/1992 (Κ.Β.Σ.) στοιχεία κατά την πώληση ή διακίνηση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών ή δεν καταχωρεί στα πρόσθετα βιβλία της παραγράφου 5 του άρθρου 10 του ίδιου προεδρικού διατάγματος, τις συναλλαγές για τις οποίες δεν έχουν εκδοθεί τα οικεία στοιχεία εσόδων, εφόσον εμπίπτει στις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 13. Ειδικά για υπόχρεους που, κατά τα οριζόμενα στο προηγούμενο εδάφιο, εμπίπτουν στις διατάξεις

του πέμπτου και έκτου εδαφίου της παραγράφου 1 του άρθρου 13, επιβάλλεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι (6) μηνών. Οι διατάξεις της παραγράφου 2 καταλαμβάνουν και το αδίκημα της παρούσας παραγράφου.»

Στο άρθρο 19 παρ. 1 τυποποιείται το έγκλημα της φοροδιαφυγής που τελείται με τη μορφή της έκδοσης πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων, της νόθευσης φορολογικών στοιχείων καθώς και της αποδοχής εικονικών φορολογικών στοιχείων¹²⁵. Αξίζει δε να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι η αποδοχή πλαστών φορολογικών στοιχείων δεν αποτελεί τέτοιο αδίκημα, αφού όπως εκτίθεται στην Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου θεσπίζεται η αρχή με βάση την οποία ο λήπτης πλαστού στοιχείου για συναλλαγή που πράγματι έλαβε χώρα θεωρείται πάντα καλόπιστος, αφού δεν νοείται να πληρώνει κάποιος για τη διενεργηθείσα συναλλαγή του και ταυτόχρονα με γνώση του να λαμβάνει εικονικό στοιχείο. Έτσι εισάγεται η «αρχή της προστασίας του καλόπιστου λήπτη και της μη επιβολής κυρώσεων σε αυτόν» και αμάχητο τεκμήριο, δυνάμει κάθε λήπτης εικονικού στοιχείου λογίζεται ως καλόπιστος και του επιβάλλονται κυρώσεις¹²⁶.

Καταρχήν, είναι εμφανές ότι το υπό εξέταση έγκλημα δεν στρέφεται απευθείας κατά του προστατευόμενου αγαθού, όπως αναλύσαμε ανωτέρω, ήτοι την περιουσία του Δημοσίου, και αυτό γιατί ούτε απαιτείται να επέλθει βλάβη στην περιουσία ούτε στην αντικειμενική υπόσταση περιγράφεται κάποιος κίνδυνος για αυτή ούτε απαιτείται ο δράστης να έχει κάποιο σκοπό πχ απόκρυψης φορολογητέας ύλης. Επίσης, δε γίνεται λόγος ούτε για άλλη πληττόμενη συγκεκριμένη φορολογική αξίωση του ελληνικού Δημοσίου ως στοιχείο του ενεργητικού της, προσδιορισμένη κατά περιεχόμενο, από τα αρμόδια όργανα ή για κάποιο άλλο έννομο αγαθό όπως η «πίστη στις εμπορικές συναλλαγές». Κατά συνέπεια, ευρισκόμενοι μπροστά από την προσπάθεια του κράτους, και του νομοθέτη συνάμα, να ελέγξει τις εμπορικές συναλλαγές ως φορολογητέα ύλη, όπου σε αυτές η μη τήρηση των κανόνων που επιτάσσει η φορολογική διοίκηση φαίνεται να δημιουργεί κάποιον κίνδυνο για τον φορολογικό έλεγχο των διοικουμένων και έτσι έναν αφηρημένο κίνδυνο ως προς τα φορολογικά έσοδα του κράτους, θεσπίζεται το αδίκημα που περιγράφεται στην

¹²⁵ Αναφορικά με την έννοια των φορολογικών στοιχείων ως υλικό αντικείμενο του εγκλήματος, ορίζονται τα στοιχεία που προβλέπονται στα άρθρα 11-16 ΚΒΣ (ΠΔ 186/1992) και εκδίδονται από τους «επιτηδευματίες» του άρθρου 2 ΚΒΣ. Τα κυριότερα είναι το δελτίο αποστολής, το τιμολόγιο, η απόδειξη λιανικής πώλησης, η απόδειξη παροχής υπηρεσιών. Βλ. και Δ. Ζιούβα, ο.π., σελ. 49, ο οποίος μεταξύ άλλων χαρακτηρίζει το έγκλημα ως φορο-πλαστογραφία.

¹²⁶ Βλ. Αικατερίνη Συκιώτη, ο.π., σελ. 105 και Αιτιολογική Έκθεση Ν. 2523/1997.

παράγραφο 1 του άρθρου 19 που είναι **έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης**¹²⁷. Το έγκλημα δηλαδή θεωρείται τετελεσμένο και τελειωμένο ανεξάρτητα από τη διαφυγή ή μη του φόρου.

Αν και θεωρείται από πολλούς ιδιαίτερη αυστηρή ρύθμιση και ίσως αυθαίρετη νομοθετική υπερβολή, δεν παύει η διάταξη αυτή να εκπληρώνει ένα σκοπό προληπτικό, για την τελική αποφυγή της βλάβης του έννομου αγαθού, δηλαδή της περιουσίας του Δημοσίου, εφόσον οι τυποποιούμενες ως αδίκημα πράξεις της διάταξης του άρθρου 19, όπως τις αριθμήσαμε ανωτέρω, αναπόφευκτα μπορούν να οδηγήσουν σε φοροδιαφυγή και εν τέλει σε βλάβη της περιουσίας αυτής¹²⁸. Ορθώς θα επισημαίναμε λοιπόν ο νομοθέτης επιλέγει την οδό της «αφηρημένης διακινδύνευσης» με απώτερο στόχο την πρόληψη της βλάβης της περιουσίας του Δημοσίου. Σημειωτέον δε ότι δεν υπάγονται περιπτώσεις που δεν θεμελιώνουν αντικειμενικά καμία πηγή κινδύνου για το έννομο αγαθό, όπως η έκδοση εικονικού φορολογικού στοιχείου ή κατάρτιση πλαστού για χρησιμοποίησή του για άλλους λόγους, όπως για τη χορήγηση δανείου από την τράπεζα, αφού η αξιόποινη πράξη τότε θα είναι άλλη, όπως απάτη ή πλαστογραφία και όχι η πράξη του άρθρου 19¹²⁹.

Κατά τα άλλα για την υποκειμενική υπαιτιότητα του δράστη απαιτείται δόλος, ο οποίος περιλαμβάνει τη γνώση, έστω και με την έννοια της αμφιβολίας (ενδεχόμενος δόλος), της πλαστότητας ή της εικονικότητας των φορολογικών στοιχείων και την αποδοχή αυτών, και περαιτέρω τη θέληση ή την αποδοχή του δράστη να προβεί στην έκδοση των πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων ή να αποδεχθεί εικονικά ολικά ή εν μέρει φορολογικά στοιχεία. Αναφορικά με τα άλλα χαρακτηριστικά του εγκλήματος είναι κοινό, αφού μπορεί να τελεστεί από τον οποιονδήποτε. Ειδικά όμως ως προς την έκδοση εικονικών φορολογικών στοιχείων, αυτό μπορεί να γίνει μόνο από αυτόν που έχει την ιδιαίτερη ιδιότητα του επιτηδευματία (αυτού που θεώρησε τα οικεία φορολογικά στοιχεία). Επίσης, το

---

¹²⁷ Βλ. Γιώργος Δημήτριντας, ο.π., σελ. 119-121, ο οποίος αναφέρει ότι στο βαθμό που η τυποποιημένη στο άρθρο 19 παρ. 1 συμπεριφορά του δράστη μπορεί να γίνει αντιληπτή ως **προπαρασκευαστική πράξη των εγκλημάτων που τυποποιούνται στα άρθρα 17 και 18 του Ν. 2523/1997, τότε μπορεί να γίνει λόγος για ένα έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης της περιουσίας του ελληνικού Δημοσίου** είτε στο πεδίο της φορολογίας εισοδήματος είτε στο πεδίο της φορολογίας του Φ.Π.Α. είτε και στα δύο πεδία. Έτσι εξηγεί και τη διάταξη του νομοθέτη για την αυτοτέλεια του άρθρου 19 από τις άλλες διατάξεις των άρθρων 17 και 18, γιατί αλλιώς η συρροή τους θα ήταν φαινομενική πραγματική.

¹²⁸ Βλ. Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι «Φοροδιαφυγή» σε Εμβάθυνση στην Ποινική Νομολογία, εκδ. Σάκκουλα, 2006, σελ. 620, καθώς και Παπακυριάκου, ο.π., σελ. 207 που αναφέρει για απλή θεμελίωση πηγής κινδύνου που μπορεί να οδηγήσει σε βλάβη του έννομου αγαθού.

¹²⁹ Βλ. παράδειγμα Γ. Δημήτριντας, ο.π., σελ. 122-123.

έγκλημα αυτό είναι τυπικό, αφού η μυϊκή ενέργεια του δράστη είναι αδιάσπαστα ενωμένη με τη μεταβολή στον έξω κόσμο, απλό αφού μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με μία πράξη και πολύτροπο αφού τυποποιούνται περισσότεροι τρόποι τέλεσης¹³⁰.

Αναφορικά δε με τα **νομικά πρόσωπα** είναι μη γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα, αφού εκεί ο δράστης πρέπει να έχει υποχρεωτικά κάποια από τις ιδιότητες που ορίζονται στο **άρθρο 20 ν. 2523/1997**, διάταξη που ορίζει γενικά τους αυτουργούς και συνεργούς και πιο συγκεκριμένα «α) Στις ημεδαπές ανώνυμες εταιρίες, οι πρόεδροι των Δ.Σ., οι διευθύνοντες ή εντεταλμένοι ή συμπράττοντες σύμβουλοι, οι διοικητές, οι γενικοί διευθυντές ή διευθυντές, ως και εν γένει κάθε πρόσωπο εντεταλμένο είτε άμεσα από το νόμο είτε από ιδιωτική βούληση είτε με δικαστική απόφαση στη διοίκηση ή διαχείριση αυτών. Αν ελλείπουν όλα τα παραπάνω πρόσωπα, ως αυτουργοί θεωρούνται τα μέλη των διοικητικών συμβουλίων των εταιριών αυτών, εφόσον ασκούν πράγματι προσωρινά ή διαρκώς από ένα από τα καθήκοντα που αναφέρονται πιο πάνω, β) Στις εταιρίες ομόρρυθμες ή ετερόρρυθμες, οι ομόρρυθμοί εταίροι ή διαχειριστές αυτών και στις περιορισμένης ευθύνης εταιρίες, οι διαχειριστές αυτών και όταν ελλείπουν ή απουσιάζουν αυτοί, ο κάθε εταίρος, γ) Στους συνεταιρισμούς, οι πρόεδροι ή οι γραμματείς ή οι ταμίες ή οι διαχειριστές αυτών. 2 Στις κοινοπραξίες, κοινωνίες, αστικές, συμμετοχικές ή αφανείς εταιρίες, ως αυτουργοί του αδικήματος της φοροδιαφυγής θεωρούνται οι εκπρόσωποί τους και αν ελλείπουν αυτοί, τα μέλη τους. Όταν στα μέλη αυτών περιλαμβάνονται και νομικά πρόσωπα ή αλλοδαπές επιχειρήσεις ή αλλοδαποί οργανισμοί, εφαρμόζονται ανάλογα και οι διατάξεις των παραγράφων 1 και 3. 3. Στις αλλοδαπές επιχειρήσεις γενικά και στους κάθε είδους αλλοδαπούς οργανισμούς, ως αυτουργοί του αδικήματος της φοροδιαφυγής θεωρούνται οι διευθυντές ή αντιπρόσωποι ή πράκτορες, που έχουν στην Ελλάδα. 4. Επίσης, αυτουργοί θεωρούνται και: α) όσοι δυνάμει νόμου ή δικαστικής απόφασης ή διάταξης τελευταίας βούλησης είναι διαχειριστές αλλότριας περιουσίας και β) ο επίτροπος ή κηδεμόνας ή διοικητής αλλοτρίων κατά τις διατάξεις του Α.Κ.. 5. Ως άμεσοι συνεργοί του αδικήματος της φοροδιαφυγής θεωρούνται ο προϊστάμενος του λογιστηρίου κάθε μορφής ή τύπου επιχείρησης ή όποιος συμπράττει με οποιονδήποτε τρόπο γενικά στη διάπραξη των αδικημάτων του παρόντος, ως τοιούτου νοουμένου και του υπογράφοντος τη δήλωση ως πληρεξούσιος. 6. Οι ανωτέρω αυτουργοί και συνεργοί

¹³⁰ Βλ. Γ. Δημήτρηνας, ο.π., σελ. 124-125 για τα χαρακτηριστικά της διάταξης.

τιμωρούνται εφόσον κατά το χρόνο διάπραξης του αδικήματος είχαν την ιδιότητα αυτή και εφόσον γνώριζαν ή από την ιδιότητά τους και εν όψει των συγκεκριμένων περιστάσεων γίνεται φανερό ότι γνώριζαν για τις πράξεις ή παραλείψεις, με τις οποίες εκπληρώθηκαν οι όροι των αδικημάτων του παρόντος».

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να δούμε έστω και παρενθετικά, την ανωτέρω διάταξη που έχει απασχολήσει πολλάκις την επιστήμη και διέπει σαφώς όλο το φάσμα του πλαισίου των ποινικών διατάξεων του νόμου 2523/1997, αφού με βάση τη διάταξη αυτή οι ποινικές διώξεις ασκούνται στα πρόσωπα που φέρουν μία από τις παραπάνω ιδιότητες ανάλογα με τον τύπο της επιχείρησης, πρόβλεψη που επέφερε έντονες αντιδράσεις στη θεωρία, εφόσον έρχεται σε αντίθεση με τις καθιερωμένες αρχές του Συντάγματος για τη δίωξη της πράξης και όχι του φρονήματος, της υποκειμενικής ευθύνης του δράστη, καθώς όμως και του τεκμηρίου αθωότητας του κατηγορουμένου και της αρχής «in dubio pro reo»¹³¹. Βέβαια, η τελευταία παράγραφος του άρθρου στην προσπάθεια να αποσεισει την υποψία καθιέρωσης μιας *οιονεί αντικειμενικής ευθύνης ή τεκμαιρόμενης πλασματικής ευθύνης αυτουργού* καθιερώνει μια στενή υποκειμενική υπόσταση, αφού ορίζει ρητά ότι για την τιμωρία των αυτουργών και των συνεργών απαιτείται η γνώση των όρων του αδικήματος. Για αυτό ακριβώς το λόγο έχουν δοθεί πλείονες ερμηνευτικές εκδοχές από τους θεωρητικούς για να συμβαδίσουν την εν λόγω διάταξη με τις βασικές αρχές συνταγματικότητας, όπως ότι πρόκειται για ένα **μαχητό τεκμήριο γνώσης**¹³² των διευθυντικών στελεχών για την αξιόποινη συμπεριφορά, αντιστρέφοντας έτσι το βάρος απόδειξης της ποινικής κατηγορίας και υποχρεώνοντας τα ίδια τα στελέχη να αποδείξουν ότι δεν θα μπορούσαν να έχουν αποτρέψει την εγκληματική συμπεριφορά, άποψη που όμως δε λύνει το πρόβλημα, αφού ουσιαστικά θεμελιώνει μια *μη γνήσια ή νόθο αντικειμενική ευθύνη*¹³³. Διαφορετική άποψη αναφέρει ορθώς ότι η συγκεκριμένη διάταξη δεν εισάγει ανεπίτρεπτο τεκμήριο ενοχής, αλλά

¹³¹ Βλ. ενδεικτικά Γ. Δημήτριντας, ο.π., σελ. 190 επ. και Δ. Ζιούβας, ο.π., σελ. 58 επ. καθώς και τις παραπομπές τους σε Ηλία Αναγνωστόπουλο «Ουσιαστικά και Δικονομικά Ζητήματα στο φορολογικό ποινικό δίκαιο» σε Ι. Φωτόπουλο «Φορολογικές Κυρώσεις», 2002, σελ. 115, ο οποίος χαρακτηρίζει την εν λόγω διάταξη ως *χονδροειδή έννοια πλασματικού αυτουργού που δημιουργεί ανυπέβλητες δυσχέρειες*. Βλ. επίσης Αικατερίνη Συκιώτη «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων», ΠοινΔικ/2010, σελ. 100, και την παράπομπή της σε ΕφΑθ 1989/2006 ΠοινΧρον ΝΖ', σελ. 4642 σύμφωνα με την οποία πρόκειται για την καθιέρωση «αντικειμενικής ποινικής ευθύνης».

¹³² Στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 2523/1997 αναφέρεται ότι «θεωρούμενου κατά μαχητό τεκμήριο ότι κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων τα εν λόγω πρόσωπα έχουν σχετική γνώση».

¹³³ Βλ. Δ. Ζιούβα, ο.π., σελ. 60.

επισημαίνει το αυτονόητο, ότι για διαθετικές έννοιες, όπως η γνώση, μπορούν να προσεγγίζονται νοηματικά μόνο με τη χρήση εξωτερικών ενδείξεων¹³⁴. Τέλος, ο Δημήτριος Ζιούβας¹³⁵ αναφέρει ότι για μια πιο δικαιοκρατική ερμηνεία, η φράση όπως αναφέρεται στην πρώτη περίοδο της παρ. 6 «*γνώριζαν για πράξεις ή παραλείψεις*», για την οποία αρκεί κάθε είδος δόλου, θα πρέπει να αναδιατυπωθεί ως «*τελούσαν εν γνώσει των πράξεων ή παραλείψεων*», ώστε να μην αρκεί ο ενδεχόμενος δόλος, ενώ ο τελευταίος θα μπορούσε να αποδίδεται στη δεύτερη περίοδο της παρ. 6. Βέβαια, ανεξαρτήτως των ως άνω, ο κίνδυνος δίωξης των ατόμων που περιγράφονται στη διάταξη και φέρουν μία από τις ως άνω ιδιότητες είναι υπαρκτός, έστω και αν ο νόμος ρητά αναφέρει ως όρους για την τιμώρηση α) την πραγματική και όχι πλασματική άσκηση των καθηκόντων που απορρέουν από την αναφερόμενη ιδιότητα και β) τη γνώση των όρων της πράξης, διότι η σύνδεση της διευθυντικής ιδιότητας με την αντίστοιχη αυτουργική, περικλείει εν τοις πράγμασιν τον κίνδυνο να θεωρηθεί μόνη η συνδρομή της ιδιότητας ως τεκμήριο ενοχής¹³⁶.

Κατά τα άλλα στην παράγραφο 1 περιγράφονται οι ποινές και δη ότι το έγκλημα του άρθρου 19 είναι πλημμέλημα στη βασική και στην απλά διακεκριμένη μορφή του και κακούργημα στην ιδιαίτερα διακεκριμένη μορφή του, ενώ ορίζεται και η παρεπόμενη ποινή του κλεισίματος του καταστήματος, αποθήκης και γενικά επαγγελματικής εγκατάστασης μέχρι ένα μήνα. Στην παράγραφο 2 εισάγεται τεκμήριο αληθινής συρροής των εγκλημάτων του άρθρου 19 με αυτά των άρθρων 17-18. Στην παράγραφο 3 εισάγεται ενδεικτικός ορισμός της έννοιας του πλαστού φορολογικού στοιχείου, η οποία δεν διαφέρει από την έννοια της πλαστογραφίας του κοινού ποινικού δικαίου, ενώ στην παράγραφο 4 εισάγεται αποκλειστικός ορισμός της έννοιας του εικονικού στοιχείου, μαζί με προβλέψεις για διοικητικές κυρώσεις και αναδρομική εφαρμογή των σχετικών προβλέψεων. Πιο συγκεκριμένα, εικονικό είναι: α) το στοιχείο που εκδίδεται για συναλλαγή ανύπαρκτη στο σύνολό της ή για μέρος της, β) το στοιχείο που εκδίδεται για συναλλαγή που πραγματοποιήθηκε από πρόσωπα διαφορετικά από τα αναγραφόμενα, γ) όταν μεταξύ των συναλλαγέντων ο ένας είναι άγνωστο φορολογικώς πρόσωπο με την έννοια ότι δεν έχει θεωρήσει τα βιβλία του στην αρμόδια κατά τόπο φορολογική αρχή, δ) όταν το στοιχείο φέρεται ότι

¹³⁴ Θ. Παπακυριάκου, ο.π., σελ. 375.

¹³⁵ Βλ. Δ. Ζιούβα, ο.π., σελ. 61.

¹³⁶ Βλ. Παναγιώτη Μπρακουμάτσο «Η Ποινική Ευθύνη των Νομικών Προσώπων», ΠοινΔικ 12/2000, σελ. 1253.

εκδόθηκε ή έχει ληφθεί από εικονική εταιρεία ή κοινοπραξία, κοινωνία η άλλη επιχείρηση ή από φυσικό πρόσωπο που όμως αποδεικνύεται εντελώς αμέτοχο. Τέλος, στην πρόσφατη παράγραφο 5, η οποία είχε προστεθεί με την παρ. 2 του άρθρου 76 Ν. 3842/2010 (ΦΕΚ Α'/58), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 16 παρ. 2 Ν. 3888/2010 (ΦΕΚ Α'/175/30.09.2010), ορίζεται το αξιόποino της συμπεριφοράς της μη έκδοσης ή της ανακριβούς έκδοσης φορολογικών στοιχείων, το οποίο είχε καταργηθεί με την έκδοση του νόμου 2523/1997¹³⁷.

Αξίζει σε αυτό το σημείο να σημειωθεί και η **παρ. 10 του άρθρου 21 του ν. 2523/1997** αναφορικά με το άρθρο 19 η οποία ορίζει ότι *«στις περιπτώσεις του άρθρου 19 του παρόντος Νόμου η παραγραφή αρχίζει από το χρόνο διαπίστωσης του αδικήματος, ο οποίος προσδιορίζεται από την ημερομηνία θεώρησης του οικείου πορίσματος του φορολογικού ελέγχου από τον προϊστάμενο της αρχής που διενήργησε τον έλεγχο»*, εδάφιο το οποίο προστέθηκε με την παράγραφο 8 του άρθρου 2 Ν. 2954/2001 (ΦΕΚ Α'/255/02.11.2001) «περί φορολογικών ρυθμίσεων». Η τελευταία αυτή ρύθμιση είναι ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο από εκείνη του προηγούμενου δικαίου, αφού για το προβλεπόμενο από το άρθρο 19 παρ. 1 του ν. 2523/1997 αδίκημα της φοροδιαφυγής που διαπράττεται με την έκδοση πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων ή την αποδοχή εικονικών φορολογικών στοιχείων καθορίζει ως χρόνο ενάρξεως της παραγραφής την ημερομηνία θεώρησης του οικείου πορίσματος του φορολογικού ελέγχου από τον Προϊστάμενο της Αρχής που διενήργησε το σχετικό έλεγχο, δηλαδή χρόνο προγενέστερο από εκείνον που όριζε αρχικά για την έναρξη της παραγραφής του ίδιου αδικήματος η παράγραφος 10 του άρθρου 21 του ν. 2523/1997, κατά την οποία η παραγραφή άρχιζε από την τελεσιδικία της αποφάσεως επί της προσφυγής που ασκήθηκε και σε περίπτωση μη ασκήσεως προσφυγής από την οριστικοποίηση της φορολογικής εγγραφής. Επομένως, η ανωτέρω διάταξη του άρθρου 2 παρ. 8 του ν. 2954/2001, εφαρμόζεται ως επιεικέστερη για τον κατηγορούμενο, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 του ΠΚ, και για τα εγκλήματα της έκδοσης πλαστών ή εικονικών φορολογικών στοιχείων ή της αποδοχής εικονικών φορολογικών στοιχείων που τελέσθηκαν πριν από το χρόνο ενάρξεως της ισχύος αυτής (2-11-2001) λαμβανομένου υπόψη ότι οι διατάξεις

---

¹³⁷ Σύμφωνα με τον Γ. Δημήτρη, ο.π., σελ. 123, κανένα έννομο αγαθό δεν προσβάλλεται από την εγκληματική συμπεριφορά που τυποποιείται στο άρθρο 19 παρ. 5 του ν. 2523/1997, διότι πρόκειται για συμπεριφορές που ο νομοθέτης τις αντιμετώπιζε ως διοικητικές παραβάσεις.

που ρυθμίζουν την έναρξη και διάρκεια της παραγραφής είναι ουσιαστικού ποινικού δικαίου¹³⁸.

9.1.4. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Η νομολογία έχει να επιδείξει και σε αυτό τον κλάδο πολλά παραδείγματα εφαρμογής του νόμου και πλείονες περιπτώσεις παράβασης αυτού. Επίσης, η θέση της σε σοβαρά ζητήματα που άπτονται στα θέματα που ορίζει ο νόμος, όπως ως προς την έννοια του εικονικού τιμολογίου¹³⁹, την έννοια του πλαστού φορολογικού στοιχείου¹⁴⁰, τον καθορισμό της ευμενέστερης διάταξης μεταξύ παλαιού και νεότερου δικαίου έπειτα από τις τροποποιήσεις πχ ως προς τις διατάξεις της παραγραφής, όπως εκθέσαμε ανωτέρω, ή ως προς την παύση της προϋπόθεσης «σκοπού απόκρυψης φορολογητέας ύλης» ως εξωτερικού όρου του αξιοποίνου¹⁴¹, είναι καθοριστική. Στην παρούσα ενότητα τίθενται προς εξέταση νεότερες αποφάσεις του Αρείου Πάγου και όχι μόνο που αποδίδουν γλαφυρά περιπτώσεις φοροδιαφυγής του άρθρου 19 και πώς τιμωρούνται ή όχι:

Με την **ΑΠ 42/2013**¹⁴² κρίθηκε ορθή και αιτιολογημένη η απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου που είχε κηρύξει ένοχο τον κατηγορούμενο, με την ιδιότητα του εκπροσώπου ανώνυμης βιομηχανικής εταιρείας, με ποινή φυλάκισης 24 μηνών με αναστολή επί τριετία για την αξιόποινη πράξη της **έκδοσης εικονικών τιμολογίων για ανύπαρκτες συναλλαγές**, του άρθρου 19 παρ. 1 ν. 2523/1997, τα οποία καταχώρησε στα βιβλία της επιχείρησής του και στην καρτέλα του φερόμενου ως αποδέκτη -πελάτη του με σκοπό την απόκρυψη φορολογητέας ύλης και την απόδοση στο Δημόσιο του αναλογούντος ΦΠΑ. Ειδικότερα σε έλεγχο που πραγματοποίησε η ΥΠΕΕ (Υπηρεσία Ειδικών Ελέγχων) προέκυψαν τιμολόγια για

¹³⁸ Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 111 παρ.3, 112 και 113 παρ. 1 και 3 του ΠΚ η παραγραφή της πράξεως, η χρονική διάρκεια της οποίας για τα πλημμελήματα είναι πέντε έτη, αρχίζει από την ημέρα που τελέσθηκε η αξιόποινη πράξη, εκτός αν ορίζεται άλλως, (όπως στα εγκλήματα του άρθρου 19 του Ν. 2523/1997), και αναστέλλεται για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η κύρια διαδικασία και ωστόσο γίνει αμετάκλητη η καταδικαστική απόφαση και πάντως η αναστολή δεν μπορεί να διαρκέσει περισσότερο από τρία χρόνια, λαμβάνεται δε υποχρεωτικά υπόψη από το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως. Βλ. θέση της νομολογίας ΑΠ 105/2013, 776/2012, 775/2012, 1004/2011.

¹³⁹ Βλ. Αικατερίνη Σικυώτη, ο.π., σελ. 109 επ., η οποία παραθέτει τη στάση της νομολογίας για το επίδικο θέμα. Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 838/1998, ΑΠ 1101/2000, ΑΠ 1627/2001, ΑΠ 454/2002, ΑΠ 1405/2001, ΑΠ 1696/2003.

¹⁴⁰ Βλ Αικατερίνη Σικυώτη, ο.π. σελ. 111 επ. και ενδεικτικά ΑΠ 161/2001, ΑΠ 977/2001, 1471/2001, 1192/2001.

¹⁴¹ Βλ. Αικατερίνη Σικυώτη, ο.π., σελ. 113 επ. ΑΠ 746/2001, ΑΠ 694/2002, ΑΠ 822/2001.

¹⁴² Βλ. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ-ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

αγορά διαφόρων υλικών, η διακίνηση των οποίων δεν αποδείχθηκε, ύψους 84.469,72 ευρώ.

Με την **ΑΠ 61/2013**¹⁴³ κρίθηκε ορθή και αιτιολογημένη η απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου που κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο με ποινή φυλάκισης 8 μηνών με αναστολή επί τριετία για την αξιόποινη πράξη της **αποδοχής εικονικών φορολογικών στοιχείων** του άρθρου 19 παρ. 1 ν. 2523/1997. Πιο συγκεκριμένα, αποδείχτηκε ότι δελτία αποστολής - τιμολόγια (πώλησης αγαθών) και τιμολόγια παροχής υπηρεσιών συνολικού ύψους 45.672,19 ευρώ είναι μερικώς εικονικά ως προς τη συναλλαγή, καθ' όσον το εργαστήριο του κατηγορούμενου είναι μόλις 66 τ.μ., οι δε εργασίες που πραγματοποιήθηκαν και τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν είναι πολύ μικρότερης έκτασης από τα αναφερόμενα στα παραπάνω τιμολόγια, τα οποία σε σχέση με το εμβαδό του εργαστηρίου είναι δυσανάλογα μεγάλα, όπως προέκυψε από τον διενεργηθέντα έλεγχο.

Με την **ΑΠ 368/2013**¹⁴⁴ κρίθηκε ορθή και αιτιολογημένη η απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου που κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο για την πράξη της **αποδοχής εικονικών φορολογικών στοιχείων κατ' εξακολούθηση** και του επέβαλε την ποινή φυλακίσεως τριών ετών, μετατραπείσα προς 10 ευρώ την μέρα. Πιο συγκεκριμένα, ο κατηγορούμενος, ως νόμιμος εκπρόσωπος - Πρόεδρος του ΔΣ και διευθύνων σύμβουλος της ανώνυμης εταιρείας «ΕΛΙ ΦΩΤΟ ΑΕ» προέβη κατ' εξακολούθηση κατά το χρονικό διάστημα από 6.3.2001 έως 4.10.2002 στη λήψη και καταχώρηση στα φορολογικά βιβλία εικονικά στοιχεία (τιμολόγια- δελτία αποστολής) στο σύνολο 90 έκδοσης της επιχείρησης με την επωνυμία «Τεχνοδιάσταση Μον. ΕΠΕ» τα οποία ήταν εικονικά υπό την έννοια ότι αφορούσαν ανύπαρκτες στο σύνολό τους συναλλαγές μεταξύ της εκδότριας εταιρείας "Τεχνοδιάσταση Μον. ΕΠΕ" και της αποδέκτριας εταιρείας με την επωνυμία "ΕΛΙ ΦΩΤΟ ΑΕ" καθόσον τα αναγραφόμενα στα κάτωθι περιγραφόμενα φορολογικά στοιχεία αγαθά και υπηρεσίες συνολικής καθαρής αξίας 975.414,36 ευρώ πλέον ΦΠΑ

---

¹⁴³ Βλ. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ-ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ. Βλ. επίσης για το αδίκημα της αποδοχής εικονικών φορολογικών στοιχείων και ΑΠ 552/2013, ΑΠ 105/2013, ΑΠ 193/2012 (αποδοχή εικονικών φορολογικών στοιχείων ενόψει ότι οι εκδότριες των τιμολογίων επιχειρήσεις είχαν διαφορετικές δραστηριότητες από την εμπορία ηλεκτρολογικού υλικού, που αφορούσε τα ένδικα τιμολόγια).

¹⁴⁴ Βλ. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ-ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ. Βλ. επίσης για το αδίκημα της αποδοχής εικονικών φορολογικών στοιχείων κατ' εξακολούθηση ΑΠ 646/2013, ΑΠ 190/2012.

175.574,48 ευρώ, η εκδότρια δεν ήταν δυνατόν να τα προμηθεύσει στην αποδέκτρια εταιρεία, αφού όπως αποδείχθηκε από την ακροαματική διαδικασία, καθώς και από την έκθεση ελέγχου που συνέταξαν οι αρμόδιοι υπάλληλοι του ΣΔΟΕ που διενήργησαν τον έλεγχο, η εκδότρια εταιρεία ουδεμία εμπορική δραστηριότητα ήταν σε θέση να αναπτύξει, αφού δεν είχε προσωπικό και δεν διέθετε εγκαταστάσεις για την άσκηση δραστηριότητάς της η οποία λάμβανε χώρα την ίδια χρονική στιγμή σε διαφορετικούς τόπους και αφορούσε παροχή υπηρεσιών και πώληση αγαθών ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, ουδέποτε ο εκπρόσωπός της (εκδότριας) υπέβαλε τις κατά νόμο δηλώσεις εισοδήματος ΦΠΑ κλπ. καίτοι ο όγκος των συναλλαγών της ξεπερνούσε τον αντίστοιχο πολυεθνικών εταιρειών με πλήθος εργαζομένων δεν διατηρούσε κατάλληλους αποθηκευτικούς χώρους για τη διακίνηση των αγαθών που φέρεται ότι πούλησε παρά μόνο ένα γραφείο μόλις 40 τμ και επί των φορολογικών στοιχείων που εκδόθηκαν δεν αναφέρεται το μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιήθηκε καίτοι υφίσταται τη σχετική υποχρέωση από τη φορολογική νομοθεσία.

Με βάση την υπ' αριθμ. **52772/2012 απόφαση του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου Αθηνών¹⁴⁵**, το οποίο δίκασε ως δευτεροβάθμιο, κήρυξε **αθώους τους κατηγορούμενους για το αδίκημα της φοροδιαφυγής υπό τη μορφή της αποδοχής εικονικών στοιχείων, τελεσθείσας κατ' εξακολούθηση από κοινού**. Συγκεκριμένα από το σύνολο του αποδεικτικού υλικού δεν απεδείχθη ότι οι κατηγορούμενοι τελούσαν σε γνώση της πλαστότητας και της εικονικότητας των επίδικων τιμολογίων, δεδομένου ότι αυτοί στερούντο λογιστικών γνώσεων και ως εκ τούτου είχαν αναθέσει τη λογιστική παρακολούθηση των εργασιών της εταιρείας τους σε λογιστή, επί του οποίου δεν ασκούσαν οιονδήποτε έλεγχο και εποπτεία. Για τις αναφερόμενες στα επίδικα τιμολόγια εργασίες αφενός οι κατηγορούμενοι προσκόμισαν τις σχετικές συμβάσεις αφετέρου αυτές εκτελέστηκαν κανονικά. Για τις εργασίες αυτές έχει καταβληθεί το ανάλογο τίμημα, ενώ η εταιρεία ήταν σε θέση να αναλάβει και να εκτελέσει τα αναφερόμενα στα επίδικα τιμολόγια έργα. Οι κατηγορούμενοι δεν εδύναντο να διαπιστώσουν την πλαστότητα των τιμολογίων αυτών, αφού μεριμνούσαν μόνο για την καλή εκτέλεση του έργου ως οικοδόμοι.

Με την **ΑΠ 2515/2008¹⁴⁶ αναιρείται λόγω έλλειψης ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας** η προσβαλλόμενη απόφαση με την οποία καταδικάστηκε ο αναιρεσείων για **έκδοση πλαστών φορολογικών στοιχείων**.

¹⁴⁵ Βλ. ΠοινΔικ 2/2013, σελ. 120.

¹⁴⁶ Βλ. ΠοινΔικ 6-7/2009, σελ. 859.

Ειδικότερα, αυτός ως επιτηδευματίας, εξέδωσε εικονικές ατομικές εκκαθαρίσεις και τις προσάρτησε σε αιτήσεις για επιστροφή ΦΠΑ, με περαιτέρω συνέπεια να λάβει ως επιστροφή ΦΠΑ ποσό που δε δικαιούτο. Η προσβαλλόμενη απόφαση δεν περιείχε ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, καθόσον δεν διευκρινίζει για ποιο λόγο εισέπραξε ο κατηγορούμενος την επιστροφή του ΦΠΑ και από ποιον φορέα, πόσα τιμολόγια ήταν πλαστά και πόσα εικονικά, αν συμμετείχε ενεργά στην έκδοση πλαστών και εικονικών φορολογικών στοιχείων, υπήγαγε δε, στην ουσιαστική ποινική διάταξη που εφάρμοσε και την πράξη της αποδοχής πλαστών φορολογικών στοιχείων, παραβιάζοντας έτσι ευθέως το νόμο, ενόψει του ότι η ως άνω πράξη δεν αποτελεί πλέον αδίκημα.

9.2. ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της εποχής που διανύουμε είναι η ανάπτυξη των βιομηχανιών και των μεγάλων επιχειρήσεων. Όμως, οι επιχειρήσεις είχαν κάνει την εμφάνιση τους αιώνες πριν και αναμφισβήτητα τα βασικά χαρακτηριστικά τους γνώρισμα στο πέρασμα των χρόνων παρέμειναν τα ίδια, ήτοι το ρίσκο και η τόλμη για την ανάληψη πρωτοβουλιών και επιχειρηματικών αποφάσεων. Χαρακτηριστικά όμως που από τη φύση τους εύκολα μπορούν να φέρουν στο προσκήνιο άστοχες αποφάσεις με τελική κατάληξη την χρεοκοπία, ήτοι την κήρυξη πτώχευσης, το οποίο δεν παύει να αποτελεί δικαίωμα στα πλαίσια της φιλελεύθερης πολιτείας, όπου η ιδιωτική πρωτοβουλία κατέχει εξέχων ρόλο. Εξ αυτού και για το Ποινικό Δίκαιο η πτώχευση από μόνη της δεν μπορεί να ποινικοποιηθεί, ακόμα και αν επιφέρει σοβαρές ζημιές. Αυτό το κατώφλι μπορούν να το περάσουν μόνο καταχρηστικές και αντιοικονομικές συμπεριφορές. Οι τελευταίες δε συνίστανται όταν αφορούν την αντιοικονομική μεταχείριση της ίδιας της περιουσίας που οδηγεί ούτως σε βλάβη των δανειστών. Αυτές ακριβώς τις συμπεριφορές τυποποιούν και περιγράφουν οι ποινικές διατάξεις του Πτωχευτικού Κώδικα, όταν **πτωχευτικό ποινικό δίκαιο** χαρακτηρίζεται το σύνολο των διατάξεων που προστατεύουν τη διαδικασία της ομαδικής και κατά βάσιν ισομερούς και ολικής εκτέλεσης προς όφελος όλων των δανειστών του οφειλέτη¹⁴⁷.

---

¹⁴⁷ Βλ. Κωνσταντίνα Παπαθανασίου «Χρεοκοπία- Ερμηνεία των άρθρων 171 επ. ΠτωχΚ», ΠοινΔικ 10/2010, σελ. 1192. Στο πτωχευτικό ποινικό δίκαιο υπό ευρεία έννοια συμπεριλαμβάνονται όλα εκείνα τα εγκλήματα, τα οποία τελούνται σε βάρος των δανειστών, του κράτους ή τρίτων σε σύνδεση

9.2.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

Ο εντοπισμός του προστατευόμενου έννομου αγαθού αποτελεί και σε αυτό το κεφάλαιο βασική προϋπόθεση για την ερμηνεία των διατάξεων περί χρεοκοπίας. Αντλούμε δε στοιχεία από τις ίδιες τις διατάξεις για τον εντοπισμό αυτό και αναμφίβολα σκοπός των διατάξεων αυτών που είναι βασικά η εκκαθάριση της περιουσίας του εμπόρου που πτώχευσε και η σύμμετρη διανομή του προϊόντος της εκκαθάρισης μεταξύ των πτωχευτικών πιστωτών, ανάλογα με την απαίτηση καθενός απ' αυτούς. Κατά συνέπεια ο σκοπός θέσπισης των ποινικών διατάξεων της χρεοκοπίας είναι η προστασία των πτωχευτικών πιστωτών από τον κίνδυνο που περικλείουν συγκεκριμένες ενέργειες του εμπόρου να ματαιωθεί η υλοποίηση του δικαιώματος των πτωχευτικών πιστωτών για τη συμμετοχή στο προϊόν της εκκαθάρισης.

Απόρροια των ως άνω είναι ο τελικός εντοπισμός του προστατευόμενου έννομου αγαθού που είναι η προστασία των δανειστών του οφειλέτη εμπόρου από ορισμένες πράξεις που, σύμφωνα με νομοθετική αξιολόγηση, ενέχουν διακινδύνευση των συμφερόντων τους και αποτελούν πηγή κινδύνου μη ικανοποίησης τους από την πτωχευτική περιουσία ή αλλιώς προστασία των περιουσιακών δικαιωμάτων της ομάδας των πτωχευτικών πιστωτών. Μάλιστα, δεν απαιτείται πλειάδα δανειστών αρκεί μόνο ένας, για τον οποίο να ενυπάρχει ο κίνδυνος ολικής ή μερικής στέρησης του δικαιώματος του¹⁴⁸. Δευτερευόντως γίνεται δεκτό ότι προστατεύεται και το υπερατομικό έννομο αγαθό της εύρυθμης λειτουργίας της πιστωτικής οικονομίας (και όχι το σύστημα της οικονομίας εν γένει), ως συστήματος διακριτού από την πληρωμή τοις μετρητοίς και τις ανταλλακτικές συμβάσεις, το οποίο αφορά στην προ-παροχή υπηρεσιών, προϊόντων και χρήματος. Επίσης, στα λογιστικής φύσεως αδικήματα, όπως είναι η παράλειψη ή η μη ορθή τήρηση ή η εξαφάνιση ή η απόκρυψη των υποχρεωτικών βιβλίων, θεωρείται ότι παράλληλα προστατεύεται η πίστη στις συναλλαγές¹⁴⁹

με την επικείμενη ή υπάρχουσα πτώχευση, όπως είναι κατ' εξοχήν η απάτη, η απιστία, η ψευδής βεβαίωση, η φοροδιαφυγή. Το πτωχευτικό ποινικό δίκαιο υπό στενή έννοια συνθέτουν οι συμπεριφορές που περιγράφονται στα άρθρα 171 επ. του νέου Πτωχευτικού Κώδικα (Ν 3588/2007).

¹⁴⁸ Βλ. Πολυχρόνης Π. Τσιρίδης «Τα Πτωχευτικά Αδικήματα», Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 1995, σελ. 21-23.

¹⁴⁹ Βλ. Κ. Παπαθανασίου, ο.π., σελ. 1193.

Ακόμα και με μοναδικό κριτήριο τον ορισμό του προστατευόμενου έννομου αγαθού, όπως διατυπώθηκε ανωτέρω, καθίσταται εμφανές ότι η έννοια της διακινδύνευσης κατέχει ιδιαίτερο ρόλο και στον τομέα των πτωχευτικών εγκλημάτων, περιεχομένων στο σύνολο των οικονομικών εγκλημάτων. Η αφηρημένη διακινδύνευση προεξέχει όπως θα διαπιστωθεί στα επόμενα κεφάλαια.

9.2.2. ΠΡΟΪΣΧΥΟΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Υπό το προΐσχύσαν νομοθετικό καθεστώς¹⁵⁰, το άρθρο 398 ΠΚ όριζε φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους στον υπαίτιο δόλιας χρεοκοπίας κατά τους όρους του εμπορικού νόμου και φυλάκιση το πολύ δύο ετών ο υπαίτιος απλής χρεοκοπίας. Επρόκειτο για ένα ποινικό νόμο εν λευκώ, διότι ο κυρωτικός κανόνας που περιείχε προσδιόριζε μόνο την ποινή ενώ ως προς τα εγκλήματα της ειδικής υπόστασης παράπεμπε σε εξωποινικό νόμο, και ειδικά στα εκάστοτε ισχύοντα στις οικείες διατάξεις του Εμπορικού Νόμου, ιδία δε στα άρθρα 679 επ.. Υπήρχε διάκριση μεταξύ απλής (679 Ε.Ν. -682 Ε.Ν.) και δόλιας χρεοκοπίας (684 Ε.Ν. -685 Ε.Ν.) και διάκριση απλής χρεοκοπίας φυσικού προσώπου (άρθρα 679, 681, 682 Ε.Ν.) και απλής χρεοκοπίας διαχειριστών εταιρείας (680 Ε.Ν.), καθώς και διάκριση δόλιας χρεοκοπίας φυσικού προσώπου (684 Ε.Ν.) και δόλιας χρεοκοπίας διαχειριστών εταιρείας (685 Ε.Ν.) αναλόγως με τις περιπτώσεις που περιγράφονταν στα αντίστοιχα άρθρα. Αναφορικά δε με την υπαιτιότητα απαιτούνταν για την απλή χρεοκοπία κάθε είδος δόλου, ενώ για τη δόλια χρεοκοπία πέρα από το δόλο απαιτούνταν και ένα επιπλέον υποκειμενικό στοιχείο του αδίκου ο σκοπός καταδολίευσης των δανειστών, για να δικαιολογήσει και τη χρήση της λέξης *δολίως* στις διατάξεις των αντίστοιχων άρθρων¹⁵¹.

Πάντως, ήταν κοινός τόπος στη θεωρία ότι οι διατάξεις αποτελούσαν ένα νομοθετικά απαρχαιωμένο σύνολο, αποξενωμένο από τη σύγχρονη οικονομική πραγματικότητα, όσο και από το ποινικό σύστημα, έτσι ώστε η αναθεώρησή τους να καθίσταντο αναγκαία.

¹⁵⁰ Για το προΐσχύσαν νομοθετικό καθεστώς βλέπε Πολυχρόνιδης Τσιρίδης, ο.π., Χρήστος Χ. Μυλωνόπουλος «Ποινικό Δίκαιο –Ειδικό Μέρος «Τα εγκλήματα κατά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας»», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, β' εκδ., Αθήνα, 2006, σελ. 715-732 και Λ. Μαργαρίτης «Το έγκλημα της χρεοκοπίας και η αρμοδιότητα του Τριμελούς Εφετείου: από τη νομοθετική παραδρομή στην κανονιστική ατονία», ΠοινΔικ 1/2013, σελ. 51 επ.

¹⁵¹ Βλ. Χ. Μυλωνόπουλος, ο.π., σελ. 727-728.

9.2.3. ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Η αναθεώρηση των ως άνω διατάξεων επετεύχθη με ένα σχετικά πρόσφατο νομικό πλαίσιο τον Ν. 3588/2007 (ΦΕΚ Α'/153/10.07.2007) με τον οποίο ετέθη σε εφαρμογή και ισχύει από 16.09.2007 ο Πτωχευτικός Κώδικας, σύμφωνα με το άρθρο 181 περ. α' του οποίου «.....από την έναρξη ισχύος του παρόντος καταργούνται: α) το τρίτο βιβλίο (άρθρα 525-707) του Εμπορικού Νόμου». Δεδομένου λοιπόν ότι κατ' άρθρο 182 παρ. 4 ΠτωχΚ «οι διατάξεις άλλων νόμων που παραπέμπουν σε άρθρα του καταργούμενου Τρίτου Βιβλίου του Εμπορικού Νόμου ή άλλων ρυθμίσεων του πτωχευτικού δικαίου ή δικαίου εξυγίανσης επιχειρήσεων, από την έναρξη ισχύος του παρόντος πτωχευτικού κώδικα θεωρούνται ότι παραπέμπουν σε αντίστοιχες διατάξεις του», το άρθρο 398 ΠΚ διατηρείται σε ισχύ μόνον ως προς εκκρεμείς διαδικασίες και για μια πενταετία, αλλά θεωρείται κατ' ουσίαν κατηρημένο, αφού από το ως άνω χρονικό σημείο ισχύουν αποκλειστικά τα άρθρα 171 επ. ΠτωχΚ, με τα οποία τυποποιούνται αυτοτελή και πλήρη πτωχευτικά αδικήματα.

Με το νέο νόμο καταργείται η διάκριση μεταξύ απλής και δόλιας χρεοκοπίας¹⁵². Παράλληλα, εισήχθη μια νέα διάκριση του εγκλήματος αυτού, δηλαδή τελούμενο από δόλο και σε ορισμένες περιπτώσεις από αμέλεια. Συνεπώς, και η διάταξη του 111 §4 ΚΠΔ, περί αρμοδιότητας Τριμελούς Εφετείου επί δόλιας χρεωκοπίας, θεωρείται σιωπηρώς καταργηθείσα, η δε καθ' ύλην αρμοδιότητα για την εκδίκαση των νέων εγκλημάτων χρεοκοπίας, από δόλο ή αμέλεια όταν πρόκειται για ανώνυμη εταιρία, ρυθμίζεται από τις γενικές δ/ξεις των 112 περ. 1 και 114 περ. 1 ΚΠΔ¹⁵³. Επίσης, αποποινικοποιούνται κάποιες κάπως λιγότερο αξιόποινες πράξεις, όπως η παράλειψη δημοσίευσης καταστατικού εταιρείας από τους διαχειριστές αυτής

---

¹⁵² Παράβαλε όμως πρόσφατες αποφάσεις του Αρείου Πάγου, όπου το διατακτικό της απόφασης στηρίζεται στο άρθρο 398 ΠΚ και στη διάκριση μεταξύ απλής και δόλιας χρεοκοπίας, όπως ΑΠ 264/2013 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ για άμεση συνέργεια σε δόλια χρεοκοπία βοηθού του φυσικού αυτουργού που γνώριζε ότι αυτός προτίθετο να τελέσει το αδίκημα σε βάρος των πιστωτών του, ΑΠ 1045/2010 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ, ΑΠ 1229/2010 Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ.

¹⁵³ Βλ. και υπ' αριθμ. 159/2012 Διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών Λαρίσης, Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ. Παράβαλε όμως απόφαση Άρειου Πάγου σε Συμβούλιο 2595/2008 για την καθ' ύλην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, όπου και παρέπεμψε στο Τριμελές Εφετείο Κακουρηγημάτων και όχι Τριμελές Πλημμελειοδικείο, λόγω ότι υπάγεται στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Τριμελούς Εφετείου Κακουρηγημάτων βάσει διάταξης 111 παρ. 4 ΚΠΔ.

(άρθρα 680 και 685 παρ. 1 Ε.Ν.) και η μη υποβολή δήλωσης παύσης πληρωμών από τον οφειλέτη έμπορο (άρθρο 679 περ. 5 Ε.Ν.)¹⁵⁴.

Στην Αιτιολογική Έκθεση της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής δε διακηρύσσεται ότι *οι ποινικές διατάξεις του προϊσχύσαντος δικαίου υπήρξαν ατελείς και το φαινόμενο των δόλιων ενεργειών του οφειλέτη και των λοιπών εμπλεκόμενων προσώπων σε βάρος των πιστωτών, παρόλο που στην πραγματική του διάσταση αποτελούσε πρόβλημα, ελάχιστες υποθέσεις της παρούσας υφής απασχόλησαν τα δικαστήρια*¹⁵⁵, αναδεικνύοντας έτσι την ανάγκη θέσπισης του νέου νομικού πλαισίου.

Εν συντομία, οι διατάξεις του Ν. 3588/2007 που αφορούν τα πτωχευτικά αδικήματα, όπως παρατίθενται κατωτέρω, εμφανίζονται, με αναφορά πρώτα απ' όλα στα υποκείμενα τέλεσης των σχετικών αδικημάτων, οργανωμένες σε τρεις βασικές ενότητες: στα αδικήματα που διαπράττει ο ίδιος ο οφειλέτης –έμπορος σε σχέση με την πτωχευτική περιουσία (άρθρα 171-172), σ' αυτά που διαπράττουν ο/η σύζυγος ή οι συγγενείς του ή ακόμη και τρίτα πρόσωπα, τα οποία μέσα από διάφορες πράξεις τους μπορούν να επηρεάσουν την πτωχευτική περιουσία (άρθρα 173-174) και τέλος τα αδικήματα του συνδίκου της πτώχευσης (άρθρο 175) που αποτελεί το βασικό όργανο της πτωχευτικής διαδικασίας.

Πάντως, εκ πρώτοισ όψεως διαπιστώνουμε ότι στο περιεχόμενο των σχετικών αξιόποινων συμπεριφορών, όπως θα αναπτύξουμε κατωτέρω, αυτές τιμωρούν καταχρηστικές πράξεις που είτε ελαττώνουν την πτωχευτική περιουσία, διακυβεύοντας τον ίδιο το σκοπό της διαδικασίας της πτώχευσης (πχ άρθρο 171 παρ. 1 στοιχ. α'-δ'), δηλαδή τη συλλογική ικανοποίηση των πιστωτών του οφειλέτη, είτε τιμωρούν συμπεριφορές που παραβιάζουν τη διαδικασία της πτώχευσης καθεαυτήν (πχ άρθρο 171 παρ. 1 στοιχ. ε'-ζ') και απειλούν έτσι και πάλι τη συλλογική ικανοποίηση των πιστωτών.

9.2.4. ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

¹⁵⁴ Βλ. Κωνσταντίνα Παπαθανασίου, ο.π., σελ. 1192, η οποία αναφέρει ότι ως προς το αδίκημα αυτό χωρούσε απαλλαγή του κατηγορουμένου λόγω έλλειψης δόλου, επειδή πίστευε ότι η κρίση της επιχείρησής του ήταν προσωρινή.

¹⁵⁵ Βλ. Κωνσταντίνα Παπαθανασίου, ο.π., σελ. 1192-1193, για τη σύνταξη δε του παρόντος κεφαλαίου λήφθησαν υπόψιν οι διατάξεις του Γερμανικού Ποινικού Κώδικα, προσαρμοσθείσες στα αναγκαία μέτρα του όλου νομοθετήματος και του εθνικού μας νομικού πολιτισμού.

Άρθρο 171 παρ. 1 «1. Με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος, κατά την ύποπτη περίοδο ή και έξι (6) μήνες πριν ή και μετά την κήρυξη της πτώχευσης οποτεδήποτε:

α) εξαφανίζει ή παρασιωπά περιουσιακά του στοιχεία που σε περίπτωση πτώχευσης emπίπτουν στην πτωχευτική περιουσία ή κατά τρόπο που αντίκειται στους κανόνες της συνετής οικονομικής διαχείρισης, ματαιώνει την εκπλήρωση των υποχρεώσεων τρίτων, βλάπτει ή καθιστά αυτά χωρίς αξία

β) καταρτίζει ζημιογόνες ή κερδοσκοπικές ή ριψοκίνδυνες δικαιοπραξίες πάσης φύσεως, ακόμα και επί χρηματοοικονομικών παραγώγων, κατά τρόπο που αντίκειται στους κανόνες της συνετής οικονομικής διαχείρισης, ή διαθέτει υπερβολικά ποσά σε παίγνια, στοιχήματα ή σε αντισυμβαλλόμενες δαπάνες ή συνάπτει χρέη για τους σκοπούς αυτούς

γ) προμηθεύεται εμπορεύματα ή αξιόγραφα με πίστωση, τα οποία, ή τα πράγματα που κατασκευάζει με αυτά, διαθέτει ή παραχωρεί σε τιμές ουσιωδώς κάτω της αξίας τους, κατά τρόπο που αντίκειται στους κανόνες της συνετής οικονομικής διαχείρισης

δ) παριστά ψευδώς ότι είναι οφειλέτης άλλων ή αναγνωρίζει ανύπαρκτα δικαιώματα τρίτων

ε) παραλείπει την τήρηση υποχρεωτικών εμπορικών βιβλίων ή τα τηρεί κατά τέτοιο τρόπο ή τα μεταβάλλει, ώστε να δυσχεραίνεται η διαπίστωση της κατάστασης της περιουσίας του

στ) εξαφανίζει ή αποκρύπτει τα εμπορικά του βιβλία ή άλλα στοιχεία ή παρασιωπά την ύπαρξη εμπορικών βιβλίων ή άλλων στοιχείων, καταστρέφει ή βλάπτει εμπορικά βιβλία ή άλλα στοιχεία, η τήρηση των οποίων είναι υποχρεωτική κατά το νόμο, πριν παρέλθει η προθεσμία που πρέπει να τα διατηρήσει, ώστε να δυσχεραίνεται η διαπίστωση της κατάστασης της περιουσίας του

ζ) αντίθετα προς το νόμο, i) παραλείπει την κατά το νόμο σύνταξη των ισολογισμών ή της απογραφής ή ii) καταρτίζει ισολογισμούς ή απογραφή κατά τρόπο που δυσχεραίνεται η διαπίστωση της κατάστασης της περιουσίας του

η) ελαττώνει την κατάσταση της περιουσίας του με άλλον τρόπο ή παρασιωπά ή αποκρύπτει τις αληθινές δικαιοπρακτικές του σχέσεις.

2. Τιμωρείται επίσης, με τις ποινές της παραγράφου 1 και αυτός που με κάποια από τις πράξεις της παραγράφου 1 προκάλεσε την παύση των πληρωμών του.

3. Όποιος τέλεσε κάποια από τις πράξεις των περιπτώσεων ε' και ζ' της παραγράφου 1 από αμέλεια, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών.

4. Οι πράξεις του παρόντος άρθρου είναι αξιόποινες μόνο σε περίπτωση που κηρυχθεί η πτώχευση ή η αίτηση απορριφθεί για το λόγο ότι προβλέπεται πως η περιουσία του οφειλέτη δεν θα επαρκέσει για τη κάλυψη των εξόδων της διαδικασίας (άρθρο 6 παράγραφος 2)».

Στο άρθρο 171 παρ. 1 ΠτΚ τυποποιούνται κατά βάση οκτώ επιμέρους πτωχευτικά αδικήματα, συνιστώντας ένα ενιαίο έγκλημα χρεοκοπίας για άλλους υπαλλακτικώς μικτό¹⁵⁶ ενώ για άλλους σωρευτικώς μικτό¹⁵⁷. Πάντως, τα εγκλήματα αυτά θεωρούνται κατά κοινό τόπο¹⁵⁸ **εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης**, εφόσον οι αναφερόμενες ως άνω συμπεριφορές δεν συνδέονται ούτε με κάποιο αποτέλεσμα ούτε και με συγκεκριμένη διακινδύνευση των συμφερόντων ικανοποίησης των δανειστών. Αποτελούν κινδυνώδεις δραστηριότητες για τα συμφέροντα των πιστωτών. Ο κίνδυνος όμως δεν είναι στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης, οπότε θα έπρεπε να αποδεικνύεται ότι συντρέχει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, αλλά αποτελεί τον νομοθετικό λόγο θέσπισης αυτών των μορφών ως αξιοποιίνων. Και εδώ ο νομοθέτης επιλέγει την προστασία της περιουσίας των πιστωτών με τη μορφή της τυποποίησης εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης. Όχι αδικώς όμως, αφού οι τυποποιημένες δύο διακριτές κατηγορίες πράξεων: α) **δόλιες πράξεις μείωσης, εξαφάνισης ή απόκρυψης περιουσιακών στοιχείων που**

¹⁵⁶ Βλ. Π. Τσιρίδης «Πτωχευτικά Αδικήματα» σε Νέστωρος Κουράκη «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II» Τόμος Δεύτερος-Ειδικό Μέρος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, σελ.194-197, αναφέρει ότι τα εγκλήματα αυτά είναι υπαλλακτικώς μικτά, διότι οι μορφές χρεοκοπίας που περιγράφονται δεν αποτελούν αυτοτελείς αξιόποινες πράξεις, αλλά μορφές και εκφάνσεις της αυτής εγκληματικής δραστηριότητας, με αποτέλεσμα το δικαστήριο να δύναται να μεταβάλλει την κατηγορία από τη μια μορφή στην άλλη και το δεδικασμένο που παράγεται από μια απόφαση για μια μορφή χρεοκοπίας να ισχύει *erga omnes* για οποιαδήποτε άλλη (για την έννοια δε των υπαλλακτικώς μικτών εγκλημάτων βλ. Α. Κώσταρα, ο.π., σελ. 315, όπου οι περισσότεροι τυποποιημένοι τρόποι τέλεσης ενός αδικήματος μπορούν να εναλλαχθούν, ο δράστης μπορεί να χρησιμοποιήσει όποιον τρόπο τέλεσης θέλει ή και διαδοχικά όλους μαζί και να τιμωρηθεί μία φορά για το έγκλημα που διέπραξε). Στην άποψη αυτή συντάσσεται και η νομολογία ΑΠ 264/2013, ΑΠ 1229/2010.

¹⁵⁷ Στην άποψη αυτή συντάσσεται η Κ. Παπαθανασίου, ο.π., σελ. 1193, «καθόσον το πραγματικό τους απαρτίζεται από διαφορετικά στοιχεία αλλήλων», απορρίπτοντας τον ισχυρισμό για υπαλλακτικώς μικτά (σωρευτικά δε αδικήματα έχουμε όταν ο δράστης μπορεί να χρησιμοποιήσει όποιον τρόπο θέλει από τους περισσότερους τυποποιημένους τρόπους τέλεσης ή και όλους μαζί, αλλά θα τιμωρηθεί τόσες φορές με την ποινή του εγκλήματος όσοι είναι και οι τρόποι τέλεσης που χρησιμοποίησε βλ. Κωστάρας, ο.π., σελ. 316).

¹⁵⁸ Έτσι Πολυχρόνης Τσιρίδης, ο.π. και για το ισχύον και προϊσχύον καθεστώς, Κ. Παπαθανασίου, ο.π., σελ. 1193, Χ. Μυλωνόπουλος για το προϊσχύον καθεστώς, ο.π., σελ. 715. Άποψη που συντάσσεται και η Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι «Πτωχευτικά Αδικήματα: Βασικά χαρακτηριστικά της οριοθέτησης του αξιοποίνου με το Ν. 3588/2007» σε ΠοινΔικ 2/2012, σελ. 155 επ. και δη στη σελ. 158 (βλ. παραπομπή 16) παραθέτει ότι για την ορθότερη άποψη πρέπει η τιμωρούμενη συμπεριφορά να δημιουργεί ή να συντηρεί λειτουργική πηγή κινδύνου που να μπορεί να οδηγήσει σε προσβολή του εννόμου αγαθού, γιατί αλλιώς ουσιαστικό ποινικό άδικο δεν υπάρχει (πχ όταν δεν υφίσταται επαπειλούμενη αδυναμία εκπλήρωσης των υποχρεώσεων του οφειλέτη- εμπόρου).

εμπίπτουν στην πτωχευτική περιουσία, ήτοι πράξεις αυτοπροσβολής κατά κανόνα της περιουσίας του οφειλέτη (παρ. 1 στοιχ. α'-δ' και η' εδ. α'), β) δόλιες πράξεις παραβίασης της νομικά επιβεβλημένης αποτύπωσης της περιουσίας του, όπως παραβιάσεις τήρησης υποχρεωτικών εμπορικών βιβλίων κλπ., που οδηγούν σε δυσχέραση διαπίστωσης της κατάστασης αυτής (παρ. 1 στοιχ. ε'-ζ' και η' εδ. β')¹⁵⁹, κάθε άλλο παρά ακίνδυνες είναι, ενώ είναι προφανής η διακινδύνευση των συμφερόντων των πτωχευτικών πιστωτών να μην ικανοποιηθούν από τη ρευστοποίηση της πτωχευτικής περιουσίας. Το Ποινικό Δίκαιο, λοιπόν, επεμβαίνει με αυτή τη μορφή, μετά την επέλευση μιας κατάστασης οικονομικής κρίσης του εμπόρου (της παύσης πληρωμών του, είτε της επαπειλούμενης αδυναμίας κανονικής εκπλήρωσης των ληξιπρόθεσμων χρηματικών του υποχρεώσεων πχ άρθρο 172 ΠτΚ), και απαιτεί ουσιαστικά τόσο από τον ίδιο τον οφειλέτη όσο και από τρίτους **συμπεριφορές που δεν θα προκαλούν κινδύνους για τη συλλογική ικανοποίηση των πιστωτών.**

Αναφορικά με το πρόσωπο του δράστη, το έγκλημα χαρακτηρίζεται ως **γνήσιο ιδιαίτερο**, καθόσον μπορεί να τελεστεί μόνον από εκείνον τον οφειλέτη που έχει την **εμπορική ιδιότητα** και συνάμα τελεί σε οικονομική κατάσταση κρίσης. Με βάση δε το άρθρο 1 ΕμπΝ *«έμποροι είναι όσοι μετέρχονται πράξεις εμπορικής και κύριον επάγγελμα έχουν την εμπορία»*. Επίσης, έμπορος είναι ο διαχειριστής εμπορικής εταιρείας: ΟΕ, ΕΕ, ΑΕ, ΕΠΕ και συνεταιρισμού. Στο άρθρο 2 παρ. 1 ΠτΚ ορίζεται ότι *«πτωχευτική ικανότητα έχουν οι έμποροι, καθώς και οι ενώσεις με νομική προσωπικότητα που επιδιώκουν οικονομικό σκοπό»*, ενώ στην παρ. 2 *«δεν κηρύσσονται σε πτώχευση τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης και οι δημόσιοι οργανισμοί»*¹⁶⁰.

Αναφορικά με τα στοιχεία του εγκλήματος, προβλέπεται ως **εξωτερικός όρος του αξιοποίνου**, η εφαρμογή των διατάξεων της χρεοκοπίας μόνο σε περίπτωση που κηρυχθεί η πτώχευση ή η αίτηση (πτώχευσης) απορριφθεί για το λόγο ότι

¹⁵⁹ Για τα κατ' ιδίαν πτωχευτικά αδικήματα του άρθρου 171 παρ. 1 βλ. αναλυτικά Κ. Παπαθανασίου, ο.π., σελ. 1194-1200.

¹⁶⁰ Βλ. Κ. Παπαθανασίου, ο.π., σελ. 1205, η οποία αναφέρει ότι στην Αιτιολογική Έκθεση της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής αναγράφεται ότι *ο Κώδικας απέφυγε την επέκταση των ρυθμίσεων σε ιδιώτες, καταναλωτές, ελεύθερους επαγγελματίες ή αγρότες, όπως προβλέπονται σε άλλες νομοθεσίες, ως προ τους οποίους θα εφαρμόζονται οι διατάξεις του κοινού δικονομικού δικαίου, ενώ για πρώτη φορά αποδίδεται πτωχευτική ικανότητα και στις ενώσεις προσώπων με νομική προσωπικότητα που επιδιώκουν οικονομικό σκοπό, χωρίς να είναι εμπορικές λόγω σκοπού ή τύπου. Πρόκειται κυρίως για αστικές εταιρείες με νομική προσωπικότητα που επιδιώκουν οικονομικό σκοπό.*

προβλέπεται πως η περιουσία του οφειλέτη δεν θα επαρκέσει για την κάλυψη των εξόδων της διαδικασίας (άρθρο 6 παρ. 2 σε συνδυασμό με το άρθρο 171 παρ. 5). Αν δεν επήλθε η πτώχευση, ορισμένες από τις περιπτώσεις αυτές συνιστούν άλλα αδικήματα, όπως καταδολίευση δανειστών (397 ΠΚ), άλλες δε κανένα αδίκημα.

Αναφορικά με την υπαιτιότητα, οι ως άνω μορφές χρεοκοπίας τιμωρούνται αν τελέσθηκαν από δόλο, ενώ μόνο δύο περιπτώσεις εξ αυτών τιμωρούνται από αμέλεια με μικρότερο πλαίσιο ποινής: α) η μη τήρηση ή η πλημμελής τήρηση των εμπορικών βιβλίων κατά τρόπο που δυσχεραίνεται η διαπίστωση της περιουσιακής κατάστασης και β) η παράλειψη σύνταξης ισολογισμών και απογραφών (άρθρο 171 παρ. 3).

Για μορφές χρεοκοπίας που προηγούνται της παύσης πληρωμών, **χρονικό σημείο κρίσιμο**, για τον χαρακτηρισμό τους ως πράξεων χρεοκοπίας, αποτελεί η τέλεσή τους κατά την ύποπτη περίοδο ή και έξι μήνες πριν ή σαφώς και οποτεδήποτε μετά την κήρυξη της πτώχευσης¹⁶¹. Ως ύποπτη περίοδο δε θεωρείται το χρονικό διάστημα μεταξύ της παύσης των πληρωμών και της κήρυξης της πτώχευσης. Άλλωστε, η ημέρα παύσης των πληρωμών ορίζεται με την απόφαση που κηρύσσεται η πτώχευση, αλλά δεν μπορεί να υπερβαίνει τη διετία πριν από την ημερομηνία κήρυξης αυτής (άρθρο 7 παρ. 2 ΠτΚ). Επομένως, πράξεις χρεοκοπίας είναι νοητές μόνο, όταν αυτές τελούνται κατά το χρονικό διάστημα που αρχίζει έξι μήνες πριν από την παύση των πληρωμών. Πριν το χρονικό αυτό σημείο δεν συγκροτείται πράξη χρεοκοπίας, αλλά ενδεχομένως κάποια άλλη αξιόποινη πράξη. Αντιθέτως, οι ίδιες αυτές μορφές χρεοκοπίας αποτελούν αξιόποινη χρεοκοπία, ακόμη και αν τελέσθηκαν πριν από αυτό το χρονικό διάστημα (πάνω από έξι μήνες από την παύση πληρωμών) αν αιτιωδώς προκάλεσαν την παύση πληρωμών (άρθρο 171 παρ. 2)¹⁶².

---

¹⁶¹ Η Κ. Παπαθανασίου, ο.π., σελ. 1193, δεν ταυτίζει τη λήξη του διαστήματος με το πέρας της πτωχευτικής διαδικασίας, αλλά με το πέρας της κρίσης, με την εκκαθάριση της εταιρείας ή την όχι απλώς βραχυπρόθεσμη ικανότητα ρευστότητας. Γίνεται πάντως δεκτό ότι αν δεν υπάρχει πλέον πτωχευτική διαδικασία για τη συλλογική ικανοποίηση των πιστωτών, το αδίκημα δεν μπορεί να τελείται, όταν όμως η περάτωση της πτωχευτικής διαδικασίας στηρίζεται σε αληθή στοιχεία και όχι στην έλλειψη ενεργητικού, ενώ ο οφειλέτης διαθέτει στην πραγματικότητα περιουσία, την οποία έχει αποκρύψει.

¹⁶² Βλ. Π. Τσιρίδης σε Νέστορος Κουράκη «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II», ο.π., σελ. 197-198. Για τη χρονική περίοδο μέσα στην οποία πρέπει να εκδηλωθεί η συμπεριφορά του εμπόρου υπάρχουν ενστάσεις βλ. Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 157, όχι τόσο για το διάστημα μετά την κήρυξη της πτώχευσης (μόνο ότι ο νομοθέτης θα έπρεπε να όριζε ρητά τη λήξη του), όσο για το τυπικό χρονικό κριτήριο των έξι μηνών, εφόσον καθόλου δε σημαίνει ότι ο οφειλέτης-έμπορος βρισκόταν ήδη σε επαπειλούμενη αδυναμία εκπλήρωσης των καθηκόντων του, ώστε να αποκτούν ποινική απαξία πράξεις όπως διάθεσης υπερβολικών ποσών σε αντιοικονομικές δαπάνες. Η συμπεριφορά του δεν ενέχει απαξία ούτε καν με τη μορφή της προωθημένης διακινδύνευσης. Θα μπορούσε να βελτιωθεί κατά την Καϊάφα με την προσθήκη της παράλληλης συνδρομής μιας κατάστασης επαπειλούμενης αδυναμίας κανονικής εκπλήρωσης των ληξιπρόθεσμων χρηματικών απαιτήσεων του εμπόρου.

Κατά συνέπεια, και εφόσον το αδίκημα της χρεοκοπίας συγκροτείται με τη συνδρομή του εξωτερικού όρου του αξιοποίνου, χρόνος τέλεσης της πράξης θεωρείται ο **χρόνος κήρυξης της πτώχευσης**. Αντιθέτως, για πράξεις χρεοκοπίας που έπονται στην κήρυξη της πτώχευσης, χρόνος τέλεσης αυτών είναι ο χρόνος που οι πράξεις αυτές έλαβαν χώρα.

Άρθρο 172 «1. Τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών και χρηματική ποινή, όποιος ενώ βρίσκεται σε κατάσταση παύσης πληρωμών ή σε κατάσταση επαπειλούμενης αδυναμίας κανονικής εκπλήρωσης των ληξιπρόθεσμων χρηματικών του υποχρεώσεων, ικανοποιεί απαίτηση πιστωτή ή του παρέχει ασφάλεια, εν γνώσει του ευνοώντας αυτόν έναντι των λοιπών πιστωτών.

2. Η διάταξη της παραγράφου 4 του άρθρου 171 εφαρμόζεται αναλόγως».

Στη διάταξη αυτή προβλέπεται ότι η ευνοϊκή ικανοποίηση πιστωτή, έναντι της ομάδας των πιστωτών και ενώ ήδη ο οφειλέτης βρίσκεται σε κατάσταση παύσης πληρωμών ή επαπειλούμενης αδυναμίας εκπλήρωσης των ληξιπρόθεσμων υποχρεώσεων του, τιμωρείται ως χρεοκοπία, με μικρότερη ποινή (μέχρι δύο ετών), με τη συνδρομή του αυτού εξωτερικού όρου του αξιοποίνου, δηλαδή της κήρυξης της πτώχευσης. Αναφορικά με τα στοιχεία του αδικήματος, η ευνοϊκή μεταχείριση δανειστή αποτελεί **προνομιούχο μορφή του πτωχευτικού αδικήματος** της παρ. 1 του άρθρου 171 και είναι ένα γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα, αφού τελείται μόνον από κείνον που βρίσκεται σε κατάσταση οικονομικής κρίσης και στο πρόσωπο του οποίου πληρούται ο εξωτερικός όρος του αξιοποίνου. Επίσης, πρόκειται για ένα έγκλημα αποτελέσματος, το οποίο έγκειται στην ευνοϊκή μεταχείριση και αντίστοιχα στη διακινδύνευση των λοιπών δανειστών. Με την πράξη αυτή ματαιώνεται ουσιαστικά ή δυσχεραίνεται η πτώχευση ως συλλογική αναγκαστική εκτέλεση¹⁶³.

Άρθρο 173 «1. Με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο (2) ετών και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος:

- α) εν γνώσει του ότι άλλος απειλείται να περιέλθει σε κατάσταση αδυναμίας κανονικής εκπλήρωσης των ληξιπρόθεσμων χρηματικών του υποχρεώσεων ή
- β) μετά την παύση των πληρωμών του, με τη συναίνεση του οφειλέτη ή προς όφελος εκείνου, εξαφανίζει ή παρασιωπά ή αποκρύπτει περιουσιακά στοιχεία εκείνου, τα οποία

¹⁶³ Βλ. Κ. Παπαθανασίου, ο.π., σελ. 1201 και Π. Τσιρίδης, ο.π. σελ. 199-200.

σε περίπτωση πτώχευσης ανήκουν στην πτωχευτική περιουσία ή ενεργώντας κατά τρόπο που αντίκειται στους κανόνες της συνετής διαχείρισης, τα καταστρέφει, τα βλάπτει ή τα καθιστά άχρηστα.

2. Με την ίδια ποινή τιμωρείται ο πιστωτής που συνομολογεί με τον οφειλέτη ή άλλο πρόσωπο ιδιαίτερα ωφελήματα χάριν της ψήφου του στις διασκέψεις της πτώχευσης ή όποιος συνάπτει ιδιαίτερη συμφωνία που ωφελεί τον ίδιο και επιβαρύνει το ενεργητικό της πτώχευσης. Οι συμφωνίες αυτές κηρύσσονται άκυρες έναντι πάντων και έναντι του οφειλέτη από το πτωχευτικό δικαστήριο.

3. Οι πράξεις του παρόντος άρθρου είναι αξιόποινες μόνο σε περίπτωση που κηρυχθεί η πτώχευση ή η αίτηση απορριφθεί, διότι προβλέπεται ότι η περιουσία του οφειλέτη δεν θα επαρκέσει για την κάλυψη των εξόδων της διαδικασίας (άρθρο 6 παράγραφος 2).

Με τη διάταξη αυτή προβλέπεται η ποινική ευθύνη τρίτων προσώπων κατά την πτωχευτική διαδικασία, όπως προβλεπόταν και κατά τις προϊσχύσασες διατάξεις του Εμπορικού Νόμου. Πρόκειται για ιδιώνυμο αδίκημα που συντρέχει αν εκδηλωθούν οι αναφερόμενες συμπεριφορές των τρίτων κατά την πτώχευση, ενώ τελεί σε σχέση αμοιβαίου αλληλοαποκλεισμού με το άρθρο 171 παρ. 1, αφού εκεί πρόκειται για οφειλέτη, ενώ σε αυτή την περίπτωση για τρίτο, εκτός αν στοιχειοθετείται εκ παραλλήλου συμμετοχή του τρίτου σε πτωχευτική συμπεριφορά του οφειλέτη¹⁶⁴.

Άρθρο 174 «1. Ο σύζυγος, οι κατιόντες ή ανιόντες του οφειλέτη και οι κατά την ίδια τάξη εξ αγχιστείας συγγενείς του που εν γνώσει παρανόμως ιδιοποιούνται, υπεξάγουν ή αποκρύπτουν πτωχευτικά πράγματα, χωρίς συνεννόηση με τον οφειλέτη, τιμωρούνται κατά τις διατάξεις περί κλοπής ή υπεξαίρεσης του Ποινικού Κώδικα και διώκονται πάντοτε αυτεπαγγέλτως.

2. Αν οι πράξεις αυτές τελούνται μετά από συνεννόηση με τον οφειλέτη, εφαρμόζονται ως προς τα πρόσωπα της προηγούμενης παραγράφου οι διατάξεις περί συμμετοχής του Ποινικού Κώδικα».

---

¹⁶⁴ Βλ. Σε αυτό το σημείο άποψη του Π. Τσιρίδη, ο.π., σελ. 200-201, ότι οι αναφερόμενες συμπεριφορές των τρίτων κατά την πτώχευση, χωρίς συνεννόηση με τον πτωχεύσαντα, άλλως οι τρίτοι θα κριθούν κατά τις περί συμμετοχής διατάξεις του Ποινικού Κώδικα. Η διατύπωση δε ότι συντρέχει αυτή η περίπτωση και όταν ο τρίτος ενεργεί με τη συναίνεση του οφειλέτη είναι εσφαλμένη κατά τον ίδιο, αφού η πράξη αυτή του τρίτου θα κριθεί κατά τις περί της συμμετοχής διατάξεις του ΠΚ και όχι ως ιδιώνυμο αδίκημα, κατ' αυτοουργία τελούμενο από τον τρίτο.

Στη διάταξη της παραγράφου 1 προβλέπεται η ποινική ευθύνη προσώπων όπως συζύγων, κατιόντων και εξ αγχιστείας συγγενών του πτωχεύσαντος, οι οποίοι, χωρίς συνεννόηση με αυτόν, αποκρύπτουν, υπεξάγουν και ιδιοποιούνται αντικείμενα της πτωχευτικής περιουσίας. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται σε βάρος τους οι κοινές διατάξεις περί κλοπής και υπεξαίρεσης του Ποινικού Κώδικα, διωκόμενες πάντα αυτεπαγγέλτως. Ορθώς, σύμφωνα με τους θεωρητικούς¹⁶⁵ έχει γίνει η πρόβλεψη αυτή, αφού διαφορετικά η κλοπή ή η υπεξαίρεση αυτή θα θεωρείτο ως υφαίρεση, οπότε θα απαιτείτο έγκληση για την ποινική τους δίωξη από τον πτωχεύσαντα οφειλέτη. Αν δεν υποβαλλόταν έγκληση, οι πράξεις αυτές δε θα μπορούσαν να διωχθούν. Στη δεύτερη παράγραφο ορίζεται ότι σε περίπτωση που οι ενέργειες αυτών τελούνταν ύστερα από συνεννόηση με αυτόν, εφαρμόζονται οι περί συμμετοχής διατάξεις του ΠΚ.

Άρθρο 175 «1. Κάθε παράνομη ιδιοποίηση χρημάτων ή άλλων πραγμάτων της πτωχευτικής περιουσίας από τον σύνδικο ή από πρόσωπα που έχουν προσληφθεί για τις ανάγκες της πτώχευσης τιμωρείται κατά τις διατάξεις περί υπεξαίρεσης του Ποινικού Κώδικα (άρθρα 375 επ.).

2. Κάθε ψευδής παράσταση του συνδίκου με την έκθεση του άρθρου 70 ή με μεταγενέστερες εκθέσεις, δηλώσεις και υπομνήματά του, προς βλάβη του οφειλέτη ή των πιστωτών, τιμωρείται κατά τις διατάξεις περί απάτης του Ποινικού Κώδικα (άρθρα 386 επ.).

3. Τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών (3) μηνών και χρηματική ποινή διπλάσια της ωφέλειάς του ο σύνδικος που πωλεί πτωχευτικά πράγματα και τα αγοράζει εμμέσως ο ίδιος με παρένθετα πρόσωπα. Το ποσό της χρηματικής ποινής εισπράττεται κατά τις διατάξεις του ΚΕΔΕ και αποδίδεται από το Δημόσιο στην πτώχευση».

Σημειώνεται ότι η διάταξη αυτή θεωρείται πλεοναστική¹⁶⁶, αφού και χωρίς την ύπαρξη της αντίστοιχης συμπεριφοράς του συνδίκου αντιμετωπίζονται με τις κοινές διατάξεις του Ποινικού Κώδικα της υπεξαίρεσης και της απάτης. Πόσο μάλλον όταν και άλλα αδικήματα μπορεί να τελεσθούν από τον σύνδικο για τα οποία όμως ισχύουν οι κοινές ποινικές διατάξεις, όπως για παράδειγμα η απιστία. Όμως ο κύριος λόγος θέσπισης της διάταξης αυτής ήταν προς άρση κάθε αμφιβολίας περί τη φύση της ποινικής ευθύνης των συνδικών για πράξεις που τελούν σε εκτέλεση ή επ’

¹⁶⁵ Βλ. Πολυχρόνης Τσιρίδης, ο.π., σελ. 201-202.

¹⁶⁶ Βλ. Σχολιασμό Π. Τσιρίδη, ο.π., σελ. 203.

ευκαιρία της άσκησης των καθηκόντων τους, όπου τους είναι ευχερώς προσιτή η πτωχευτική περιουσία, αφού άλλωστε τη διαχειρίζονται κατά κανόνα οι ίδιοι¹⁶⁷.

Άρθρο 176 «1. Όταν η πτώχευση αναφέρεται σε νομικά πρόσωπα, ποινική ευθύνη για τις πράξεις του παρόντος κεφαλαίου, έχουν εκείνοι από τους διαχειριστές, τα μέλη της διοίκησης και οι διευθυντές τους, οι οποίοι διέπραξαν τα εν λόγω εγκλήματα.
2. Οι διαχειριστές, τα μέλη της διοίκησης και οι διευθυντές των νομικών προσώπων τιμωρούνται με τις ποινές της παραγράφου 1 του άρθρου 171 και όταν έλαβαν προκαταβολές ανώτερες από αυτές που προβλέπονται στο καταστατικό του νομικού προσώπου».

Τελευταία διάταξη αναφορικά με τα αδικήματα της χρεοκοπίας είναι αυτή που ορίζει την ευθύνη των νομικών προσώπων που πτωχεύουν και συγκεκριμένα την ευθύνη αυτή την έχουν εκείνοι από τους διαχειριστές, τα μέλη της διοίκησης και οι διευθυντές τους, οι οποίοι διέπραξαν τα εν λόγω εγκλήματα και όχι όλα τα πρόσωπα που εκπροσωπούν την πτωχεύουσα εταιρεία. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η διατύπωση του νόμου σε αυτή την περίπτωση είναι ιδιαίτερος **εύστοχη**, πόσο μάλλον αν συγκριθεί με διατάξεις άλλων νομοθετημάτων αναφορικά με τα νομικά πρόσωπα όπως είδαμε ανωτέρω που περισσότερα προβλήματα επιφέρουν (πχ άρθρο 21 ν. 2523/1997 ή παρ. 12 άρθ. 11 ν. 2741/1999) απ' ότι επιλύουν, εφόσον αποκλείεται η θεμελίωση πλασματικής τυχόν ευθύνης για τα πρόσωπα αυτά και θεμελιώνεται η ανάγκη συνδρομής όλων των αντικειμενικών και υποκειμενικών προϋποθέσεων ενός επιμέρους πτωχευτικού αδικήματος στο πρόσωπό τους, για να μπορεί τούτο να τους αποδοθεί¹⁶⁸.

9.3. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ ΑΠΟ ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΠΟΥ ΚΑΤΕΧΟΥΝ ΠΡΟΝΟΜΙΑΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Είναι κοινό τοις πάσι ότι το Ελληνικό Χρηματιστήριο μέχρι το έτος 1996 κινούνταν σε πολύ αργούς ρυθμούς και σε περιορισμένο κύκλο δραστηριοτήτων. Λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης που συντελέστηκε τα έτη 1998 και 1999 και ιδιαίτερος λόγω των συνεπειών που επακολούθησαν, θετικές για κάποιους αρνητικές

¹⁶⁷ Βλ. Κ. Παπαθανασίου, ο.π. σελ. 1205, όπως αναφέρεται στην Αιτιολογική Έκθεση της Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής.

¹⁶⁸ Στην ίδια γραμμή Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ο.π., σελ. 157.

για πολλούς, ο νομοθέτης ευλόγως δε θα μπορούσε να μείνει αμέτοχος σε αυτό το νέο σχετικά κύμα ανάπτυξης και οικονομικής δραστηριότητας, πόσο μάλλον όταν δημιουργούνταν δυσάρεστες συνέπειες. Η αναγκαιότητα για θωράκιση του νομοθετικού πλαισίου της κεφαλαιαγοράς προκειμένου να εξασφαλιστεί η εύρυθμη λειτουργία της, κατέστη κάτι παραπάνω από εμφανές. Εύλογη λοιπόν συνέπεια να κάνουν την εμφάνιση τους τα χρηματιστηριακά ποινικά αδικήματα¹⁶⁹, που εντάσσονται στην «οικογένεια» των οικονομικών εγκλημάτων και αφορούν α) εγκλήματα της λεγόμενης «χειραγώγησης της αγοράς» και τη διάκρισή της εν στενή εννοία χειραγώγηση δια της «διασποράς ψευδών ειδήσεων» και χειραγώγηση «μέσω της διενέργειας συναλλαγών», β) εγκλήματα της λεγόμενης «κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών», γ) το ιδιώνυμο έγκλημα της πλαστογραφίας κινητών αξιών του Ν. 1960/1991, το οποίο καμία ιδιαιτερότητα παρουσιάζει με την κοινή πλαστογραφία παρά μόνο ότι το υλικό της αντικείμενο μπορεί να είναι πάντα μόνο μετοχές, ομολογίες και άλλες κινητές αξίες¹⁷⁰. Στο παρόν κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με τα αδικήματα του Ν. 3340/2005 (ΦΕΚ Α'/112/10.05.2005) «Προστασία της Κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες», στον οποίο υπάγονται ως άνω περιπτώσεις α' και β', που έχουν τη φύση εγκλημάτων διακινδύνευσης.

9.3.1. ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

Η ποινική τιμώρηση της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών και της χειραγώγησης της αγοράς αποσκοπεί στη **διασφάλιση της ορθής λειτουργίας της κεφαλαιαγοράς και της ισότητας των ευκαιριών των επενδυτών**. Ειδικά η κατάρτιση προνομιακών πληροφοριών υπονομεύει την **ορθή λειτουργία της κεφαλαιαγοράς**, ως αποτέλεσμα μιας «δομικής ανισότητας» στην πληροφόρηση, καθώς έτσι υποδηλώνεται στους μετέχοντες στην αγορά ότι δεν υπάρχουν κανόνες. Δημιουργείται έτσι η εντύπωση ότι το πλήθος των δημοσίως προσβάσιμων

¹⁶⁹ Βλ. Για τα χαρακτηριστικά των χρηματιστηριακών εγκλημάτων βλ. και Ουρανία Αδάμου «Η χρήση των μέσων επιτηδείων προς παραπλάνηση του επενδυτικού κοινού του άρθρου 34 περ. α' του Ν. 3632/1928 ως μορφή χρηματιστηριακού εγκλήματος, πριν και μετά την αντικατάστασή του από το άρθρο 30 του Ν. 3340/2005», ΠοινΔικ 4/2007, σελ. 464.

¹⁷⁰ Βλ. Οββαδίας Σ. Ναμίας «Χρηματιστηριακά Αδικήματα» σε Νέστορος Κουράκη «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II» Τόμος Δεύτερος: Ειδικό Μέρος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, σελ. 208 επ., όπου μεταξύ άλλων αναφέρει την πορεία του Χρηματιστηρίου και την αποστολή αυτού οικονομική, ήτοι επενδυσιακή και χρηματοδοτική και νομική που συνίσταται στη δημιουργία αγοραίας τιμής των χρεογράφων που τυγχάνουν διαπραγμάτευσης σε αυτό.

πληροφοριών που αφορούν στα χρηματοπιστωτικά μέσα της κεφαλαιαγοράς δεν επαρκεί για τη χάραξη μιας επενδυτικής στρατηγικής, καθώς αυτή μπορεί να ανατραπεί ανά πάσα στιγμή λόγω πληροφοριών που είναι όμως γνωστές μόνον σε περιορισμένο κύκλο ατόμων. Επιπλέον, θίγεται η δυνατότητα ίσων ευκαιριών για το κοινό των επενδυτών στη χάραξη της επενδυτικής τους στρατηγικής, και κατ' αυτόν τον τρόπο και μία από τις βασικότερες προϋποθέσεις θεώρησης της κεφαλαιαγοράς ως πρόσφορου τόπου επένδυσης κεφαλαίων¹⁷¹. Είναι αναγκαίο, λοιπόν, να διασφαλιστεί ο χρήσιμος και σημαντικός θεσμός της χρηματιστηριακής αγοράς και κυρίως η εύρυθμη λειτουργία του με βάση καθαρούς κοινούς κανόνες και ίσες ευκαιρίες για όλους τους επενδυτές, γιατί μόνο αν είναι εξασφαλισμένοι οι όροι διαφάνειας και ίσων ευκαιριών οι επενδυτές το εμπιστεύονται και συνεχίζουν να το χρησιμοποιούν, ώστε να ενισχύουν την χρηματοδοτική αποστολή¹⁷².

Επίσης, η ποινικοποίηση της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών δεν αποσκοπεί στην άμεση προστασία της περιουσίας των επενδυτών που δραστηριοποιούνται στην κεφαλαιαγορά. Προστατευόμενο έννομο αγαθό παραμένει αποκλειστικά η θεσμική προστασία της κεφαλαιαγοράς μέσω της διασφάλισης των κανόνων ορθής λειτουργίας της. Η περιουσία των επενδυτών προστατεύεται μόνο αντανακλαστικά, από τη στιγμή που όλα βαίνουν ορθώς, ώστε η περιουσία αυτών να μην αντιμετωπίζει άλλους κινδύνους πέρα από τους ήδη ενυπάρχοντες στο σύστημα της κεφαλαιαγοράς. Ο έμμεσος- αντανακλαστικός λοιπόν χαρακτήρας της προστασίας της περιουσίας των επενδυτών συνίσταται στη μείωση του κινδύνου απώλειας της περιουσίας των επενδυτών, όχι στην εξάλειψη κάθε είδους κινδύνου, αλλά μόνο από όσους κινδύνους βρίσκονται από εκτός του λεγόμενου «συστήματος επιτρεπτών κινδύνων»¹⁷³.

9.3.2. ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

---

¹⁷¹ Βλ. Βασίλειος Πετρόπουλος «Κεφαλαιαγορά Ι» σε Ειδικούς Ποινικούς Νόμους Στέφανου Παύλου/Θωμά Σαμίου, εκδ. Δίκαιο και Οικονομία, Π. Ν. Σάκκουλας, 2012, σελ. 19-20.

¹⁷² Βλ. Ο. Ναμίας, ο.π., σελ. 219.

¹⁷³ Βλ. Β. Πετρόπουλος, ο.π., σελ. 20-22. Αντίθετη άποψη άλλων θεωρητικών που υποστηρίζουν ότι με τις ποινικές διατάξεις του νόμου για την προστασία της κεφαλαιαγοράς προστατεύεται και η ατομική περιουσία των επενδυτών ως η «άλλη όψη του νομίσματος», άποψη όμως που αποκρούεται από το πνεύμα του νόμου και της Οδηγίας 2003/6/ΕΚ που στόχευσε στην εναρμόνιση του ενωσιακού δικαίου κεφαλαιαγοράς και στην θεσμική προστασία των ευρωπαϊκών κεφαλαιαγορών.

Με το Ν. 3340/2005 ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 2003/6/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 28¹⁶ Ιανουαρίου 2003, για τις πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και τις πράξεις χειραγώγησης της αγοράς (κατάχρηση αγοράς) καθώς και μέρος των Οδηγιών 2003/124/ΕΚ της Επιτροπής, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 339/70/24.12.2003, 2003/ 125/ΕΚ της Επιτροπής, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 339/73/24.12.2003 και 2004/72/ΕΚ της Επιτροπής, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L 162/70/30.04.2004.

Όπως αναφέρεται στην Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου¹⁷⁴ οι διατάξεις του δημιούργησαν ένα νέο πλαίσιο διοικητικής φύσεως διατάξεων-απαγορεύσεων για την κατάχρηση προνομιακών πληροφοριών, αντικαθιστώντας τις εν ισχύ σχετικές διατάξεις του προεδρικού διατάγματος 53/1992 (ΦΕΚ 22 Α'). Επιπροσθέτως, για πρώτη φορά ως βασική καινοτομία, ορίστηκε η έννοια της χειραγώγησης της αγοράς (άρθρο 7 παρ. 2) και εισήχθησαν ειδικές ρυθμίσεις για την απαγόρευσή της.

Αναφορικά με το πλαίσιο ποινικών κυρώσεων, ο Ν. 3340/2005 στοχεύοντας στην αποτελεσματικότερη προστασία του επενδυτικού κοινού από φαινόμενα κατάχρησης της αγοράς, αλλά και στην ενίσχυση της ακεραιότητας και διαφάνειας της Κεφαλαιαγοράς, εισήγαγε ένα νέο πλαίσιο ποινικών κυρώσεων για τα αδικήματα της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών και της χειραγώγησης της αγοράς, τόσο πλημμεληματικής όσο και κακουργηματικής μορφής. Αυτό το πλαίσιο ποινικών κυρώσεων επιτυγχάνει το συγκερασμό αφ' ενός της ανάγκης αποτελεσματικότερης προστασίας των επενδυτών και αφ' ετέρου της εξίσου σημαντικής ανάγκης να αποφευχθεί η ποινικοποίηση συμπεριφορών ή πρακτικών των οποίων η απαξία δεν συνάδει με τον ποινικό κολασμό τους. Μάλιστα, οι ποινικές διατάξεις του νόμου, και δη τα άρθρα 29 και 30, αυτού κατήργησαν τις προϋπάρχουσες (άρθρο 32)¹⁷⁵, εφόσον από τη μία πλευρά κάλυπταν το πεδίο εφαρμογής τους από την άλλη κύριος σκοπός ήταν να αποφευχθεί σύγχυση και ενδεχόμενα προβλήματα υπαγωγής στο πεδίο εφαρμογής πολλαπλών διατάξεων.

¹⁷⁴ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 3340/2005, σελ. 1-2. Επίσης για τη δομή του Ν. 3340/2005 βλ. Γιάννης Βελέντζας «Προστασία της Κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και πράξεις χειραγώγησης της αγοράς. Ερμηνευτική προσέγγιση του νέου νομοθετικού πλαισίου και της σχετικής νομοθεσίας που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση», ΕΤΡΑΧρΔ 1/2006.

¹⁷⁵ Για το προϊσχύον πλαίσιο ποινικών κυρώσεων βλ. Ο. Ναμία, ο.π., σελ. 212, το οποίο ρυθμιζόταν σε επιμέρους διάσπαρτα νομοθετήματα όπως ο Ν. 3632/1928 για το αδίκημα της «χειραγώγησης μετοχών», ο Ν. 1806/1988 για το αδίκημα της παράνομης χρησιμοποίησης εμπιστευτικών πληροφοριών, ο Ν. 1969/1991 για το αδίκημα της διασποράς ψευδών ειδήσεων που συνιστά μια μορφή χειραγώγησης της αγοράς. Βλ. επίσης Ουρανία Αδάμου, ο.π..

Επιπροσθέτως, ο νόμος εκτός από το ρυθμιστικό και ποινικό πλαίσιο που εισήγαγε για την αντιμετώπιση της κατάχρησης της αγοράς, εισήγαγε και μια σειρά μέτρων τα οποία δρουν προληπτικά, υπό την έννοια ότι έχουν ως στόχο την ενίσχυση της ορθής, έγκαιρης και επαρκούς πληροφόρησης του επενδυτικού κοινού. Τούτο, δε, οδηγεί στην ισχυροποίηση της διαφάνειας της αγοράς και στην αποτροπή φαινομένων κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών και χειραγώγησης της αγοράς.

9.3.3. ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 29 «1. Τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους όποιος, με σκοπό να αποκτήσει ο ίδιος ή τρίτος περιουσιακό όφελος, χρησιμοποιεί εν γνώσει του προνομιακές πληροφορίες για να αποκτήσει ή να διαθέσει, ο ίδιος ή μέσω άλλου προσώπου, χρηματοπιστωτικά μέσα στα οποία αφορούν οι πληροφορίες αυτές.

2. Επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα ετών σε όποιον διαπράττει κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια το αδίκημα της προηγούμενης παραγράφου και εφόσον: (α) η αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει το ένα εκατομμύριο ευρώ ή (β) αποκομίζει ο ίδιος ή προσπορίζει σε τρίτον περιουσιακό όφελος το οποίο υπερβαίνει τις τριακόσιες χιλιάδες ευρώ».

Πρόκειται για το **αδίκημα της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών**, όπου για να θεωρηθεί μια πληροφορία προνομιακή σύμφωνα με το άρθρο 6 θα πρέπει να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: α) να είναι συγκεκριμένη, δηλαδή να αφορά κατάσταση που υφίσταται ή που ευλόγως μπορεί να αναμένεται ότι θα υπάρξει ή γεγονός που έλαβε χώρα ή που ευλόγως μπορεί να αναμένεται ότι θα λάβει χώρα, και να επιτρέπει τη συναγωγή συμπερασμάτων σχετικά με την πιθανή επίπτωση αυτής της κατάστασης ή του γεγονότος στις τιμές χρηματοπιστωτικών μέσων ή των συνδεδεμένων με αυτά παράγωγων χρηματοπιστωτικών μέσων, β) δεν έχει δημοσιοποιηθεί, γ) αφορά, άμεσα ή έμμεσα, έναν ή περισσότερους εκδότες ή ένα ή περισσότερα χρηματοπιστωτικά μέσα, δ) η δημοσιοποίηση της θα μπορούσε να επηρεάσει σημαντικά την τιμή των χρηματοπιστωτικών μέσων που αφορά ή την τιμή των συνδεδεμένων με αυτά παράγωγων χρηματοπιστωτικών μέσων, δηλαδή πρόκειται για πληροφορία που ένας συνετός επενδυτής θα αξιολογούσε, μεταξύ άλλων, ως ουσιώδη κατά τη λήψη των επενδυτικών του αποφάσεων.

Η διάταξη καλύπτει κάθε πρόσωπο που χρησιμοποιεί προνομιακές πληροφορίες τις οποίες έχει στην κατοχή του για ν' αποκτήσει ή να διαθέσει άμεσα ο

ίδιος ή έμμεσα μέσω άλλου προσώπου, χρηματοπιστωτικά μέσα στα οποία αφορούν οι πληροφορίες αυτές. Συνεπώς καταλαμβάνονται τόσο τα πρόσωπα που αναφέρονται στη παρ. 1 του άρθρου 3 του Ν. 3340/2005, ήτοι οι αρχικοί ή πρωτογενείς διαθέτες, δηλαδή πρόσωπα που βρίσκονται εγγύτερα στον πυρήνα λήψης των επιχειρηματικών αποφάσεων είτε λόγω της ιδιότητας τους είτε λόγω της συμμετοχής τους είτε λόγω των εγκληματικών δραστηριοτήτων είτε λόγω της πρόσβασης τους κατά την άσκηση της εργασίας, όσο και τα πρόσωπα του άρθρου 5, που δεν απέκτησαν τις πληροφορίες πρωτογενώς, αλλά δευτερογενώς από τα άτομα της παρ. 1 του άρθρου 3. Εκτός όμως από αυτά τα πρόσωπα καλύπτεται και κάθε πρόσωπο το οποίο κατέχει προνομιακές πληροφορίες έχοντας γνώση του προνομιακού τους χαρακτήρα, ανεξαρτήτως του αν γνωρίζει ή όχι ότι η εν λόγω πληροφορία προέρχεται από πρόσωπο που ανήκει στην κατηγορία της παρ. 1 του άρθρου 3. Συνεπώς, η εν γνώσει χρησιμοποίηση προνομιακών πληροφοριών που αποκτήθηκαν συμπτωματικά ή τυχαία έχει ποινική απαξία και τιμωρείται¹⁷⁶.

Αναφορικά με τον τύπο της ποινικής υποστάσεως, που είναι και το ζητούμενο, ο Ο. Ναμίας¹⁷⁷ αναφέρει ότι *πρόκειται για έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης, αφού ο σκοπός επέλευσης οφέλους αρκεί χωρίς να απαιτείται και η επίτευξη του οφέλους αυτού για την πλήρωση της ειδικής υποστάσεως*. Σαφώς, είναι έγκλημα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης, αφού περιέχει υποκειμενικό στοιχείο του αδίκου, ήτοι σκοπό οφέλους, μη αρκούντος ως προς το στοιχείο του οφέλους του ενδεχόμενου δόλου ή ακόμα και αυτού του άμεσου δόλου β' βαθμού.

Ο Β. Πετρόπουλος¹⁷⁸ αναφέρει ότι *πρόκειται για ένα έγκλημα υπερχειλούς υποκειμενικής υπόστασης ως προς το σκοπό της απόκτησης του περιουσιακού οφέλους και δυνητικής διακινδύνευσης όσον αφορά στην απόκτηση ή διάθεση των χρηματοπιστωτικών μέσων, τα οποία αρκεί να συνδέονται και μόνο δυνητικά με τις προνομιακές πληροφορίες*. Για την τέλεση του αδικήματος αρκεί οι πληροφορίες να χρησιμοποιήθηκαν προκειμένου να αποκτηθούν ή να διατεθούν χρηματοπιστωτικά μέσα, στα οποία αυτές αναφέρονται, **χωρίς να προϋποτίθεται και συντελεσθείσα απόκτηση ή διάθεση των εν λόγω χρηματοπιστωτικών μέσων**. Επίσης, αρκεί η χρήση της πληροφορίας να γίνεται από τον δράστη εν γνώσει του προνομιακού του χαρακτήρα, χωρίς ανάγκη περαιτέρω αναφοράς στον τρόπο κτήσης αυτής. Τέλος, ο

¹⁷⁶ Βλ. Γ. Βελέντζας, ο.π., σελ. 62-63 και Αιτιολογική Έκθεση.

¹⁷⁷ Βλ. Ο. Ναμίας, ο.π., σελ. 220.

¹⁷⁸ Βλ. Β. Πετρόπουλος, ο.π., σελ. 22-23.

ίδιος συγγραφέας αναφέρει ότι η διάταξη αυτή παραμένει πιστή στο πνεύμα της παλαιάς, η οποία είχε χαρακτηριστεί δυνητικής διακινδύνευσης¹⁷⁹, ένα **εν ευρεία έννοια έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης**.

Ανεξάρτητα πάντως από τον ακριβή χαρακτηρισμό ως δυνητικής ή αφηρημένης διακινδύνευσης [ορθότερος μάλλον φαίνεται εκείνος της δυνητικής λόγω των «περιορισμών» που τίθενται από το γράμμα του νόμου (προνομιακή πληροφορία η οποία έχει ένα αξιολογικό χαρακτήρα, απαιτούμενος σκοπός που εμπεριέχει μια δυναμική)], η επιλογή του νομοθέτη για προστασία ενός χρηματιστηριακού εγκλήματος και δη αυτού της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών, είναι ιδιαίτερος σημαντική, επιδεικνύοντας την πραγματική του θέληση να εξασφαλίσει την κεφαλαιαγορά από κινδύνους, ακόμα και αφηρημένους, ώστε να ενισχύσει το αίσθημα της ευρυθμίας και δικαιοκρατίας στους πολίτες. Μόνο τότε οι τελευταίοι μπορούν να εμπιστευτούν ξανά τα χρηματοπιστωτικά συστήματα.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί μια καινοτομία του νόμου αυτού και δη η θέσπιση για πρώτη φορά της κακουργηματικής μορφής του εγκλήματος της χρησιμοποίησης προνομιακών πληροφοριών υπό τη σωρευτική συνδρομή δύο προϋποθέσεων: α. της κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια τέλεσης αδικήματος και β. της υπέρβασης της αξίας των παρανόμων συναλλαγών του ποσού του 1.000.000,00 ευρώ ή εναλλακτικά του προσπορισμού περιουσιακού οφέλους που υπερβαίνει τα 300.000 ευρώ.

Άρθρο 30 *«1. Τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους όποιος με σκοπό να διαμορφώσει τεχνητά την τιμή ή τη ν εμπορευσιμότητα χρηματοπιστωτικού μέσου προκειμένου να αποκτήσει ο ίδιος ή τρίτος περιουσιακό όφελος:*

(α) διενεργεί συναλλαγές χρησιμοποιώντας εν γνώσει του παραπλανητικές μεθοδεύσεις ή απατηλά μέσα ή

(β) διαδίδει εν γνώσει του, διά των μέσων μαζικής ενημέρωσης, του διαδικτύου ή οποιουδήποτε άλλου τρόπου, παραπλανητικές ή ψευδείς πληροφορίες, ειδήσεις ή φήμες.

2. Επιβάλλεται κάθειρξη έως δέκα ετών σε όποιον διαπράττει κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια το αδίκημα της προηγούμενης παραγράφου και εφόσον: (α) η αξία των παράνομων συναλλαγών υπερβαίνει το ένα εκατομμύριο ευρώ ή (β) αποκομίζει ο ίδιος ή προσπορίζει σε τρίτον περιουσιακό όφελος το οποίο υπερβαίνει τις τριακόσιες χιλιάδες ευρώ».

---

¹⁷⁹ Για αυτό βλ. και Ο. Αδάμου, ο.π., σελ. 468, για το αδίκημα του προϊσχύοντος άρθρου 34 του Ν. 3632/1928.

Ως χειραγώγηση νοούνται ανέκαθεν η αθέμιτη επίδραση στη διαδικασία διαμόρφωσης των χρηματιστηρικών τιμών. Όμως για πρώτη φορά η έννοια αυτή αποδόθηκε σε ένα κείμενο του νόμου, αποτελώντας έτσι καινοτομία του νόμου 3340/2005. Η έννοια της χειραγώγησης πλέον διευρύνεται κατά το ότι πλέον νοείται και η παραπλάνηση ως προς την προσφορά και τη ζήτηση κάποιου χρηματοπιστωτικού μέσου, η οποία με τη σειρά της μπορεί να επιδράσει και επί της τιμής. Με το άρθρο 7¹⁸⁰ η χειραγώγηση διακρίνεται γενικά σε δύο βασικές κατηγορίες. Η πρώτη πραγματοποιείται μέσω των συναλλαγών ή των εντολών για τη διενέργεια των συναλλαγών (άρθρο 30 περ. α' σε συνδυασμό με άρθρο 7 παρ. 2 περ. α' και β' και η δεύτερη κατηγορία αφορά σε χειραγώγηση που πραγματοποιείται μέσω της διάδοσης ψευδών ή παραπλανητικών συμπεριφορών, ειδήσεων ή φημών (άρθρο 30 παρ. 1 περ. β σε συνδυασμό με άρθρο 7 παρ. 2 περ. γ').

Αναφορικά με την πρώτη περίπτωση δίδονται ή μπορούν να δοθούν ψευδείς ή παραπλανητικές ενδείξεις για την προσφορά, τη ζήτηση ή την τιμή μιας μετοχής και έτσι επηρεάζεται η τιμή μιας μετοχής σε μη κανονικό επίπεδο¹⁸¹. Η δεύτερη ομάδα

---

¹⁸⁰ **Άρθρο 7 παρ. 2** «Ως «χειραγώγηση της αγοράς» νοούνται: (α) συναλλαγές ή εντολές για τη διενέργεια συναλλαγών, με τις οποίες δίδονται ή είναι πιθανόν ότι θα δοθούν ψευδείς ή παραπλανητικές ενδείξεις για την προσφορά, τη ζήτηση ή την τιμή χρηματοπιστωτικού μέσου ή με τις οποίες διαμορφώνεται, από ένα ή περισσότερα πρόσωπα που ενεργούν από κοινού, η τιμή ενός ή περισσότερων χρηματοπιστωτικών μέσων σε μη κανονικό ή τεχνητό επίπεδο, εκτός εάν το πρόσωπο που κατήρτισε τις συναλλαγές ή το πρόσωπο για λογαριασμό του οποίου καταρτίστηκαν οι συναλλαγές ή το πρόσωπο που έδωσε τις εντολές για τη διενέργεια συναλλαγών αποδεικνύει ότι οι συναλλαγές αυτές καταρτίστηκαν ή ότι έδωσε τις εντολές για τη διενέργεια των συναλλαγών αυτών για θεμιτούς λόγους και ότι οι συναλλαγές ή εντολές είναι σύμφωνες με τις αποδεκτές πρακτικές της σχετικής αγοράς, (β) συναλλαγές ή εντολές για τη διενέργεια συναλλαγών, οι οποίες συνδυάζονται με / ή συνιστούν παραπλανητικές μεθοδεύσεις ή άλλο τέχνασμα, (γ) η διάδοση δια των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του διαδικτύου ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο πληροφοριών, οι οποίες δίνουν ή είναι πιθανόν να δώσουν ψευδείς ή παραπλανητικές ενδείξεις σχετικά με χρηματοπιστωτικά μέσα ή φημών ή παραπλανητικών ειδήσεων, εάν ο διαδίδων γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι οι πληροφορίες, οι φήμες ή οι ειδήσεις αυτές ήταν ψευδείς ή παραπλανητικές. Όσον αφορά τους δημοσιογράφους, όταν ενεργούν στο πλαίσιο της επαγγελματικής τους ιδιότητας, η διάδοση πληροφοριών κρίνεται με βάση τους κανόνες του επαγγέλματος τους, εκτός εάν οι δημοσιογράφοι αντλούν, άμεσα ή έμμεσα, οφέλη ή κέρδη από τη διάδοση των εν λόγω πληροφοριών.»

¹⁸¹ Στο **άρθρο 7 παρ. 3** μνημονεύονται τέσσερις ενδεικτικά περιπτώσεις χειραγώγησης και ειδικότερα «Συμπεριφορές που συνιστούν χειραγώγηση της αγοράς κατά την έννοια των παραγράφων 1 έως 2 αποτελούν ενδεικτικά οι εξής: (α) η συμπεριφορά, από ένα ή περισσότερα πρόσωπα που δρουν συντονισμένα, η οποία οδηγεί στην εξασφάλιση δεσπόζουσας θέσης επί της προσφοράς ή της ζήτησης ενός χρηματοπιστωτικού μέσου, με αποτέλεσμα τον άμεσο ή έμμεσο τεχνητό προσδιορισμό της τιμής αγοράς ή της τιμής πώλησης ή τη δημιουργία αθέμιτων συνθηκών στις συναλλαγές, (β) η αγορά ή πώληση ενός χρηματοπιστωτικού μέσου κατά την περίοδο διαμόρφωσης της τιμής κλεισίματος της αγοράς με αποτέλεσμα την παραπλάνηση των επενδυτών που ενεργούν βάσει της τιμής αυτής, (γ) η εκμετάλλευση της περιστσιακής ή τακτικής πρόσβασης στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, περιλαμβανομένου του διαδικτύου, για τη διατύπωση γνώμης είτε άμεσα για ένα χρηματοπιστωτικό μέσο είτε έμμεσα για τον εκδότη του, ενώ ο εκφέρων τη γνώμη έχει

περιπτώσεων χειραγώγησης δια της καθ' οποιονδήποτε τρόπο διαδόσεως παραπλανητικών ή ψευδών πληροφοριών ειδήσεων ή και φημών εννοεί μόνο τα λεκτικού περιεχομένου μηνύματα, ώστε να αποκλείονται τα κάθε είδους συμπεράσματα που μπορεί να συνάγει από τη διενέργεια αυτών των συναλλαγών. Αυτό ενισχύεται από ότι οι πληροφορίες ή οι ειδήσεις αναφέρονται σε γεγονότα του παρελθόντος, του παρόντος και του άμεσου μέλλοντος και σε αποφάσεις που έχουν ήδη ληφθεί και όχι απλές εικασίες ή υπόνοιες, που μεταφέρουν υποκειμενική κρίση. Επίσης, θα πρέπει να είναι συγκεκριμένες και να είναι ικανές να επηρεάσουν την τιμή ή τις συναλλαγές. Διάδοση δε νοείται η με οποιοδήποτε τρόπο μετάδοση της πληροφορίας μέχρι την εξάπλωσή της σε μεγάλο και ακαθόριστο αριθμό¹⁸².

Αναφορικά με τον τύπο της ποινικής υπόστασης για άλλη μια φορά θα παραθέσουμε τις απόψεις των δύο συγγραφέων. Ο Ο. Ναμίας¹⁸³ αναφέρει ότι πρόκειται για **ένα έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης**, ενόψει του ότι το αξιόποινο της συμπεριφοράς θεμελιώνεται ανεξαρτήτως του αν τελικώς το περιουσιακό αυτό όφελος επιτεύχθηκε ή όχι. Απαιτείται δε ως προς την υποκειμενική υπόσταση αφενός σκοπός τεχνητής διαμόρφωσης της τιμής ή της εμπορευσιμότητας του χρηματοπιστωτικού μέσου ανεξαρτήτως αν τελικά αυτός επιτεύχθηκε (**έγκλημα αφηρημένης διακινδυνεύσεως με υπερχειλή υποκειμενική υπόσταση**) και αφετέρου σκοπός πορισμού οικονομικού οφέλους για τον ίδιο ή τρίτο.

Ο Β. Πετρόπουλος¹⁸⁴ αναφέρει, με μια διαφορετική επιχειρηματολογία, αλλά συνάμα ορθή, ότι πρόκειται για **ένα έγκλημα δυναμικής διακινδύνευσης**, καθώς προϋποτίθεται συμπεριφορά (διενέργεια ή διάδοση) με σκοπό τεχνητής διαμόρφωσης της τιμής ή εμπορευσιμότητας του χρηματοπιστωτικού μέσου. Προϋποτίθεται επομένως και η δυνατότητα, το «δυναμικό» μιας τέτοιας διαμόρφωσης, το οποίο θα πρέπει να συνάγεται εκ της συμπεριφοράς, χωρίς ωστόσο να απαιτείται στη βασική μορφή του εγκλήματος η επίτευξη του οφέλους ως επέλευση αποτελέσματος.

επενδύσει, ο ίδιος ή μέσω τρίτου, στο εν λόγω χρηματοπιστωτικό μέσο και εν συνεχεία αντλεί, άμεσα ή έμμεσα, όφελος από τον αντίκτυπο που έχει η γνώμη αυτή στην τιμή του χρηματοπιστωτικού μέσου, εφόσον δεν έχει δημοσιοποιηθεί ταυτόχρονα με τη διατύπωση της γνώμης η συγκεκριμένη σύγκρουση συμφερόντων με σαφήνεια και ευκρίνεια, (δ) η διάδοση ψευδών, ανακριβών ή παραπλανητικών πληροφοριών από μέλη του διοικητικού συμβουλίου εταιριών, μέσω των ετήσιων ή περιοδικών οικονομικών καταστάσεων, των ενημερωτικών δελτίων ή άλλων δημοσιευμάτων».

¹⁸² Βλ. Ο. Ναμίας, ο.π., σελ. 224-225.

¹⁸³ Βλ. Ο. Ναμίας, ο.π., σελ. 225.

¹⁸⁴ Βλ. Βασίλειος Πετρόπουλος «Κεφαλαιαγορά II» σε Ειδικούς Ποινικούς Νόμους Στέφανου Παύλου/Θωμά Σάμιου, εκδ. Δίκαιο και Οικονομία, Π. Ν. Σάκκουλας, 2012, σελ. 9.

Ο νομοθέτης επιλέγει και για το αδίκημα της χειραγώγησης της αγοράς την ίδια μορφή προστασίας με την ως άνω, ήτοι τυποποίηση εγκλήματος με τη μορφή της διακινδύνευσης, ώστε να μπορεί να εξασφαλίσει την αξιόπιστη ενημέρωση, να διαφυλάξει τη σοβαρότητα και εγκυρότητα των διακινουμένων πληροφοριών ως προς την αξία και την προσφορά –ζήτηση τίτλων εισηγμένων στο Χρηματιστήριο, διότι οι εν λόγω αποφάσεις του κοινού επιδρούν άμεσα στην περιουσία του¹⁸⁵.

9.3.4. ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Η υπ' αριθμ. **ΑΠ 1185/2013**¹⁸⁶ απόφαση του Αρείου Πάγου αναιρεί την καταδικαστική απόφαση του Εφετείου, η οποία είχε κηρύξει ένοχο τον κατηγορούμενο για την πράξη της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών κατ' εξακολούθηση. Πιο συγκεκριμένα, ο κατηγορούμενος/αδερφός του νομίμου εκπροσώπου της εταιρείας της οποίας έγινε έλεγχος για διενέργεια των χρηματιστηριακών συναλλαγών της εισηγμένης στο χρηματιστήριο μετοχής της, κηρύχθηκε ένοχος για το ενδεχόμενο κατάχρησης προνομιακής πληροφορίας, αφού γνώριζε το επίδικο χρονικό διάστημα που επένδυσε στο Χρηματιστήριο τις διαπραγματεύσεις της εταιρείας αυτής με γαλλική τράπεζα για τη ρύθμιση οφειλών της. Ο Άρειος Πάγος αναίρεσε με το σκεπτικό ότι το Εφετείο εσφαλμένα ερμήνευσε τις ουσιαστικές ποινικές διατάξεις των άρθρων **3 παρ. 1, 6 παρ. 1 και 29 παρ. 1 ν. 3340/2005**, αφού δέχθηκε ότι για να είναι ευρέως γνωστή μια πληροφορία, ώστε να μη χαρακτηρίζεται ως προνομιακή, θα έπρεπε να έχει δημοσιοποιηθεί ή στο ημερήσιο δελτίο χρηματιστηρίου ή στο διαδίκτυο με τις πληροφορίες για το χρηματιστήριο. Ωστόσο, η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 του ως άνω νόμου δεν αναφέρει τα στοιχεία αυτά ως αποκλειστικά μέσα δημοσιοποίησης, προκειμένου μια πληροφορία να μη χαρακτηρίζεται ως προνομιακή, αλλά απλώς επιβάλλει να μη έχει δημοσιοποιηθεί η πληροφορία. Η δημοσιοποίηση όμως δεν σημαίνει αναγκαστικά ανακοίνωση της πληροφορίας με τον τρόπο που δέχθηκε το δικαστήριο, κατ' αποκλεισμό κάθε άλλου μέσου. Επιπλέον, «το Εφετείο δέχθηκε ότι "το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος δεν αγόρασε όταν η μετοχή είχε μικρότερη τιμή στις 5-12-2005, αλλά μεταγενέστερα, δεν μπορεί να οδηγήσει σε αντίθετη κρίση, βασιζόμενη σε υποθέσεις". Η παραδοχή, ωστόσο, αυτή δεν αιτιολογεί, για ποιο λόγο ο κατηγορούμενος, αν πράγματι είχε υπόψη

¹⁸⁵ Βλ. Ο. Ναμίας, ο.π., σελ. 226, παραπομπή σε Αντωνόπουλο ΔΕΕ 2001.

¹⁸⁶ Βλ. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ.

του την προνομιακή πληροφορία ήδη από 7-12-2005, δεν αγόρασε τα δυο επίμαχα πακέτα μετοχών της Ν.Ε.Α. την αμέσως επομένη, δηλαδή στις 8-12-2005, όταν η τιμή της μετοχής ήταν ακόμη 0,30 ευρώ, και αγόρασε τελικά αυτές στις 12 και 13 Δεκεμβρίου 2005, όταν η τιμή της μετοχής, κατά τις παραδοχές της αποφάσεως, ανερχόταν ήδη σε 0,49 και 0,57 ευρώ, αντίστοιχα». Τέλος, δεν αποδεικνύεται το χρονικό σημείο από το οποίο να προκύπτει τότε δόθηκε η πληροφορία.

Με την ΑΠ 440/2013¹⁸⁷ κρίθηκε ορθή και αιτιολογημένη η καταδίκη του δεύτερου κατηγορούμενου για την αξιόποινη πράξη της διασποράς ψευδών και ανακριβών πληροφοριών, οι οποίες μπορούσαν να επηρεάσουν την τιμή κινητής αξίας εισηγμένης στο χρηματιστήριο αξιών. Η απόφαση μεταξύ άλλων αναφέρει ότι η νεότερη διάταξη, η οποία ισχύει, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 32 του ν. 3340/2005, για τα αδικήματα που διαπράττονται μετά την 10-7-2005, είναι αυστηρότερη από την προηγούμενη μόνον ως προς την απειλούμενη ποινή, ενώ είναι επιεικέστερη από αυτή ως προς τα αναγκαία για τη συγκρότηση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος στοιχεία, γιατί απαιτεί ως πρόσθετο αναγκαίο στοιχείο για τη θεμελίωση του ίδιου αδικήματος και το σκοπό του δράστη να διαμορφώσει τεχνητά την τιμή ή την εμπορευσιμότητα χρηματοπιστωτικού μέσου προκειμένου να αποκτήσει ο ίδιος ή τρίτος περιουσιακό όφελος, που δεν απαιτούσε ο προηγούμενος ν. 1969/1991 στο άρθρο 72 αυτού «όποιος διασπείρει εν γνώσει του ψευδείς ή ανακριβείς πληροφορίες, δια του Τύπου ή καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπο, οι οποίες δύνανται να επηρεάσουν την τιμή μιας ή περισσότερων κινητών αξιών εισηγμένων σε χρηματιστήρια αξιών, τιμωρείται με φυλάκιση και με χρηματική ποινή μέχρι 100.000 δραχμών». Επομένως, για αδικήματα που τελέστηκαν, προ της 10-7-2005, εφαρμόζεται, κατά το άρθρο 2 παρ.1 του ΠΚ, ως επιεικέστερος νόμος, το άνω άρθρο 30 παρ.1 του ν. 3340/2005, που έχει στη συγκεκριμένη περίπτωση τα ευνοϊκότερα για τον κατηγορούμενο αποτελέσματα και δη ως προς τα στοιχεία που συγκροτούν την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση αυτού. Αναφορικά με τα πραγματικά περιστατικά αναφέρεται ότι στην Αθήνα κατά το διάστημα από 1-11-2004 έως 31-12-2004, ο κατηγορούμενος διενήργησε υπό την ιδιότητα του βασικού μετόχου και μέλους του Δ.Σ. της εταιρίας "Χ", χρησιμοποιώντας τόσο τον δικό του κωδικό όσο και τους κωδικούς συγγενικών του προσώπων και συνεργαζόμενων προσώπων και μέσω ανωνύμων χρηματιστηριακών εταιριών, μεθοδευμένες συναλλαγές επί της

¹⁸⁷ Βλ. Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ.

μετοχής "X" που ήταν εισηγμένη στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών, παράγοντας και διαδίδοντας με τον τρόπο αυτό, προς το επενδυτικό κοινό παραπλανητική πληροφορία ως προς την πραγματική εμπορευσιμότητα την προσφορά και τη ζήτηση της συγκεκριμένης μετοχής και δη ότι υφίσταται έντονο επενδυτικό ενδιαφέρον για αυτή, η οποία (πληροφορία) μπορούσε να επηρεάσει την τιμή της. Η δε μετοχή παρουσίασε αύξηση πολύ περισσότερη από το αναμενόμενο¹⁸⁸.

9.4. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Αναφορικά με τη θεματική των οικονομικών εγκλημάτων, καθίσταται εμφανές από τα ανωτέρω ότι η θέσπιση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης δεν έγινε επί ματαίω. Ο νομοθέτης εκπληρώνει το σκοπό θέσπισης, σκοπός που από ότι επιδεικνύει η δικαστηριακή πρακτική παίρνει «σάρκα και οστά», αφού πλείονες είναι οι καταδικαστικές (και όχι μόνο βέβαια) αποφάσεις στηριζόμενες στο αυτό θεσμικό πλαίσιο, ίσως με εξαίρεση τα πτωχευτικά αδικήματα, για τα οποία δεν υπάρχουν πολλές δημοσιευμένες τουλάχιστον αποφάσεις και ιδιαίτερα για το νέο νομοθετικό κυρωτικό πλαίσιο. Παρά τις όποιες ατέλειες που εύλογα ενυπάρχουν, βλέπουμε ένα σχετικά πιο άρτιο νομοθετικό σώμα στα οικονομικά εγκλήματα από ότι σε αυτά των προηγούμενων κεφαλαίων. Επίσης, βλέπουμε ότι υπάρχει νομοθετική πρόβλεψη για την ευθύνη νομικών προσώπων, αναφορικά με τα φορολογικά αδικήματα και τα πτωχευτικά, στα μεν πρώτα με ατυχή διατύπωση που παραπέμπει στην καθιέρωση αντικειμενικής ευθύνης, στα δεύτερα όμως με μια εύστοχη, που ξεφεύγει από την ως άνω παγίδα.

10. ΒΑΣΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Συμπερασματικά, από τα ως άνω παραταθέντα, διαπιστώνουμε ότι η θέσπιση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης και η χρήση τους από το νομοθέτη ως βασικό πλαίσιο ποινικής προστασίας σε νευραλγικούς τομείς της καθημερινότητας, όπως είναι η προστασία των καταναλωτών, η υγεία και η ασφάλεια των εργαζομένων, αλλά και ο τομέας της οικονομικής δραστηριότητας δεν είναι άσκοπη. Η αρχή της

---

¹⁸⁸ Βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΑΠ 1529/2008, Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ.

πρόληψης ως αρχή που διαπνέει και πρέπει να διαπνέει το δικαιοκώ σύστημα προστασίας και κυρίως το ποινικό, είναι καθόλα σημαίνουσα. Τα εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης θεσπίστηκαν ακριβώς για την αποφυγή συμπεριφορών που ενέχουν στον πυρήνα τους μια απαξία και μια επικινδυνότητα και που με μαθηματική ακρίβεια, τις περισσότερες φορές τουλάχιστον, μπορεί να οδηγήσουν παραπέρα σε ανεπανόρθωτες βλάβες της ζωής και της υγείας των ατόμων, αλλά και τεράστιες κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες. Πέραν τούτου, η προτίμησή τους από το νομοθέτη έχει να κάνει με την αποφυγή της απόδειξης του αιτιώδους συνδέσμου που πρέπει να υφίσταται μεταξύ πράξης και αποτελέσματος¹⁸⁹, απαραίτητος ειδικά σε περιπτώσεις στοιχειοθέτησης εγκλημάτων βλάβης, αλλά και συγκεκριμένης διακινδύνευσης, λιγότερο όμως για τη στοιχειοθέτηση εγκλημάτων δυνητικής διακινδύνευσης. Πόσον μάλλον τη σημερινή εποχή, όπου με την αρωγή των τεχνολογικών μεθόδων σε όλες τις μορφές τους, οι υπάρχοντες κίνδυνοι καθίστανται ακόμα πιο δύσκολο να εντοπιστούν, να αποδειχθούν ή ακόμα περισσότερο να γίνουν καν αντιληπτοί στο γυμνό μάτι του αποδέκτη-κοινωνού-ατόμου. Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, ότι ο νομοθέτης όλο και περισσότερο τη σημερινή εποχή δείχνει την προτίμηση του σε αυτήν την κατηγορία εγκλημάτων, κουρασμένος πλέον να κηνυγεί το άπιαστο, και δη τους εγκληματίες που διαφεύγουν με πλείονες τρόπους, με «παραθυράκια» που προσφέρει ο ίδιος ο νόμος και φυσικά με τη δυσχέρεια της απόδειξης ότι η εν λόγω συμπεριφοράς τους επέφερε και το αξιόποιο αποτέλεσμα. Όσο, λοιπόν, και αν η θέσπιση αυτή προκαλεί ποικίλες αντιδράσεις στη θεωρία με το σκεπτικό, ότι τιμωρείται το φρόνημα ή η κατά βάση μια ακίνδυνη συμπεριφορά, ουσιαστικός λόγος θέσπισης υπάρχει όπως υπάρχει και δικαιολογητική βάση.

Όλα αυτά, όμως δεν καταφέρνουν να «χρυσώσουν το χάπι», όπως χρησιμοποιεί σοφά ο λαός τη φράση αυτή. Παρατηρούνται πολλές ατέλειες σχετικά με τα ως άνω νομοθετήματα και όσον αφορά το γράμμα του νόμου, αλλά κυρίως όσον αφορά τη δικαστηριακή πρακτική. Και παρόλο που στα νομοθετήματα για τα οικονομικά εγκλήματα, υπάρχει μια αρμονικότερη σύνδεση μεταξύ των όσων ορίζονται στο νόμο και όσων διεξάγονται στις αίθουσες των ακροατηρίων, καθώς και

---

¹⁸⁹ Βλ. για την ύπαρξη αιτιώδους συνδέσμου Ιωάννη Γιαννίδη «Η χρησιμότητα και επάρκεια της Δογματικής του Ποινικού Δικαίου στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα», ΠοινΧρ ΝΒ'/2002, σελ. 581, ο οποίος ειδικά αναφέρει τα προβλήματα που δημιουργούνται σχετικά με τον αιτιώδη σύνδεσμο στην ευθύνη του παραγωγού και την αντίστοιχη προστασία του καταναλωτού χρησιμοποιώντας παραδείγματα από τη γερμανική νομολογία (απόφαση Ledespray) και την ισπανική (υπόθεση σπορελαίου).

αναφορικά με την εξαρχής άσκηση της ποινικής δίωξης, το μεγάλο κενό ή αστοχία καλύτερα, μεταξύ νόμου και πρακτικής εφαρμογής του παρατηρείται στα νομοθετήματα που αφορούν την προστασία των καταναλωτών και σε αυτά που αφορούν την υγεία και την ασφάλεια των εργαζομένων. Η θέσπιση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης δεν εκπληρώνει στην ουσία το σκοπό της πάρα πολλά χρόνια τώρα και πάραυτα ο νομοθέτης εξακολουθεί στην ίδια τακτική θεσπίζοντας συνέχεια νόμους με παρεμφερές ή πολλές φορές με ίδιο περιεχόμενο. Ειδικά, στον τομέα της υγείας και της ασφάλειας των εργαζομένων μόνο η τυποποίηση εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης χωρίς τις ενδιάμεσες βαθμίδες (δυννητικής, συγκεκριμένης) και χωρίς τη θέσπιση εγκλημάτων βλάβης, που σαφώς θα είχαν και αυστηρότερο πλαίσιο κυρώσεων (και κατά συνέπεια περισσότερο αποτρεπτικό για τους εν δυνάμει δράστες), δεν επιφέρει δυστυχώς κανένα αποτέλεσμα και ουσιαστικά ακυρώνει το βασικό στόχο της νομοθεσίας για την προστασία των εργαζομένων, ήτοι την προληπτική λειτουργία που επιτελεί το ποινικό δίκαιο. Πρέπει πρώτα να επέλθει το ατύχημα και έπειτα να παρέμβει το κράτος. Παρόμοια παραδείγματα απορρέουν και από τον τομέα της προστασίας των καταναλωτών, όπου τόσα χρόνια με τον Αγορανομικό Κώδικα ο Άρειος Πάγος αναιρούσε συστηματικά καταδικαστικές αποφάσεις λόγω της δυσχέρειας της απόδειξης της αιτιώδους συνάφειας και λόγω ότι δεν αποδεικνύονταν η ιδιότητα του κατηγορουμένου (άρθρο 32 παρ. 4). Το νεότερο νομοθέτημα που τον κατήργησε επενδύει κυρίως στις διοικητικές κυρώσεις και στα διοικητικής φύσεως αδικήματα αφήνοντας ελάχιστο περιθώριο στο ποινικό κυρωτικό πλαίσιο, ενώ ελάχιστα ασχολείται με διατάξεις που προστατεύουν την υγεία και την ζωή των καταναλωτών καταργώντας τις προϋπάρχουσες, ενώ αυτές τυποποιούνται με τη μορφή των εγκλημάτων διακινδύνευσης με ιδιαίτερα ήπιες ποινές. Πόσο μάλλον, όταν με το θεσμό της αναστολής¹⁹⁰ και της μετατροπής της

---

¹⁹⁰ Άρθρο 99 ΠΚ παρ. 1 « Αν κάποιος που δεν έχει καταδικασθεί αμετάκλητα για κακούργημα ή πλημμέλημα σε περιοριστική της ελευθερίας ποινή μεγαλύτερη από ένα έτος, με μία μόνη ή με περισσότερες αποφάσεις που οι ποινές δεν υπερβαίνουν συνολικά το πιο πάνω όριο, καταδικασθεί σε τέτοια ποινή που δεν υπερβαίνει τα τρία έτη, το δικαστήριο με την απόφασή του διατάσσει την αναστολή εκτέλεσης της ποινής για ορισμένο διάστημα, που δεν μπορεί να είναι κατώτερο από ένα και ανώτερο από τρία έτη, εκτός αν κρίνει με βάση ειδικά μνημονευόμενα στην αιτιολογία της αποφάσεως στοιχεία ότι η εκτέλεση της ποινής κατά το άρθρο 82 είναι απολύτως αναγκαία για να αποτρέψει τον κατάδικο από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων. Ο χρόνος αναστολής δεν μπορεί να είναι βραχύτερος από τη διάρκεια της ποινής. Η αναστολή εκτέλεσης της ποινής δεν μπορεί να εξαρτηθεί από την προηγούμενη καταβολή των δικαστικών εξόδων.»

ποινή¹⁹¹, οι δράστες προτιμούν να διακινδυνεύσουν στο βωμό των οικονομικών συμφερόντων τους, και αυτό ισχύει για όλους τους κλάδους, από το να τηρήσουν το γράμμα του νόμου.

Ένα άλλο μελανό θέμα που άπτεται στο γενικότερο πλαίσιο της θέσπισης των ποινικών διατάξεων είναι η ευθύνη των νομικών προσώπων. Ο νόμος 4177/2013 δεν ορίζει καθόλου για τους υπευθύνους των νομικών προσώπων σε αντιδιαστολή του παλαιότερου νομοθετικού πλαισίου, ο νόμος για τη σύσταση του ΕΦΕΤ ορίζει μια αμφίβολη διάταξη ενώ το ίδιο συμβαίνει και στο βασικό νομοθέτημα για την υγεία και ασφάλεια των εργαζομένων το νόμο 3850/2010. Ορθότερο θα ήταν να εφαρμοστούν σε αυτές τις περιπτώσεις οι ρυθμίσεις που έχουν καθιερωθεί για την προστασία του περιβάλλοντος στον πρόσφατο νόμο 4042/2012, που αντιμετωπίζει το πρόβλημα με την αναγνώριση ιδιαίτερης νομικής υποχρέωσης για την τήρηση των σχετικών διατάξεων στα ιθύνοντα στελέχη των νομικών προσώπων, ήτοι στα φυσικά πρόσωπα που έχουν την εξουσία να ελέγχουν και να εποπτεύουν την τήρηση των κανόνων από το υπόλοιπο προσωπικό της επιχείρησης¹⁹². Το ίδιο ισχύει και για τα οικονομικά εγκλήματα, ώστε να αποτραπούν τυχόν δυσχέρειες και παρερμηνείες στην ερμηνεία και εφαρμογή των αντίστοιχων διατάξεων.

Τέλος, ορθότερο θα ήταν όλες οι θεσπιζόμενες Επιτροπές, Επιθεωρήσεις και τα αρμόδια Όργανα από το Νόμο να «συνταχθούν» με την προληπτική λειτουργία του δικαικού συστήματος, να διενεργούν περισσότερους ελέγχους και να ασκούν μηνυτήριες αναφορές όταν και όπου πρέπει, γιατί μόνο η επιβολή διοικητικών κυρώσεων δεν αρκεί για να αποτρέψει τις πάσης φύσεως εγκληματικές δραστηριότητες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

---

¹⁹¹ Άρθρο 82 παρ. 1 «Η περιοριστική της ελευθερίας ποινή, που δεν υπερβαίνει το ένα έτος μετατρέπεται σε χρηματική ποινή ή πρόστιμο. Η περιοριστική της ελευθερίας ποινή που είναι μεγαλύτερη από ένα έτος και δεν υπερβαίνει τα δύο μετατρέπεται σε χρηματική ποινή, εκτός αν ο δράστης είναι υπότροπος και το δικαστήριο με απόφασή του ειδικά αιτιολογημένη κρίνει ότι απαιτείται η μη μετατροπή της για να αποτραπεί ο δράστης από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων. Η περιοριστική της ελευθερίας ποινή που είναι μεγαλύτερη από δύο έτη και δεν υπερβαίνει τα πέντε μετατρέπεται σε χρηματική ποινή, εκτός αν το δικαστήριο με απόφασή του ειδικά αιτιολογημένη κρίνει ότι απαιτείται η μη μετατροπή της για να αποτραπεί ο δράστης από την τέλεση άλλων αξιόποινων πράξεων».

¹⁹² Βλ. Α. Παπανεοφύτου «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων», ο.π., σελ. 202-207, ο οποίος παραθέτει προτάσεις για βελτίωση του υπάρχοντος συστήματος.

Εν κατακλείδι, η τυποποίηση των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης, που επιτελούν ένα ιδιαίτερο ρόλο στο σύστημα ποινικής προστασίας, κρίνεται αναγκαία. Δίχως άλλο όμως αναγκαία κρίνεται και η ουσιαστική εφαρμογή τους από τα αρμόδια όργανα. Όταν στόχος είναι η πρόληψη δεν πρέπει να περιμένουμε το αποτέλεσμα. Πρέπει να δράσουμε σε προγενέστερο στάδιο, όπως διατάσσει το γράμμα του νόμου.

Δυστυχώς όμως παρ' ότι η νομοτυπική μορφή των εγκλημάτων αφηρημένης διακινδύνευσης εμπεριέχει τη δυναμική για μια ουσιαστική πρόληψη σε θέματα αναφορικά με την υγεία και την ζωή των πολιτών ή την καλή λειτουργία της αγοράς, με δυσκολία εφαρμόζονται, αν εφαρμοστούν, ειδικά αναφορικά με τους τομείς της προστασίας του καταναλωτή και του εργαζομένου. Αυτό θα πρέπει να είναι και το μέλημα των αρμοδίων οργάνων με σύσταση ειδικών επιτροπών επιφορτισμένοι με το έργο αυτό και σε αυτές που ήδη υπάρχουν, μάλλον θεωρείται σκόπιμη η ανασύστασή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αδάμου Ουρανία «Η χρήση των μέσων επιτηδείων προς παραπλάνηση του επενδυτικού κοινού του άρθρου 34 περ. α' του Ν. 3632/1928 ως μορφή χρηματιστηριακού εγκλήματος, πριν και μετά την αντικατάστασή του από το άρθρο 30 του Ν. 3340/2005», ΠοινΔικ 4/2007, σελ. 464,
2. Ανδρουλάκης Νικόλαος «Γενικό Μέρος Ποινικού Δικαίου», 2004,
3. Βελέντζας Γιάννης «Προστασία της Κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και πράξεις χειραγώγησης της αγοράς. Ερμηνευτική προσέγγιση του νέου νομοθετικού πλαισίου και της σχετικής νομοθεσίας που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση», ΕΤρΑξΧρΔ 1/2006,
4. Γιαννίδης Ιωάννης «Η χρησιμότητα και επάρκεια της Δογματικής του Ποινικού Δικαίου στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα», ΠοινΧρον ΝΒ'/2002, σελ. 580 επ.,
5. Δημήτραινας Γιώργος «Εγκλήματα Φοροδιαφυγής», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2011,
6. Ζησιάδης Ι. Βασίλειος «Η Οικονομική Εγκληματικότητα, το Ουσιαστικό και Δικονομικό Οικονομικό Ποινικό Δίκαιο», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, β' εκδ.,
7. Ζιούβας Δημήτριος σε Νέστωρος Κουράκη «Τα Οικονομικά Εγκλήματα ΙΙ» Τόμος Δεύτερος: Ειδικό Μέρος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, 3^η εκδ.,
8. Καϊάφα-Γκμπάντι Μαρία «Κοινώς Επικίνδυνα Εγκλήματα (άρθρα 264-289 ΠΚ)», εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005,
9. Ιδίας «Φοροδιαφυγή» σε Εμβάθυνση στην Ποινική Νομολογία, εκδ. Σάκκουλα, 2006,
10. Ιδίας «Πτωχευτικά Αδικήματα: Βασικά χαρακτηριστικά της οριοθέτησης του αξιοποίνου με το Ν. 3588/2007» σε ΠοινΔικ 2/2012,
11. Κουράκης Νέστωρ «Τα Οικονομικά Εγκλήματα Ι» Τόμος Πρώτος: Γενικό Μέρος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, 3^η εκδ.,
12. Κωστάρας Π. Αλέξανδρος «Εννοιες και Θεσμοί του Ποινικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2^η εκδ., Αθήνα-Κομοτηνή 2004,
13. Μανωλεδάκης Ι. «Ποινικό Δίκαιο: Επιτομή Γενικού μέρους Γ'», εκδ. 1993,

14. Ιδίου «Το Έννομο Αγαθό ως βασική έννοια του Ποινικού Δικαίου», εκδ. Σάκκουλας, 1998,
15. Μαργαρίτης Λάμπρος «Το έγκλημα της χρεοκοπίας και η αρμοδιότητα του Τριμελούς Εφετείου: από τη νομοθετική παραδρομή στην κανονιστική ατονία», ΠοινΔικ 1/2013, σελ. 51 επ.,
16. Μπέκας Γιάννης «Το ανθρώπινο σώμα και η έννομη τάξη των ειδικών ποινικών νόμων», ΠοινΧρον ΜΕ', σελ. 1205 επ.
17. Μπρακουμάτσος Παναγιώτης, «Εγκλήματα διακινδύνευσης-Εγκλήματα κοινού κινδύνου-Διατάραξη της ασφάλειας των συγκοινωνιών και της υδάτινης ασφάλειας», ΠοινΔικ 6/2008, σελ. 762.,
18. Ιδίου «Η Ποινική Ευθύνη των Νομικών Προσώπων», ΠοινΔικ 12/2000, σελ. 1253,
19. Μυλωνόπουλος Χ. Χρήστος «Ποινικό Δίκαιο –Ειδικό Μέρος «Τα εγκλήματα κατά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας»», εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, β' εκδ., Αθήνα, 2006,
20. Ναμίας Σ. Οββαδίας «Χρηματιστηριακά Αδικήματα» σε Νέστορος Κουράκη «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II» Τόμος Δεύτερος: Ειδικό Μέρος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007,
21. Νικολακοπούλου-Στεφάνου Ηρώ «Ο εκσυγχρονισμός των προδιαγραφών υγιεινής και ασφάλειας στους χώρους εργασίας», ΔΕΕ 8-9/2001, σελ. 814 επ.,
22. Παπαγεωργάκης Θάνος «Ποινική Προστασία του Καταναλωτή», ΠοινΔικ 4/2001, σελ. 365.
23. Παπαδόπουλος Παναγιώτης, Ηλίας Μπανούτσος και συνεργάτες «Υγεία και Ασφάλεια στο Χώρο της Εργασίας», πρακτικός οδηγός για την προσαρμογή προγράμματος υγείας και ασφάλειας στα μέτρα της εργασίας», εκδ. Dashofer Holding, 2005, κεφάλαιο 3/2.1.,
24. Παπαθανασίου Κωνσταντίνα «Χρεοκοπία- Ερμηνεία των άρθρων 171 επ. ΠτωχΚ», ΠοινΔικ 10/2010, σελ. 1192,
25. Παπακυριάκου Θ. «Φορολογικό Ποινικό Δίκαιο», εκδ. Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 2005,
26. Παπανεοφύτου Αν. Αγάπιος «Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι», εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997,

27. Ιδίου «Ποινικό Δίκαιο και Ποινικό Δόγμα υπό το πρίσμα των σύγχρονων αξιώσεων προστασίας από τους κινδύνους της τεχνολογικής εξέλιξης», ΠοινΧρον ΜΗ/1998, σελ. 849 επ.,
28. Ιδίου «Ποινική Προστασία του Καταναλωτή», εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1996,
29. Ιδίου «Η προστασία του καταναλωτή στα πλαίσια των ρυθμίσεων του Ν 2741/1999 για τον Ενιαίο Φορέα Ελέγχου Τροφίμων», ΠοινΔικ 12/1999 (ΕΤΟΣ 2^ο), σελ. 1271 επ.,
30. Ιδίου «Ποινική Ευθύνη Νομικών Προσώπων: μια κατασκευή ποινικής ασυλίας του επιχειρηματία-δράστη;», εκδ. Νομ. Βιβλιοθήκη 2012, σελ. 218 επ.,
31. Παρασκευόπουλος Ν. «Η Διάκριση κινδύνου και βλάβης στο σύγχρονο Ποινικό δίκαιο», ΠοιΧρον ΝΑ/2001, σελ. 481 επ.,
32. Παύλου Στέφανος «Η μετεξέλιξη της διακινδυνεύσεως σε βλάβη και τα ανακλύπτοντα ζητήματα συρροής», ΠοινΧρον ΝΑ/2001, σελ. 962.
33. Πετρόπουλος Βασίλειος «Κεφαλαιαγορά Ι» σε Ειδικούς Ποινικούς Νόμους Στέφανου Παύλου/Θωμά Σαμίου, εκδ. Δίκαιο και Οικονομία, Π. Ν. Σάκκουλας, 2012,
34. Σπινέλλης Δ. Διονύσιος «Προβλήματα ανακλύπτοντα εκ των εγκλημάτων διακινδυνεύσεως», ΠοινΧρον ΚΓ'/1973, σελ. 161 επ. και σε «Μελέτες Ποινικών Επιστημών», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001, 61 επ. (στην παρούσα διπλωματική η παράθεση γίνεται από τις «Μελέτες Ποινικών Επιστημών»),
35. Σπυράκος Δημήτριος «Αφηρημένη Διακινδύνευση: Μια επικίνδυνη κατασκευή για το Ποινικό Δίκαιο», ΠοινΧρον ΜΓ', σελ.360 επ.,
36. Ιδίου «Η αναμόρφωση του συστήματος κυρώσεων για παραβιάσεις σχετικές με τα τρόφιμα», ΠοινΔικ 4/2001, σελ. 367 επ.,
37. Συκιώτη Κ. Αικατερίνη «Τα Φορολογικά Εγκλήματα», Νομική Βιβλιοθήκη 2010,
38. Ιδίας «Η Ποινική Ευθύνη των Νομικών Προσώπων», ΠοινΔικ 1/2010, σελ. 94 επ.,
39. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελισάβετ «Η διαβάθμιση του κινδύνου στα εγκλήματα διακινδύνευσης», ΠοινΔικ 2001, σελ. 638 και σε «Μελέτες Ουσιαστικού Ποινικού Δικαίου», Νομική Βιβλιοθήκη, εκδ. 2003, σελ. 33

(στην παρούσα διπλωματική η παράθεση γίνεται πάλι από τις «Μελέτες Ποινικών Επιστημών»),

40. Σταμάτης Κ.Ε. «Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα», εκδ. Αφοί Σάκκουλα, Αθήνα 1993,
41. Τσιρίδης Πολυχρόνης «Πτωχευτικά Αδικήματα» σε Νέστωρος Κουράκη «Τα Οικονομικά Εγκλήματα II» Τόμος Δεύτερος-Ειδικό Μέρος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007,
42. Ιδίου «Τα Πτωχευτικά Αδικήματα», Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, 1995,
43. Χαραλαμπάκης Αριστοτέλης «Διάγραμμα Ποινικού Δικαίου», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 5' εκδ., 2003.